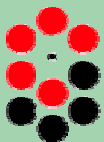

*Unge indvandrere på kontanthjælp i
Københavns kommune
Barrierer for uddannelse og arbejde*

*Etniske minoriteter
Arbejdsrapport 5:2003*

*Socialforskningsinstituttet
The Danish National Institute of Social Research*

*Unge indvandrere på kontanthjælp i
Københavns kommune
Barrierer for uddannelse og arbejde*

*Etniske minoriteter
Arbejdsrapport 5:2003*

Socialforskningsinstituttets arbejdsrapporter indeholder foreløbige resultater af undersøgelser og forarbejder til artikler eller rapporter. Arbejdsrapporter udgives i et begrænset oplag som grundlag for en faglig diskussion, der indgår som led i forskningsprocessen. Læseren bør derfor være opmærksom på, at resultater og fortolkninger i den færdige rapport eller artikel vil kunne afvige fra arbejdsrapporten. Arbejdsrapporter er ikke omfattet af de procedurer for kvalitetssikring og redigering, som gælder for instituttets forskningsrapporter.

Om undersøgelsen

I dette arbejdsrapport undersøges, hvilke barrierer for uddannelse og beskæftigelse, der eksisterer for unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. I undersøgelsen gives en karakteristik af de unge indvandrere på kontanthjælp. Desuden analyseres deres kontakt med aktiveringssystemet og effekterne deraf. Undersøgelsen er bestilt og betalt af Københavns Kommune.

Undersøgelsen er baseret på flere forskellige metoder og datakilder. I forbindelse med beskrivelsen af de unge indvandrere samt deres møde med aktiveringssystemet er der udfærdiget en survey, hvor knap 400 unge indvandrere i Københavns Kommune er blevet interviewet. Desuden benyttes der registeroplysninger fra Danmarks Statistik for alle unge indvandrere i hele Danmark. Der er også foretaget interview både med sagsbehandlere i Københavns Kommune og med virksomheder samt uddannelsesinstitutioner, der typisk aftager unge indvandrere fra kontanthjælpssystemet. Interviewene er brugt til at indsamle nøglepersoners viden om de unge indvandreres problemer på arbejdsmarkedet samt muligheder for forbedringer af aktiveringssystemet.

En særlig tak skal rettes til følgegruppen, som består af: Andreas Nikolajsen, Københavns Kommune Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen, Susanne Johansen og Carina Rye Jensen, Lokalcenter Nørrebro, Per Louring, Undervisningscentret for indvandrere. Søren Lærkner, Skole- og Ungdomsvejledningen. Unna Madsen, Familie- og arbejdsmarkedsforvaltningen, Merete Skotte, Center for Uddannelse og Erhverv og Hannah Ziadeh, Økonomiforvaltningen.

Arbejdsrapporten er udarbejdet af Lars Pico Geerdsen, Vibeke Jakobsen, Marianne Jensen, Lena Küppers og Bente Marianne Olsen. Lars Pico Geerdsen er hovedforfatter til kapitel 1 og 4, Vibeke Jakobsen er hovedforfatter til kapitel 3, Marianne Jensen er hovedforfatter til kapitel 2, Lena Küppers er hovedforfatter til kapitel 6 og Bente Marianne Olsen til kapitel 5. Desuden takkes Steen Bengtsson for hjælp i forbindelse med udarbejdelse af undersøgelsen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kapitel 1

Sammenfatning

Indledning.....	6
Indvandrere i Københavns Kommune og kontanthjælpssystemet	7
Hvem er de unge indvandrere på kontanthjælp, og hvad afholder dem fra beskæftigelse eller uddannelse?	8
Hvorfor tager de unge indvandrere ikke en uddannelse?	11
Hvilken aktivering deltager de unge indvandrere i, og hvordan virker det?	12
Barrierer der vedrører indsatsens organisering.....	14
Styrket dokumentation og overvågning af kontanthjælpsindsatsen	18
Afslutning.....	19

Kapitel 2

Beskrivelse af unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune ud fra register

Indledning.....	20
Registerbaseret beskrivelse af unge indvandrere	21
Hvem er de unge indvandrere i Københavns Kommune?	22
Familieforhold	24
Uddannelsesbaggrund	25
Arbejdsmarkedstilknytning	26

Kapitel 3

Kontanthjælpsmodtagere i København med indvandrerbaggrund.

Forudsætninger for, erfaringer med og motivation til uddannelse og arbejde

Indledning	30
Databeskrivelse	31
Indvandringshistorie og familieforhold.....	31
Danskkundskaber og uddannelse	36
Beskæftigelseshistorie og situation på interviewtidspunktet.....	42
Jobsøgning, forventninger og oplevede barrierer	46

Kapitel 4

Unge indvandrere og aktivering

Indledning.....	51
Unge indvandreres deltagelse i aktivering	53
De unge indvandreres egne holdninger til aktivering.....	58
Hvordan oplever unge indvandrere sagsbehandleren?	60
Hvordan oplever unge indvandrere jobkonsulenten?	65
Har aktivering en effekt?	67

Kapitel 5

Nøgleinterview med praktikere på indvandrersområdet

Indledning.....	72
Definitioner	73
Interviewundersøgelsens gennemførelse.....	74
Unge indvandrere på kontanthjælp i lokalcenterregi.....	75
Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommunes beskæftigelsesindsats.....	80

Kapitel 6

Interview med arbejdsgivere og uddannelsessteder

Indledning.....	92
Kontakt og samarbejde med kommunen om praktik og elevpladser.....	94
Motiv for at ansætte unge indvandrere på særlige vilkår	96
Virksomhedernes og butikkernes egnethed som praktiksted og elevplads	97
Virksomhedernes initiativer	97
Barrierer og holdninger i virksomhederne	99
Holdninger til og forestillinger om unge indvandrere.....	101
Positive erfaringer med unge indvandrere.....	102
Udnyttede ressourcer.....	103
Uddannelsessystemet.....	103

Litteratur.....	107
------------------------	------------

Appendix A.....	109
------------------------	------------

Appendix B.....	115
------------------------	------------

Appendix C.....	121
------------------------	------------

Kapitel 1

Sammenfatning

Indledning

Mere end hver fjerde indbygger med etnisk minoritetsbaggrund i Danmark er på kontanthjælp. Det gælder også i Københavns Kommune, der ligger tæt på landsgennemsnittet. Arbejdsmarkedstilknytningen for denne gruppe er ringere end for resten af befolkningen i to henseender. For det første er ledigheden for indvandrere på landsplan ca. 3 gange højere end for resten af befolkningen, og for det andet er deres arbejdsmarkedsdeltagelse væsentligt lavere. Således er kun godt 50 pct. af mændene og ca. 40 pct. af kvinderne blandt indvandrere i beskæftigelse mod 80 pct., henholdsvis 70 pct. i resten af befolkningen.

Rapportens formål

Cirka 25 pct. af alle unge indvandrere bor i Københavns Kommune. Andelen af indvandrere blandt befolkningsgruppen i mellem 18 og 25 år er dobbelt så høj i Københavns Kommune i forhold til resten af landet (8 pct. i forhold til 4 pct.). Tilsvarende er mere end 30 pct. af de unge indvandrere svarende til knap 2000 personer i Københavns Kommune på kontanthjælp. Det er derfor en stor gruppe personer, som Københavns Kommune skal søge at hjælpe i beskæftigelse eller uddannelse. På denne baggrund har Københavns Kommune bedt om en undersøgelse af de unge indvandrere på kontanthjælp i kommunen. Undersøgelsens formål er at belyse, hvilke barrierer der er for unge indvandreres adgang til uddannelse og beskæftigelse i Københavns Kommune, samt hvordan disse eventuelt kan overvindes.

Målgruppen ”unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune” er i rapporten defineret som indvandrere bosiddende i Københavns Kommune, født i lande uden for Europa og Nordamerika¹, der har modtaget kontanthjælp i perioden fra juli 2001 til september 2002, og som er mellem 18 og 25 år. Det skal bemærkes, at denne definition af unge indvandrere ikke medregner efterkommere af indvandrere.

Strukturelle barrierer

I rapporten fokuseres der på de unge indvandreres problemer i forhold til arbejdsmarkedet samt den indsats, kommunen yder for at hjælpe dem. Rapporten undersøger derimod ikke de forskellige strukturelle forhold i samfundet, som påvirker de unge indvandrere og deres beskæftigelseschancer m.v., selvom sådanne forhold kan være væsentlige for de unge indvandreres situation. Fx kan det være svært for unge indvandrere at færdiggøre en faglig uddannelse, hvis de ikke kan få en praktikplads. Eller det kan være problematisk at forvente, at indvandrere tager et job, hvis det rent faktisk medfører en markant indkomstnedgang for dem. Ligeledes kan det være svært for indvandrerkvinder med små børn at tage arbejde, hvis de ikke kan få passet deres børn. Strukturelle forhold i samfundet udgør derfor en meget væsentlig rammebetingelse for kommunens indsats, og de skaber således en række bindinger, som kan gøre det vanskeligt på kort sigt at få unge indvandrere i arbejde.

¹ Helt præcist har vi medtaget personer født i landene: Tyrkiet, tidligere Jugoslavien, Irak, Iran, Libanon, Afghanistan, Pakistan, Thailand, resten af Asien og Mellemøsten, Marokko, Somalia, resten af Afrika, Syd og Mellemamerika, statsløs.

Udredningens metode

Undersøgelsen er baseret på flere forskellige typer af datakilder. For det første er der benyttet registeroplysninger fra Danmarks Statistik til at beskrive de unge indvandrere i Københavns Kommune set i forhold til resten af landet. De anvendte registre indeholder oplysninger om alle indvandrere i Danmark samt 10 pct. danskere. Det er ud fra disse registre muligt at lave præcise opgørelser af indvandrergruppens sammensætning m.v.

For det andet er der gennemført en spørgeskemaundersøgelse baseret på telefoninterview, som blev foretaget fra december 2002 til januar 2003. I spørgeskemaundersøgelsen indgår kun personer, der har modtaget kontanthjælp i mindst 1 måned i perioden juli 2001 til september 2002, hvorimod personer på integrationsydelse ikke indgår i undersøgelsen. I alt består denne gruppe af 1745 unge indvandrere fra Københavns Kommune.

I spørgeskemaundersøgelsen blev der udvalgt 1240 personer med henblik på telefoninterview. Hovedparten af disse unge indvandrere kunne imidlertid ikke kontaktes pr. telefon, primært fordi de brugte mobiltelefon med taletidskort. Selvom de altså har telefon, har det ikke været muligt at få oplysninger om deres telefonnumre. I alt 856 personer fra stikprøven havde et telefonnummer ifølge CPR-registret. Af disse personer blev der opnået interview med i alt 378 personer. I alt 32 personer nægtede at deltage i undersøgelsen. Det fremgår af bortfaldsanalysen (jf. appendiks B), at der ikke er væsentlige afvigelser mellem de 1240 personer, der blev udvalgt og de 378 personer, som blev interviewet. Samlet set udgør de interviewede personer altså et rimeligt repræsentativt udsnit af de unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns kommune.

I analyser, der inddrager flere forhold samtidig vil antallet af observationer dog ofte blive ret beskedent. Det betyder, at spørgeskemaundersøgelsens resultater er fortolket med varsomhed. De steder i rapporten, hvor beskrivelserne bygger på et særligt lille antal observationer, er det nævnt direkte i teksterne eller tabellerne.

For det tredje er der gennemført en kvalitativ undersøgelse i form af 26 nøgleinterview med praktikere. Det drejer sig dels om sagsbehandlere i lokalcentre og vejledere i beskæftigelsesindsatsen, dels om arbejdsgivere og centrale personer fra særligt relevante uddannelsesinstitutioner. Formålet er at indsamle disse nøglepersoners erfaringer med, hvilke barrierer der er, for at de unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune kommer i beskæftigelse eller i uddannelse.

Indvandrere i Københavns Kommune og kontanthjælpssystemet

Denne rapport handler om de indvandrere, der er i kontanthjælpssystemet, og hvad man kan gøre for at hjælpe dem i beskæftigelse eller uddannelse. Det er en meget specifik problemstilling, som ikke kommer ind på, *hvorfor* så mange af de unge indvandrere overhovedet befinder sig i kontanthjælpssystemet. Litteraturen viser, at der er problemer på arbejdsmarkedet for indvandrerne. Fx fremgår det, at familiemønster og traditioner kan medføre, at unge indvandrere ikke tager uddannelse samt - for især kvindernes vedkommende - bliver hjemme og passer børn. Flere studier finder også, at en stor del af de gifte indvandrere på kontanthjælp vil gå ned i indkomst, hvis een part i familien finder beskæftigelse med en gennemsnitlig løn. Endelig er der studier, der konkluderer, at kontanthjælpssystemet kan klientgøre indvandrere, fordi der i systemet fokuseres på deres problemer, mens arbejdsmarkedet kræver, at man er fokuseret på sine evner. I appendiks A gives der en

gennemgang af de empiriske studier, der har undersøgt, hvad der afholder indvandrere fra at finde beskæftigelse på det danske arbejdsmarked.

Der synes ikke at være markante forskelle imellem de barrierer, der gælder for indvandrere i Københavns Kommune og indvandrere i resten af landet. Det fremgår af kapitel 2, hvor de unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune bliver sammenlignet med de unge indvandrere i resten af landet. Det forhold, at indvandrere i Københavns Kommunes ikke synes at have specielle problemer i forhold til indvandrere i resten af landet indikerer, at de barrierer unge indvandrere har for at komme i beskæftigelse eller uddannelse er nogenlunde ens i hele landet. De barrierer, der er påvist i litteraturen, er med andre ord aktive også i Københavns Kommune.

Som nævnt ovenfor bor en forholdsvis stor andel af indvandrere i Københavns Kommune. Andelen af unge indvandrere er dobbelt så stor i Københavns Kommune i forhold til resten af landet (8 pct. i forhold til 4 pct.). Københavns Kommunes udfordring i forhold til de unge indvandrere på kontanthjælp er derfor at få skabt et system, som er i stand til at yde bistand til så mange unge indvandrere på samme tid.

Hvis man fra politisk hold vurderer, at der er for mange unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, er det således vigtigt ikke kun at fokusere på, hvordan man får dem ud af kontanthjælpssystemet, men i høj grad også hvordan man undgår, at de kommer ind i det.

Det vil sige, at man fx kan overveje spørgsmål som: Er det rimeligt, at størstedelen af unge indvandrere ikke vil opnå en økonomisk gevinst ved at arbejde i forhold til at modtage kontanthjælp? Er det rimeligt, at indvandrermodre, der som følge af familietraditioner reelt ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet befinder sig i kontanthjælpssystemet? Hvorfor skal alle unge, der enten ikke får startet på en uddannelse eller afbryder deres uddannelse, placeres i kontanthjælpssystemet? Og kan man få flere unge indvandrere til at tage en ordinær uddannelse?

Denne type spørgsmål er selvsagt politiske og besvares ikke i denne rapport. Men det er vigtigt, at man politisk også tager stilling til denne type spørgsmål, hvis man ønsker at forbedre de unge indvandreres position på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet.

Hvem er de unge indvandrere på kontanthjælp, og hvad afholder dem fra beskæftigelse eller uddannelse?

Lidt forsimplet kan man sige, at en typisk ung mandlig indvandrer på kontanthjælp er mellem 17 og 19 år gammel, er kommet hertil i en ung alder enten som flygtning eller er familiesammenført med sine forældre, taler nogenlunde dansk, bor alene og uden børn. Den typiske unge kvindelige indvandrer på kontanthjælp er lidt ældre (22-24 år), er ofte familiesammenført med ægtefælle og derfor kommet til Danmark sent, er gift, har børn og taler relativt dårligt dansk.

Der tegner sig altså et billede af en gruppe unge indvandrere, hvor mændene typisk er unge enlige, og kvinderne er gift, har børn og er kommet sent til Danmark.

De unge mænd udgør ca. 45 pct. af de unge indvandrere på kontanthjælp, og langt de fleste af mændene er ugifte og uden børn. Flertallet af dem er kommet som børn med deres forældre til Dan-

mark. De unge mænd burde derfor have gode forudsætninger for at begynde et arbejde eller en uddannelse. Alligevel synes en stor gruppe af de unge mænd at have andre problemer end ledighed, der gør det vanskeligt at komme i uddannelse eller arbejde. Disse problemer kan være dårlige sprogkunderskaber, umodenhed og manglende støtte fra forældre, der selv har få ressourcer, sådan som det beskrives af de praktikere, der arbejder med de unge på kontanthjælp.

Af Københavns Kommunes registre fremgår det, at de unge mænd, med hensyn til ledighedshistorie deler sig i to grupper. En gruppe, som har relativ kortvarig ledighed bag sig (ca. 50 pct.) og en gruppe, der er langvarigt ledige (ca. 25 pct.). Af spørgeskemaundersøgelsen fremgår det, at de unge indvandrere med lang ledighed bag sig næsten ingen sandsynlighed har for at finde beskæftigelse eller starte på en uddannelse. Det indikerer derfor, at gruppen af unge mandlige indvandrere er meget forskellig med hensyn til muligheder på arbejdsmarkedet, samt at ca. 25 pct. af de unge mænd har store problemer med at komme ind på arbejdsmarkedet.

Ca. 50 pct. af de unge mandlige indvandrere på kontanthjælp har ikke søgt beskæftigelse inden for den sidste måned. Det indikerer, at halvdelen af de unge indvandrermand reelt ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet. Af de mandlige indvandrere, der ikke har søgt, svarer overraskende mange, at det skyldes sygdom (21 pct.) eller manglende tro på, at de finder beskæftigelse (21 pct.). Det be- styrker hypotesen om, at der blandt de unge mandlige indvandrere er en undergruppe med meget svag tilknytning til arbejdsmarkedet.

- A) *De markante negative resultater for sammenhængen mellem forudgående ledighed og fremtidig beskæftigelse kan skyldes, at ledighed for unge mandlige indvandrere har en kraftig negativ effekt på deres fremtidige mulighed for at komme i beskæftigelse. Hvis det er tilfældet, er det vigtigt, at man fx gennem tidlig aktivering sørger for, at de unge indvandrere ikke går ledige i lange perioder.*
- B) *Den negative sammenhæng mellem forudgående ledighed og fremtidig beskæftigelse kan også skyldes, at nogle unge indvandrere som udgangspunkt ikke er i stand til at arbejde. Det understøttes blandt andet af den høje andel mænd, der ikke har søgt job pga. sygdom. Hvis det er tilfældet, er det vigtigt at identificere denne gruppe ved hjælp af grundige rådighedsvurderinger m.v., så man kan vurdere, om de, på trods af deres problemer alligevel kan være meningsfyldt at aktivere dem, eller om det er omsonst.*

Et vigtigt forhold for især de unge mænd er tidligere begået kriminalitet. Knap 20 pct. af de unge mandlige indvandrere svarer, at de ikke har en ren straffeattest. Spørgeskemaundersøgelsen finder, at de unge mandlige indvandrere med kriminel baggrund har en markant lavere sandsynlighed for at komme i beskæftigelse (19 pct. i forhold til 32 pct.). Dog svarer en stor del af de unge mandlige indvandrere med kriminel baggrund, at de i stedet er startet på en uddannelse. Den høje andel kan dog skyldes, at de selv opfatter igangværende aktiveringstilbud som uddannelse.

- C) *En kriminel baggrund udgør antageligt et beskæftigelsesmæssigt problem for de unge mandlige indvandrere, eftersom en ren straffeattest er nødvendig for mange jobs. Fx vil man næppe kunne få et rengøringsjob uden en ren straffeattest. Man kunne derfor overveje, om man for unge, hvis primære problem er straffeattesten (og ikke fortsat kriminalitet), kan tilbyde jobformidling til eller privat jobtræning hos arbejdsgivere, der er klar over den unges kriminelle baggrund, eller hvor en ren straffeattest er overflødig.*

De unge indvandrerkvinder udgør ca. 55 pct. af de unge indvandrere på kontanthjælp i København. Ligesom for mændene kan de unge indvandrerkvinder ikke betragtes som en homogen gruppe med ens problemer i forhold til arbejdsmarkedet. Resultaterne viser, at kvinderne er opdelt i to grupper. En del viser sig faktisk at være i stand til at finde beskæftigelse og er derfor heller ikke permanent i kontanthjælpssystemet. De udgør ca. 30 pct. af de unge indvandrerkvinder. Samtidig er der dog godt 50 pct. af de unge indvandrerkvinder, som har en lang ledighedshistorie bag sig. Det fremgår af resultater fra spørgeskemaundersøgelsen, at de langtidsledige kvinder har en sandsynlighed for beskæftigelse, der er meget tæt på 0 pct.

Anbefaling A og B gælder derfor i høj grad også for disse kvinder.

Størstedelen af **kvinderne** (ca. 60 pct.) **har børn**. De unge indvandrerkvinder adskiller sig markant fra den øvrige befolkning ved at have børn i så ung en alder. Gennemsnitsalderen for at få første barn ligger i Danmark på 29 år for kvinder. De unge kvinder med børn bliver længere end de øvrige i kontanthjælpssystemet, fordi de (bl.a. pga. barselsorlov og problemer med pasning af mindre børn) ikke er aktiveringsparate. I den periode, vi undersøger (2001-2002), har kvinder ret til mindst 9 måneders barsels- og børnepasningsorlov og kan i alt opnå ca. 18 måneder orlov pr. barn.

De **gifte kvinder med børn** er ofte kommet til Danmark ved familiesammenføring med en ægtefælle, og de har derfor dårligere sprogkunderskaber end unge, der er opvokset og har gået i skole i Danmark. Desuden tyder både interviewene med praktikerne i lokalcentrene og analyser af registeroplysninger på, at de familiesammenførte unge kvinder ofte følger sprogundervisning, mens de er tilknyttet lokalcenteret for at blive aktiveringsparate, så de senere kan visiteres til beskæftigelsesindsatsen. Dette forlænger den tid, hvor de er tilknyttet lokalcenteret.

For de gifte kvinder med børn spiller også traditioner omkring kvindens rolle med hensyn til børnepasning ind som en barriere. Således angiver næsten 50 pct. af disse kvinder, at de ikke er startet på en uddannelse, bl.a. fordi de skal passe børn. Ca. 25 pct. af kvinderne rapporterer, at de har afbrudt en uddannelse, fordi de skulle have barn. Og ca. 35 pct. af kvinderne passer selv deres børn.

Traditioner omkring familie spiller også ind på kvindernes rådighed for arbejdsmarkedet. Over 80 pct. af kvinderne har ikke søgt job inden for den sidste måned. Det indikerer, at størstedelen af de unge indvandrerkvinder reelt ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet. Ud af de kvinder, der ikke har søgt job, svarer ca. halvdelen, at det skyldes, at de skal passe børn og hjem.

Ud over traditioner for kvindens rolle i familien kan der også for disse indvandrerkvinder være praktiske barrierer for beskæftigelse eller uddannelse. Fx kan det være svært at være beskæftiget, hvis man ikke har børnepasning til sine børn. Hvis de har adgang til børnepasning, kan økonomi spille ind for denne gruppe kvinder. Fx vil indvandrerkvinder med børn formentlig miste økonomisk støtte til børnepasning i vuggestue eller børnehave, hvis de finder beskæftigelse. Endvidere er ca. 70 pct. af de gifte kvinder gift med en mand, der også modtager kontanthjælp. Hvis begge parter modtager kontanthjælp, sænkes den ene parts ydelse, hvis den anden part finder beskæftigelse. Det må derfor forventes, at det er virkelig svært for sådanne kontanthjælpsmodtagere at finde et job, der vil give familien en reel indkomstfremgang.

Hvorfor tager de unge indvandrere ikke en uddannelse?

Meget få af de unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune har fuldført en erhvervs-kompetencegivende uddannelse (under 10 pct. af interviewpersonerne). Derudover er 15 pct. i gang med en erhvervsfaglig eller videregående uddannelse på interviewtidspunktet. Af de resterende interviewpersoner har omkring halvdelen svaret, at de overvejer at starte på en uddannelse inden for det næste halve år. Motivationen ligger i bedre jobmuligheder, højere løn, men også i, at de foretrækker uddannelse frem for aktivering. Det er dog svært at afgøre, hvor konkrete de unge er i deres overvejelser.

Måske ønsker de at videreudanne sig, men oplever alligevel, at barriererne er for store, når de skal konkretisere deres ønske om uddannelse. At de unge indvandrere møder barrierer i uddannelsessystemet fremgår bl.a. af, at forholdsvis mange, især af mændene, har påbegyndt en uddannelse, som de har afbrudt. Spørgeskemaundersøgelsen viser, at de unge indvandrere bl.a. møder følgende typer af barrierer i uddannelsessystemet:

Manglende praktikpladser er en medvirkende årsag til, at flere af de unge indvandrere har afbrudt en erhvervsfaglig uddannelse. Vanskelighederne ved at finde praktikpladser for indvandrerne kan både skyldes diskrimination fra arbejdsgivernes side, indvandrernes manglende netværk til danskere, som kan skaffe dem praktikpladser samt at indvandrerne ikke i høj nok grad søger uopfordret.

Spørgeskemaundersøgelsen indikerer også, at flere af de unge indvandrere mangler tilstrækkelige forudsætninger for at gennemføre en uddannelse: De har for dårlige dansk kundskaber, eller var ikke dygtige nok i skolen til at påbegynde eller gennemføre en uddannelse. Flere svarer endvidere, at de har afbrudt en uddannelse, fordi den var anderledes end forventet, dvs. at de på forhånd havde for lidt viden om indholdet af uddannelsen. Det samme vil selvfølgelig også være tilfældet for nogle danske unge, men de unge indvandrere har antageligt ringere forudsætninger for at vælge den "rigtige" uddannelse end de øvrige unge. Nogle af dem har aldrig gået i dansk skole, og deres forældre har også et mindre kendskab til det danske uddannelsessystem end danske forældre.

Omgivelsernes holdninger til uddannelse har generelt stor betydning for de unges uddannelsesvalg og muligheder for at gennemføre en uddannelse. Omkring halvdelen af interviewpersonerne i denne undersøgelse oplever i høj grad, at familie og venner forventer, at de tager en uddannelse, mens kun ca. 10 pct. slet ikke oplever, at omgivelserne har forventninger herom. At sådanne forventninger har en positiv betydning for, at de unge påbegynder en uddannelse viser sig bl.a. ved, at de interviewpersoner, som er under uddannelse på interviewtidspunktet, i større omfang end de øvrige har oplevet forventninger fra omgivelserne til, at de tager en uddannelse.

Familiemæssige forhold udgør også en stor barriere for især de unge indvandrerkvinder. En femtedel af de kvinder, som har afbrudt en uddannelse, begrundes det med, at de skulle have et barn. Næsten halvdelen af de kvinder, som ikke er startet på en uddannelse, svarer i interviewundersøgelsen, at det i høj grad eller nogen grad skyldes, at de skal passe børn.

D) *Det kan overvejes, om man i højere grad kan inddrage de unge indvandreres familie og nærmiljø, når man diskuterer deres uddannelsesmuligheder. Hvis familie og nærmiljø er indstillet på, at den unge skal have mulighed for at uddanne sig samt have støtte i sit uddannelsesvalg, kunne det formentlig øge sandsynligheden for, at den unge fuldfører uddannelsen.*

Hvilken aktivering deltager de unge indvandrere i, og hvordan virker det?

Aktiveringen af de unge indvandrere er analyseret ud fra spørgeskemaundersøgelsen og registeroplysninger fra Københavns Kommune.

Aktiveringsindsatsen kan opdeles i to underkategorier: Vejledning og opkvalificering. Vejledning omfatter tilbud, der primært har som fokus at vejlede og forberede den enkelte på beskæftigelse eller uddannelse, enten i eller uden for aktiveringsregi. Opkvalificering omfatter alle former for aktiveringstilbud, der har som formål at forbedre den enkeltes jobparathed. Det kan være forskellige former for jobtræning eller uddannelse.

En stor del af kvinderne (50 pct.) deltager slet ikke i aktivering i følge registeroplysningerne. Det er dog ikke nødvendigvis det samme som, at de ikke modtager tilbud fra Københavns Kommune. Det viser sig, at ca. halvdelen af de kvinder, der ikke har deltaget i aktivering, har modtaget dansk sprogundervisning uden for aktiveringsregi. Det efterlader dog stadigvæk ca. 25 pct. af indvandrerkvinderne, som ikke har deltaget i noget tilbud. Andelen af mænd, der har modtaget kontanthjælp i undersøgelsesperioden uden aktivering eller sprogkurser er ca. 20 pct.

Især indvandrerkvinderne med børn har overvejende lange ledighedsperioder bag sig. Det indikerer, at en stor del af denne gruppe aldrig er kommet i noget tilbud, fordi de har været på barsels- og børnepasningsorlov. Det er dog ikke muligt at finde en forklaring på alle de unge, der ikke har deltaget i aktivering. Mellem 35 og 40 pct. af de unge ugifte indvandrere uden børn, som ikke har været aktiveret, har en lang ledighedshistorie bag sig. At de ikke har deltaget i aktivering eller sprogkurser på noget tidspunkt, er meget overraskende.

E) En relativt stor andel af de unge indvandrere på kontanthjælp har hverken deltaget i aktivering eller sprogkurser. En del af dette kan skyldes, at det tager tid at finde det korrekte aktiveringstilbud. Det kunne overvejes at fremskynde indsatsen, så de unge indvandrere har så kort en periode som muligt uden aktivering.

F) For især de unge indvandrere uden børn, som har lange ledighedsperioder bag sig, kan der være specielle årsager til (fx sygdom), at de ikke har indgået i aktivering. Hvis det er tilfældet, er det vigtig, at den aktivering, man tilbyder dem, tager højde for disse grunde.

En ganske stor del af de unge indvandrere på kontanthjælp er på interviewtidspunktet kommet i arbejde eller i uddannelse. Således angiver de unge indvandrere selv, at ca. 30 pct. af mændene og ca. 15 pct. af kvinderne har fundet beskæftigelse på interviewtidspunktet. Tilsvarende er der ca. 25 pct. af mændene og 15 pct. af kvinderne, der er startet på en eller anden uddannelse. Det skal dog pointeres, at de høje andele for uddannelse kan skyldes, at de unge indvandrere rubricerer aktivering som uddannelse.

Umiddelbart lader det til, at aktivering har en vis positiv betydning for de unge indvandrere. For de indvandrere, der har deltaget i aktivering enten i form af vejledning eller opkvalificering har mellem 25 og 35 pct. fundet beskæftigelse. Til sammenligning er kun 16 pct. af de indvandrere, der slet ikke har modtaget aktivering, kommet i beskæftigelse.

For indvandrerkvinderne er det især dem, der kun modtager aktivering i form af vejledning, der klarer sig godt efterfølgende. De har en mere end dobbelt så stor beskæftigelsesandel som de kvinder,

der ikke har deltaget i aktivering (35 pct. i forhold til 15 pct.). Det indikerer, at der er en gruppe ressourcestærke indvandrerkvinder, for hvem vejledning er et godt middel til beskæftigelse. Enten fordi vejledningen giver dem nødvendig information for at komme i beskæftigelse, eller fordi de opfatter vejledning som et varsel om snarlig aktivering i form af opkvalificering, som de ønsker at undgå. De unge indvandrerkvinder, der deltager i aktivering i form af opkvalificerende tilbud, klarer sig derimod ikke markant bedre end dem, der ikke deltager i aktivering.

Specielt for indvandrerkvinderne har deres ledighedshistorie en stor betydning for effekten af aktivering. For de kvinder, der kun har været ledige i en kort periode, har aktivering godt nok en effekt, men også de, der ikke har deltaget i aktivering, har en meget høj beskæftigelsesandel (80 pct. i forhold til 64 pct.). For kvinder med en mellemlang ledighedshistorie viser det sig derimod, at aktivering har en markant effekt. Andelen, der finder beskæftigelse eller uddannelse, mere end fordobles (57 pct. i forhold til 25 pct.). Endelig er der de kvinder, som har været ledige i næsten hele observationsperioden (juli 2001- september 2002). Aktivering synes ikke at have nogen effekt for denne gruppe. Andelen, der overgår til beskæftigelse eller uddannelse, er lav (15-16 pct.) Uanset om kvinder har deltaget i aktivering eller ej.

- G) *Der er indikationer på, at de unge indvandrerkvinder, der har en begrænset ledighed bag sig, hurtigere finder beskæftigelse, hvis de indgår i aktivering. Dette kan skyldes, at aktiveringen "motiverer" dem til at finde beskæftigelse eller uddannelse. Analysen understreger derfor vigtigheden af hurtigt at aktivere kvinder, der har haft kontakt til arbejdsmarkedet, hvis målet er at få dem hurtigt i gang med arbejde eller uddannelse.*
- H) *For kvinder, der stort set aldrig har været i beskæftigelse, indikerer resultaterne, at aktivering ikke har nogen effekt. Hvis dette skyldes, at denne gruppe reelt ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet, er aktivering måske ikke det rigtige. Det er derfor vigtigt, at man afdækker disse kvinders rådighed for arbejdsmarkedet.*

Det er noget overraskende, at især gifte kvinder med børn får noget ud af aktivering. Blandt de gifte kvinder med børn, der har deltaget i aktivering, er der næsten 10 pct. point flere, som finder beskæftigelse eller uddannelse i forhold til dem, der ikke har deltaget i aktivering.

- I) *Analysen af aktiveringsindsatsen understreger, at det ikke er alle gifte kvinder med børn, der er uden kontakt til arbejdsmarkedet. Som før nævnt er det derfor vigtigt, at man forsøger at udpege de unge kvinder inden for gruppen, som vil have mulighed for at komme i arbejde.*

For mændene klarer både de, der kun modtager aktivering i form af vejledning og de, der også modtager opkvalificering, sig bedre end de mænd, der ikke modtager aktivering.

Hvad angår de **unge indvandreres egne holdninger til aktiveringsindsatsen** mener især mændene ikke, at aktivering har forbedret deres mulighed for beskæftigelse eller uddannelse. Sammenholdt med deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet viser det sig, at denne holdning især gælder for dem, der efterfølgende er kommet i beskæftigelse eller uddannelse. Dette kan være et udtryk for, at man i aktiveringssystemet har ført en mere håndfast linje over for de personer, man har vurderet var i stand til at finde beskæftigelse eller uddannelse, hvilket ikke forekommer uberettiget, da personerne efterfølgende er kommet i beskæftigelse eller uddannelse. I den forstand er deres negative vurderinger ikke nødvendigvis et problem for aktiveringsindsatsen.

De unge indvandrere er også blevet spurgt om deres oplevelse af mødet med sagsbehandler og jobkonsulent. En stor del af de unge indvandrere svarede, at de ikke havde oplevet, der blev lagt planer for deres fremtid. Dette gjaldt både for deres møde med sagsbehandleren og jobkonsulenten. Det indikerer, at man ikke i tilstrækkelig omfang får inddraget de unge selv i de planer, der bliver udarbejdet af sagsbehandler og jobkonsulent.

J) Den manglende opfattelse af fremtidsplanlægningen blandt de unge indvandrere indikerer, at disse planer enten ikke bliver udarbejdet eller, at de unge indvandrere ikke føler et medejerskab for disse planer. Man kan overveje, at fokusere endnu mere på at få bearbejdet de unges fremtidsplaner og holdning til arbejdsmarkedet, således at det afspejlede de muligheder, de reelt har på arbejdsmarkedet. Endvidere er det vigtigt, at gøre det klart for de unge indvandrere, hvad der er formålet med den aktivering, de deltager i.

Endvidere tyder analyser på, at også **sagsbehandlerens adfærd** og væremåde kan have betydning for, hvordan de unge efterfølgende klarer sig. I hvert fald synes sagsbehandlerens konsekvensorientering at have en positiv betydning for, at de unge kommer i beskæftigelse eller i uddannelse. Graden af konsekvens er her defineret ud fra en række spørgsmål om sagsbehandleren. Fx om sagsbehandleren henviste til love og regler, lagde vægt på at aftaler skal overholdes samt truede med at trække i kontanthjælp.

Unge indvandrere, der er kommet i beskæftigelse eller uddannelse, har oplevet sagsbehandlere som mere konsekvensorienterede end de unge, der fortsat er på kontanthjælp eller i aktivering. Det tyder på, at en konsekvensorienteret sagsbehandlingsstil kan fremme de unges integration på arbejdsmarkedet eller uddannelsessystemet.

Det er derfor tankevækkende, at de unge (mandlige) indvandrere på kontanthjælp sjældent sætter pris på en sådan konsekvensorientering, når de vurderer vejledningens kvalitet. Jo mere konsekvensorienterede sagsbehandlerne er, desto lavere vurderes kvaliteten af deres vejledning. Dette kan indikere, at konsekvensorientering kan være en effektiv sagsbehandlingsstil, selv om det ikke altid er de unges livret.

Det er dog også muligt, at sagsbehandlerne og vejledere anvender en mere konsekvensorienteret stil over for de unge, som forventes at have ressourcer til at klare sig på arbejdsmarkedet eller i uddannelsessystemet, mens de anvender en mindre konsekvensorienteret stil i forhold til unge, som vurderes til ikke at have de nødvendige ressourcer.

K) Resultaterne ovenfor indikerer, at nogle unge indvandrere kan "motiveres" i beskæftigelse ved hjælp af en konsekvent sagsbehandlerstil. Det er derfor vigtigt, at man i systemet kan finde de unge indvandrere, der er i stand til selv at finde beskæftigelse, så man kan være opmærksom på, at aktivering ikke fastholder dem i kontanthjælp, men i stedet animerer dem til at søge beskæftigelse.

Barrierer der vedrører indsatsens organisering

Ud over de personrelaterede barrierer og problemstillinger kan der også peges på barrierer, som knytter sig mere til organiseringen af arbejdet med de unge indvandrere på kontanthjælp.

Et hovedtema synes her at være systemets evne til at aflæse behov og forudsætninger hos de personer, der befinder sig i systemet på en rimelig måde *samt* at omsætte forståelsen af disse behov og forudsætninger til adækvate handlinger i form af fx vejledning, visitation eller konkrete tilbud.

Det betyder, at det er væsentligt, at systemet er i stand til at både at diagnosticere og fokusere på de temmelig forskellige målgrupper, der befinder sig blandt de unge indvandrere samt sørge for, at målgrupperne får en hjælp, som er tilpasset deres forudsætninger og behov. Systemet skal fx være i stand til at adskille de unge indvandrerkvinder med børn, som faktisk er motiveret for uddannelse og beskæftigelse fra dem, som slet ikke er det. Og man skal kunne tilbyde dem en indsats, som passer til den enkelte indvandrers forudsætninger og behov.

I rapportens resultater er der indikationer på, at kontanthjælpssystemets evne til at målrette indsatsen måske ikke er optimal. Der er fx mange personer, som har befundet sig længe i systemet, og som forsat ingen eller kun beskeden hjælp har modtaget. Dette gælder fx for en stor gruppe både gifte og ugifte kvinder med børn. Der synes med andre ord at være en ikke uvæsentlig gruppe unge indvandrere², som ikke får den hjælp, de har brug for at komme videre i beskæftigelse eller uddannelse. Hvorvidt dette skyldes, at de nævnte unge indvandrere er uden for aktiveringsmæssig rækkevidde, at sagsbehandlere opfatter opgaven som uoverskuelig, at sagsbehandlere søger at beskytte dem mod aktiveringskrav, som de opfatter som urealistiske, eller at sagsbehandlere har travlt til at tage fat i komplicerede sager vides ikke. Resultatet synes dog at være det samme, nemlig at en del unge indvandrere befinder sig lang tid i kontanthjælpssystemet, uden at deres beskæftigelses- eller uddannelsesmæssige fremtidsudsigter for alvor forbedres. De praktikerinterview, som antyder, at der mangler systematik i arbejdet med de unge indvandrere, at de mangler kendskab til gruppens forudsætninger og behov samt til de tilbud, man kan tilbyde dem, eller at der er tendenser til klientgørelse, støtter dette billede.

Hvis det er rigtigt, at dele af indsatsen ikke er tilstrækkelig fokuseret, er det centrale spørgsmål: Hvorfor? Hvori består problemet eller problemerne - og hvad kan man eventuelt gøre for at afhjælpe disse?

Undersøgelsen giver en række fingerpeg:

Et aspekt, som fremhæves af praktikerne selv er, at de ikke altid har **tilstrækkelig viden** om de unge indvandrers særlige forudsætninger og behov. De er måske i tvivl om, hvordan de skal fortolke indvandrernes situationer og signaler. Nogle sagsbehandlere i lokalcentrene og vejledere i beskæftigelsesindsatsen vælger i sådan en situation at undlade at grave dybere i de unge indvandrers situation, mens andre måske mistolker deres behov og forudsætninger og derfor fejlvisiterer dem eller helt undlader at visitere de unge videre.

L) På den baggrund kan det overvejes at øge sagsbehandlernes og vejledernes forståelse for de unge indvandrers situation (fx familie- og kønsmæssige bindinger, og hvilke ressourcer de besidder) samt deres viden om, hvordan man operationelt kan løse op for hyppigt forekomne barrierer. Dette kan enten gøres bredt ved at opgradere større dele af de relevante grupper af sagsbehandlere og vejledere, eller ved at samle arbejdet med (unge) indvandrere hos speciali-

² Ca. 20 pct. af de unge indvandrere har hverken modtaget aktivering siden 1995 eller deltaget i dansk sprogundervisning siden 1999.

serede praktikere, der udrustes med den nødvendige viden. Et eksempel på sidstnævnte er bl.a. den "etniske enhed" som man har oprettet hos Københavns Jobcenter.

Et andet aspekt er, at der ikke altid synes at være klarhed over, **hvornår en klient er klar** til at blive visiteret til beskæftigelsesindsatsen (Københavns Jobcenter).

M) Det kan derfor overvejes at skabe større fælles forståelse mellem beskæftigelsesindsatsen og lokalcentrene om, hvad der kræves for, at en person er klar til at blive visiteret til Københavns Jobcenter. Det kan herunder overvejes at udbygge kommunikationen mellem lokalcentrene og KJC i forbindelse med visitering af unge indvandrere. Det kan fx ske gennem møder mellem repræsentanter fra den etniske enhed i KJC og lokalcenterets medarbejder, der beskæftiger sig med etniske minoriteter. Formålet kan være at give sagsbehandlerne et større kendskab til mulighederne i beskæftigelsesindsatsen og dermed et bedre grundlag for at vurdere, hvornår en klient kan komme i aktivering. Formålet kan også være at udveksle erfaringer og for at opnå fælles kriterier for, hvornår en klient er parat til job, uddannelse eller aktivering.

Et tredje aspekt er, at **sagsbehandlerne holdninger** måske også kan være en barriere i den forstand, at sagsbehandlere, der ikke er konsekvensorienterede, kan være med til at fastholde de unge indvandrere i kontanthjælpssystemet. På den måde kan man komme til at medvirke til at fastholde eller klientgøre en del af de unge indvandrere, fordi de uden videre kan modtage økonomisk hjælp, samt fordi der stilles for få krav til dem om at være jobsøgende og om at medvirke til selv at komme i beskæftigelse.

N) På den baggrund kan det overvejes, at retningslinierne for, hvornår man står til rådighed for arbejdsmarkedet ved at være aktiv jobsøgende eller ved at opkvalificere sig til et job, præciseres for og diskuteres med sagsbehandlere og vejledere i forhold til deres nuværende praksis.

O) Det kan endvidere overvejes at undersøge nærmere, hvor konsekvensorienterede sagsbehandlerne i lokalcentrene og vejlederne i beskæftigelsesindsatsen faktisk er og over for hvilke klienttyper og med hvilke resultater. Formålet hermed kan være at vurdere, om der er behov for mere konsekvensorientering i sagsbehandling samt i bekræftende fald at overveje, hvordan man kan opnå en sådan ændring, såfremt den er politisk ønskelig.

Et fjerde aspekt er, at man i beskæftigelsesindsatsen ikke altid synes at **kende nok** til de øvrige centres tilbud.

P) Man kan derfor fx overveje at etablere ERFA-grupper for medarbejdere, der beskæftiger sig med etniske minoriteter på tværs af centrene i beskæftigelsesindsatsen, således at de opnår større kendskab til hinandens arbejde og kan udveksle erfaringer om indsatser, der virker og ikke virker.

Et femte aspekt er, at **kvaliteten eller intensiteten af vejledningen** undervejs i de unge indvandreteres aktiveringsforløb måske ikke altid er høj nok. For det første udtrykker praktikerne, at de unge har brug for mere vejledning for at finde ud af, hvilke muligheder og potentialer netop de har for at få en uddannelse eller komme i arbejde. For det andet handler det for nogle praktikere om at få mulighed for at følge de unge med vejledning under og efter et aktiveringsforløb, da de interviewede praktikers erfaringer tyder på, at mange unge falder ud af deres jobtræning, praktikophold og jobtilbud undervejs eller stopper i det job, som de efterfølgende får tilbudt. Behovet for dette under-

streges af, at nogle vejledere også nævner, at det efterfølgende er vanskeligt at følge kursisterne, fordi de ikke længere er på kontanthjælp, selv om de ofte oplever, at det er nødvendigt for at fastholde de unge indvandrere i arbejdet.

Q) *Da der ifølge praktikerne er mange unge indvandrere, der forlader erhvervsskolerne, gymnasiet og HF, før uddannelsen er afsluttet, kan det overvejes at skabe et tættere samarbejde mellem beskæftigelsesindsatsen og skole- og ungdomsvejledningen under Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen om de helt unge indvandrere. Man kunne drøfte hinandens sager for bedre at kunne samle unge indvandrere op, som er faldet ud af uddannelsessystemet, ligesom man kunne søge at inddrage de unges forældre i samarbejdet. Fx synes det væsentligt at påvirke nogle forældres forventning til, at deres sønner får vellønnede job, når forældrene samtidig ikke støtter de unge i at uddanne sig. Eller påvirke forældres undertiden snævre opfattelse af, hvilke erhverv de finder acceptable.*

Udover disse barrierer, som i høj grad bliver påpeget af praktikerne, der arbejder i beskæftigelsesindsatsen, påpeges følgende barrierer af de interviewede virksomhedsledere o.l. på virksomheder, som har erfaring med unge indvandrere på kontanthjælp.

Der synes at være behov for en mere **sammenhængende indsats fra kommunens side**, så virksomheder dels ikke oplever, at de bliver kontaktet af flere forskellige instanser fra kommunalt regi, dels får et mere kontinuerligt samarbejde med den samme virksomhedskonsulent fra kommunen. Endvidere synes der at være behov for at forbedre opfølgningen i nogle af de tilfælde, hvor unge indvandrere får plads på virksomheden.

R) *Hvis man ønsker at forbedre indsatsen på disse punkter, kan det overvejes at øge bestræbelserne på at tilbyde et kontinuerligt og stabilt kontaktforsløb til virksomheder, der giver plads til kontanthjælpsmodtagere, ved at de samme kontaktpersoner/sagsbehandlere fastholdes i de forskellige samarbejdsforsløb. Desuden kan det overvejes at etablere ERFA-grupper i tilknytning til de projekter i centrene, hvor man retter sig direkte mod bestemte typer af virksomheder, som fx på Undervisningscenter for Indvandrere, hvor projekterne er brancheopdelt.*

I den forbindelse skal det nævnes, at Københavns Kommune netop har lanceret en ny virksomhedsstrategi og i øjeblikket kører en virksomhedskampagne, der netop fokuserer på en mere sammenhængende indsats, en mere offensiv markedsføring og én indgang for virksomheder til kommunen. Med denne strategi synes kommunen at imødekomme de væsentligste aspekter i virksomhedernes kritik.

Der synes også at være behov for, at man forbedrer **virksomhedskontakterne** generelt og øger antallet af virksomhedspladser, som angivelig vil kunne lade sig gøre på visse virksomheder.

S) *Her kan man fx overveje at gøre mere for at kontakte erhvervslivet, fx ved at være mere offensiv i sine forsøg på at få kontakt til virksomhederne. En mulighed er at undlade de venlige breve til virksomhederne, hvor der appelleres til deres gode vilje og i stedet ringe dem op og gå ud fra, at de gerne vil hjælpe kommunen med denne opgave, som er til gavn for alle. En anden mulighed er at udarbejde informationsmateriale fra Københavns Kommune til virksomheder, hvori der fx fra Borgerrepræsentationens politikere argumenteres for vigtigheden af at skaffe flere af byens kontanthjælpsmodtagere i arbejde. Endelig var det måske en ide, at kommunen (i højere grad) bruger sociale klausuler til at få unge indvandrere ansat på de for-*

skellige arbejdspladser, fx i autoreparationsbranchen, hvor der siges at være mangel på arbejdskraft.

Ifølge virksomhederne synes der endvidere at være behov for, at kommunen bliver mere opmærksom på, at **de unge indvandrere mangler dansk kundskaber**, når de begynder i jobtilbud eller aktivering. Hertil nævner nogle praktikere, at det kan være vanskeligt i kontakten med den enkelte unge at afgøre, hvor meget de forstår. Der er et spring mellem at kunne tale dansk og så forstå dansk i en bredere social kontekst, anfører vejlederne på Undervisningscenter for Indvandrere.

T) Man kunne i den forbindelse overveje at sørge for, at de unge indvandrere i højere grad end hidtil følger dansk kurser, som kombinerer undervisningen med et fagsprog og/eller et ophold på en arbejdsplads, sådan som det allerede sker på Undervisningscenter for Indvandrere og Center for Kompetenceudvikling.

Vedrørende samarbejdet med virksomheder skal man være mere opmærksom på, at nogle tiltag, der med udbytte kan etableres i større virksomheder, kan være vanskelige at gennemføre i mindre. Ofte har større virksomheder fx en personaleafdeling, der kan designe og gennemføre projekter med at integrere unge indvandrere. Ligesom de kan sørge for, at der etableres fx mentorordninger, at der i samarbejde med kommunen bliver tilknyttet en sprog lærer eller forsøge at lede unge indvandrere videre til andre virksomheder, hvis virksomheden ikke selv kan tilbyde dem fortsat beskæftigelse. For mindre virksomheder vil disse funktioner kun sjældent kunne varetages, medmindre kommunen kan gå ind og gøre det.

Styrket dokumentation og overvågning af kontanthjælpsindsatsen

Københavns Kommune ligger inde med en del oplysninger om de unge kontanthjælpsmodtagere og deres brug af aktivering. Det gælder primært KOMMA-registret, der indeholder detaljerede oplysninger om indvandreernes vandring i aktiveringssystemet, og andre registre, som indeholder detaljerede oplysninger om familieform, landebaggrund og andre baggrundsvariable. Med disse oplysninger er det muligt **systematisk at følge de forskellige indvandrergrupper** i kontanthjælpsystemet og afdække, hvilken aktivering de forskellige grupper modtager og med hvilket resultat.

U) Det anbefales, at man styrker den løbende analyse af, hvad kommunen gør for de forskellige indvandrergrupper på kontanthjælp, samt hvad de får ud af aktiveringsindsatsen.

Københavns Kommune ligger inde med store datamængder om de unge indvandrere på kontanthjælp. For på egen hånd at kunne lave optimale analyser af aktiveringsindsatsen er der dog enkelte vigtige oplysninger der mangler.

V) Man kan derfor overveje at supplere de data, man allerede har i registrene, med yderligere oplysninger, fx om hvor de unge indvandrere går hen, når de forlader kontanthjælpsystemet samt relevante baggrundsoplysninger, som må forventes at være vigtige for effekten af aktiveringsindsatsen. Blandt andet vil det være interessant at have en vurdering af deres dansk kundskaber, deres faglige niveau (hvis personen har uddannelse fra udlandet), en vurdering af deres rådighed, og hvis rådigheden er nedsat, grunden til dette. Størstedelen af disse oplysninger kunne formentlig registreres af den enkelte sagsbehandler. Oplysningerne kunne fx

indhentes i forbindelse med den lovpligtige opfølgning på de planer, som skal udarbejdes for kontanthjælpsmodtagere under 30 år, der har problemer ud over ledighed.

- X) *Det kan også overvejes at øge brugen af systematiske lokale evalueringer. Det kan overvejes, hvordan løbende evalueringer af eget arbejde kan indarbejdes som rutine i centrale dele af forvaltningen. Sådanne evalueringer kan give kommunen et redskab til at se, hvilke indsatser, som faktisk har en positiv virkning, og hvilke der ikke har det. Hvis sagsbehandlere eller jobkonsulenter mangler viden om, hvorvidt de metoder de anvender og de foranstaltninger, de visiterer til, har den forventede effekt, er de alene henvist til at handle ud fra personlige formodninger.*
- Y) *En anden måde at opsamle viden om indsatsernes effekter kunne være at udarbejde forskellige former for vidensoversigter, der på enkel og tilgængelig måde søger at formidle eksisterende viden (fx fra relevant litteratur) om hvilke tiltag, der synes at virke for bestemte grupper indvandrere m.v.*

Afslutning

Afslutningsvis skal det understreges, at undersøgelsens primære fokus er kontanthjælpssystemet og dens indsats. Undersøgelsens analyser og forslag til forandringer er således rettet specifikt imod, hvad man i Københavns kommune kan gøre for at forbedre kontanthjælps- og aktiveringssystemets evne til at få de unge indvandrere i beskæftigelse eller i uddannelse.

Det er imidlertid klart, at disse systemer ikke kan løse alle de problemer, der knytter sig til indvandrernes arbejds- og uddannelsesmæssige situation. De kan fx ikke ændre, at der i nogle subkulturer findes dybtliggende normer om, at kvinder skal gå hjemme og passe børn, at de unge har svært ved at komme ind i det ordinære uddannelsessystem, at de har problemer med at færdiggøre en uddannelse, når de først er kommet ind, at det for en stor del af indvandrerne ikke umiddelbart kan betale sig økonomisk at tage et job, eller at der ikke findes daginstitutionspladser til alle, der har børn. Disse problemer må søges løst andre steder.

Kapitel 2

Beskrivelse af unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune ud fra register

Indledning

Har Københavns Kommune specielt mange indvandrere? Er der flere indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune end i resten af landet? Er det muligt at udpege indikatorer på, hvorfor de er kontanthjælp? I dette kapitel vil vi søge at besvare disse spørgsmål ved at bruge registeroplysninger fra Danmarks Statistik. Registeroplysningerne beskriver alle indvandrere i hele Danmark og en stor del af danskerne. Det er derfor muligt at foretage sammenligninger af de unge indvandrere på kontanthjælp i København med andre grupper. Blandt andet vil vi se på, hvordan de unge indvandrere på kontanthjælp klarer sig i forhold til de unge indvandrere i Københavns Kommune, som ikke modtager kontanthjælp. Eller hvordan de unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune klarer sig i forhold til unge indvandrere på kontanthjælp i resten af landet.

Hovedresultaterne i kapitlet kan sammenfattes til følgende:

- Københavns Kommune har ca. dobbelt så stor en andel af unge indvandrere som resten af landet (8 pct. i forhold til 4 pct.). Derimod afviger andelen af kontanthjælpsmodtagere blandt indvandrere i Københavns Kommune ikke markant i forhold til resten af landet.
- For de unge indvandrere på kontanthjælp lader der ikke til at være markante forskelle i mellem dem, der bor i Københavns Kommune, og dem der bor i resten af landet.
- Der er en større andel unge kvinder (62 pct.) blandt indvandrere på kontanthjælp i forhold til indvandrere, som ikke modtager kontanthjælp (55 pct.). Denne tendens er generel for hele landet. Dette indikerer, at der eksisterer særlige barrierer for, at denne gruppe unge indvandrerkvinder kommer i beskæftigelse eller uddannelse.
- Unge indvandrerkvinder på kontanthjælp får tidligere børn og bliver tidligere gift end andre unge indvandrere. Dette kunne skyldes, at de overvejende er kommet til landet som følge af familiesammenføring. Dette billede er generelt for hele landet.
- Unge indvandrere på kontanthjælp er dårligere uddannet fra danske uddannelsesinstitutioner end unge danske kontanthjælpsmodtagere i Københavns Kommune. Næsten ingen unge indvandrere har en erhvervskompetencegivende uddannelse fra Danmark.
- Unge kvindelige indvandrere har svagere tilknytning til arbejdsmarkedet end unge mandlige indvandrere. Over 50 pct. af unge kvindelige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune modtog kontanthjælp hele året. Andelen er næsten lige så høj i resten af landet.

- Størstedelen (73-80 pct.) af de gifte unge indvandrere har en ægtefælle, der også er på kontanthjælp. Det gælder for ca. 50 pct. af alle kvinderne og ca. 20 pct. af alle mændene blandt unge indvandrere både i Københavns Kommune og resten af landet. Eftersom kontanthjælp modregnes i indkomst for ægtepar, vil disse unge indvandrere have meget svært ved at finde et job, der kan hæve familiens samlede indkomst.

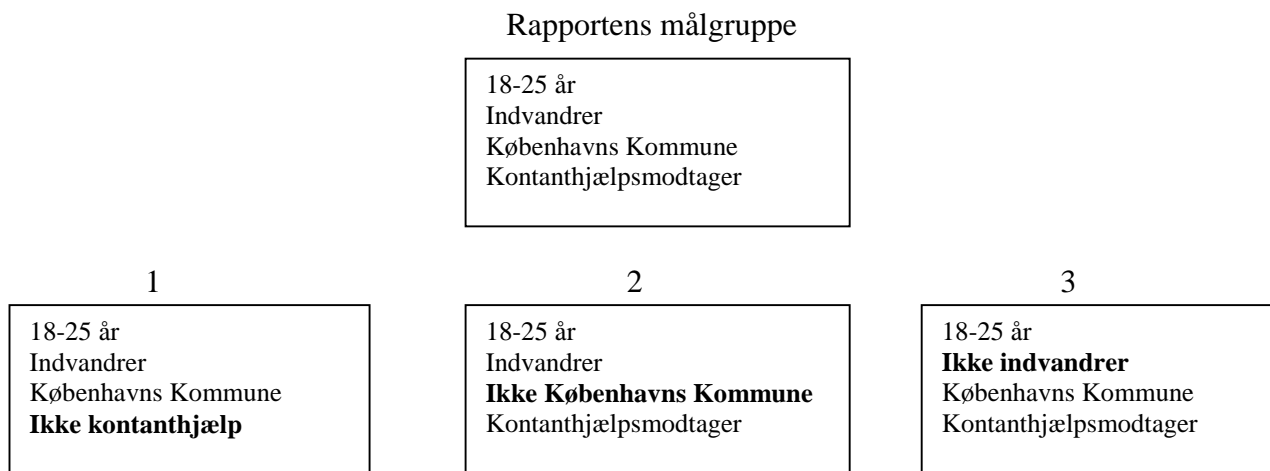
Registerbaseret beskrivelse af unge indvandrere

I det følgende vil vi se nærmere på unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune og i resten af landet. Det er muligt at se på en række socio-demografiske træk for hele gruppen af unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune ved at trække på registerdata fra Danmarks Statistik³. Fordelen ved registerbaseret data er, at det muliggør en sammenligning af forskellige grupper uden bortfald. Fx kan Københavns Kommune sammenlignes med resten af landet.

De benyttede registerdata er fra 1998. Heldigvis har der kun været få ændringer i de vigtigste forhold fra 1998 til 2002. Sammensætningen af indvandrerbefolkningen i Københavns Kommune har ikke ændret sig væsentligt (appendiks B), og konjunkturmæssigt har der kun været en svag ændring. Derfor vil kontanthjælpsgruppen i 2002 måske være en lidt mindre og svagere gruppe samlet set end gruppen i 1998, men større forskydning vil der næppe være tale om.

Den følgende beskrivelse tager sit udgangspunkt i kendte beskrevne barrierer (appendiks A). Vi har valgt at afgrænse målgruppen for rapporten til at være unge indvandrere fra lande uden for EU, Norden, USA og Australien/New Zealand mellem 18 og 25 år på kontanthjælp i Københavns Kommune. Dette er identisk med den definition, vi bruger i spørgeskemaundersøgelsen.

Der konstrueres tre sammenligningsgrupper, hvilket muliggør et fokus på særtræk hos rapportens målgruppe, der medfører barrierer for arbejde. Sammenligningsgrupperne afviger hver især fra målgruppen på ét punkt. På den måde beskriver hver sammenligning kun en forskel. Nedenstående figur viser målgruppen og de tre sammenligningsgrupper. Sammenligningsgrupperne vil blive benyttet i tabellerne, når de er anvendelige.

³ Der er brugt en stikprøve fra Danmarks Statistik, hvor alle indvandrere er medtaget, men hvor kun ca. 14 pct. af den danske befolkning i øvrigt er med. Registeroplysningerne er for kalenderåret 1998, og er derfor kun tilnærmelsesvis den samme gruppe, der er lavet udtræk fra til spørgeskemaundersøgelsen.

Gruppe 3 ovenfor er baseret på en 14 pct.-stikprøve af den danske befolkning, hvilket betyder, at gruppen i kapitlets tabeller ser forholdsvis mindre ud, end den er i virkeligheden. Dette er dog uden praktisk betydning, da det her er fordelingen af forskellige karakteristika for målgruppen og de andre grupper, der skal sammenlignes. Det konkrete antal på grupperne har ikke betydning for disse sammenligninger.

Hvem er de unge indvandrere i Københavns Kommune?

En stor del af indvandrerne i Danmark bor i Københavns Kommune. I tabel 2.1 beskrives fordelingen af unge indvandrere i Københavns Kommune og i resten af landet. Som det fremgår af tabellen bor knap 25 pct. af de unge indvandrere i Københavns Kommune. Det giver en indvandrerandel for personer i aldersgruppen 18 til 25 år, som er dobbelt så høj i Københavns Kommune i forhold til resten af landet (8 pct. i forhold til 4 pct.). Derimod viser det sig, at andelen af de unge indvandrere, som er på kontanthjælp, faktisk er lidt lavere end i resten af landet. Det er dog ikke en stor forskel (32 pct. i forhold til 34 pct.).

Tabel 2.1 Unge indvandrere i henholdsvis Københavns Kommune og resten af Danmark. I pct. 1998.

	Indvandrerandel af befolkning (pct.)	Andel indvandrere på kontanthjælp (pct.)	Antal indvandrere (antal)
Københavns Kommune	8	32	6.060
Resten af DK	4	34	20.831

Kilde: Danmarks Statistik.

Tidligere undersøgelser viser, at særligt køn kan spille ind på barrierer for arbejde (appendiks A). I tabel 2.2 beskrives de fire grupper fordelt på køn.

Tabel 2.2. Målgruppen og sammenligningsgrupperne fordelt på køn. I pct. 1998.

	Målgruppen	Ikke kontanthjælp	Ikke Københavns Kommune	Ikke indvandrere
Mænd	38	45	41	46
Kvinder	62	55	59	54
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	1919	4141	7014	694

Kilde: Danmarks Statistik.

Der er en overrepræsentation af kvinder blandt unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Unge danske kontanthjælpsmodtagere og unge indvandrere i arbejde/uddannelse er mere ligeligt fordelt kønsmæssigt trods et flertal af kvinder. Dette kunne tyde på, at det er sværere for kvinder med indvandrerbaggrund at komme i arbejde eller uddannelse. Kønsforskellen i gruppen betyder, at opdelingen mellem kvinder og mænd vil blive fastholdt i dette kapitel.

Etnisk tilhørsforhold kan have betydning for graden af barrierer for arbejde (appendiks A). En etnisk gruppe behøver ikke være i overensstemmelse med en nationalitet. Alligevel kan det være værdifuldt i første omgang at se på, hvor unge indvandrere kommer fra. Det kan vise, om det er grupper, der har større barrierer for at komme ind på arbejdsmarkedet eller i uddannelse, og om der

er grupper, der især er på kontanthjælp i Københavns Kommune. Datasættet fra Danmarks Statistik var i forvejen opdelt i specifikke landegrupper for at undgå identifikation af enkeltpersoner⁴. Derfor kan vi ikke udtale os om alle nationaliteter. I tabel 2.3 beskrives de nationaliteter, hvorfra der er flest kontanthjælpsmodtagere.

Tabel 2.3. Unge indvandrere fordelt oprindelsesland⁵ for målgruppen og sammenligningsgrupper opdelt på køn. I pct. 1998.

	Målgruppen		Ikke kontanthjælp		Ikke Københavns Kommune	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Tidl. Jugoslavien	14	8	15	13	20	17
Tyrkiet	17	12	21	17	16	17
Somalia	12	12	2	1	14	12
Øvrige Afrika	14	10	13	13	5	4
Pakistan	8	5	11	12	2	1
Øvrige Asien ⁶	28	47	27	27	40	46
Resten	7	5	11	17	3	4
I alt pct.	100	100	100	100	100	100
I alt personer	924	1195	1882	2259	2874	4140

Kilde: Danmarks Statistik.

Sammenlignes målgruppen med andre unge indvandrere i Københavns Kommune, er der en klar overrepræsentation af kvinder fra øvrige Asien. Både kvinder og mænd fra Somalia ser ligeledes ud til at være overrepræsenteret på kontanthjælp. Til gengæld er indvandrere fra Pakistan – særligt kvinder – underrepræsenteret på kontanthjælp. Der er altså nogle nationaliteter, der oftere lander i kontanthjælpssystemet end andre i Københavns Kommune.

Sammenlignes målgruppen med unge indvandrere på kontanthjælp i resten af landet fremgår det, at mænd fra øvrige Asien er underrepræsenteret i Københavns Kommune. Endvidere er indvandrere fra Pakistan koncentreret i København, hvilket forklarer den meget lille andel på kontanthjælp i resten af landet. Der er lidt større andele fra Tyrkiet og tidligere Jugoslavien i resten af landet. Men dette kan skyldes, at disse nationaliteter generelt er mere koncentreret uden for København.

I tabel 2.4 beskrives de unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune fordelt på køn og kontanthjælp. Det viser sig, at der er meget store udsving i fordelingen af indvandrergrupperne på kontanthjælp. En gruppe, der står frem er somalierne, hvor i alt 80 pct. af de personer, der bor i Københavns Kommune modtager kontanthjælp. Også gruppen fra øvrige Asien har en stor andel på kontanthjælp (41 pct.). Tabel 2.4 viser også, at den næsten dobbelt så høje andel af kvinder på kontanthjælp i forhold til mænd primært skyldes somalierne og indvandrerne fra øvrige Asien.

⁴ Gruppering af landekoder fra Danmarks Statistik, hvor mindre udviklede lande er udvalgt: 1) Tidligere Jugoslavien, 2) Tyrkiet, 3) Øvrige Europa (ej Skandinavien, EU-lande eller Polen), 4) Marokko, 5) Somalia, 6) Øvrige Afrika, 7) Syd- og mellemamerika, 8) Iran, 9) Japan, 10) Pakistan, 11) Øvrige Asien, 12) Statsløs/uoplyst.

⁵ Indvandrerne er defineret ud fra variabelen FGRP, der angiver fødeland. Der er kun medtaget indvandrere fra mindre udviklede lande defineret som lande uden for Norden, EU, Nordamerika og Australien/New Zealand.

⁶ Kategorien øvrige Asien er produktet af, at datasættet i forvejen var inddelt i de i fodnote 2 nævnte lande for at undgå enkeltidentifikation. Andre tal fra Danmarks Statistik indikerer dog, at særligt personer fra Irak, Libanon, Vietnam, Thailand, Sri Lanka og til dels Afghanistan, Filippinerne og Syrien er repræsenteret blandt indvandrere i Danmark. Et land som Iran var udspecificeret i datasættet, men kun en meget lille gruppe herfra var på kontanthjælp i 1998. Derfor er det ikke medregnet som et land for sig i tabellen.

Tabel 2.4 De unge indvandrere i Københavns Kommune fordelt på køn og om de modtog kontanthjælp i mindst 1 måned i 1998, særskilt for oprindelsesland, i pct. 1998.

	Målgruppen		Ikke kontanthjælp		I alt pct.	I alt personer
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder		
Tidl. Jugoslavien	13	12	37	38	100	788
Tyrkiet	12	13	38	36	100	1.039
Somalia	30	50	15	6	100	300
Øvrige Afrika	14	16	32	38	100	752
Pakistan	9	10	34	46	100	608
Øvrige Asien	11	30	27	33	100	1.876
Resten	8	9	29	54	100	697
I alt pct.	12	20	31	37	100	6.060
I alt personer	724	1.195	1.882	2.259		6.060

Kilde: Danmarks Statistik.

Familieforhold

Unge indvandreres familieforhold er et vigtigt element, når man skal vurdere barrierer for arbejdsmarkedet (appendiks A). Unge indvandrere gifter sig og får børn tidligere end danskerne. Samtidig er der formentligt for nogle grupper vedkommende, stærkere forventninger til familiedannelse, der kan skabe barrierer for uddannelse og arbejde. I tabel 2.5 vises familiestatus for målgruppen sammenlignet med de andre grupper.

Tabel 2.5 Familiestatus fordelt på køn for målgruppen og sammenligningsgrupperne. I pct. 1998.

	Målgruppen		Ikke kontanthjælp		Ikke Københavns Kommune		Ikke indvandrere	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Enlige uden barn	68	21	64	40	67	25	79	50
Enlige med barn	0	12	0	1	0	9	1	16
Samlevende uden barn	5	3	5	6	3	3	15	20
Samlevende med barn	1	3	1	1	2	5	3	9
Gift par uden barn	10	14	20	28	9	13	1	2
Gift par med barn	16	47	11	25	19	46	1	3
I alt pct.	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt personer	724	1195	1882	2259	2874	4140	320	374

Kilde: Danmarks Statistik.

Kønsopdelingen træder tydeligt igennem, når man ser på familiestatus for indvandrere (tabel 2.5). Mændene er hovedsagligt enlige uden børn. Kvinderne er typisk gift og har børn. Dette gælder for hele landet.

Sammenligner vi målgruppen med andre unge indvandrere i Københavns Kommune, er der en klar overrepræsentation af gifte kvinder med børn (47 pct. mod 25 pct.). Til gengæld er både unge gifte indvandrere uden børn (14 pct. mod 28 pct.) og enlige kvinder uden børn (21 pct. mod 40 pct.) underrepræsenteret i kontanthjælpsgruppen. Der er altså et stærkt sammenfald mellem forældreskab

og kontanthjælp for unge gifte indvandrere. Tabel 2.5 viser også, at indvandrerkvinder på kontanthjælp gifter sig tidligere end andre indvandrerkvinder.

Der er en overrepræsentation af enlige kvinder med børn i kontanthjælpsgruppen (tabel 2.5). Disse enlige mødre kan måske være i særlig fare for at have et meget lavt incitament til at arbejde, da diverse tilskud oven i kontanthjælpen medfører, at beskæftigelse reelt kan medføre en indkomstnedgang.

Uddannelsesbaggrund

En erhvervskompetencegivende uddannelse gennemført i Danmark øger, ifølge tidligere undersøgelser, beskæftigelseschancerne (appendiks A). Kun uddannelser fra Danmark registreres af Danmarks Statistik. En stor gruppe har derfor uoplyst uddannelsesniveau. Tabel 2.6 viser fordelingen på fuldført uddannelse for målgruppen og sammenligningsgrupperne.

Indvandrere, uanset om de modtager kontanthjælp eller ej, er kraftigt overrepræsenteret i kategorien ”uoplyst uddannelse” i forhold til unge danskere på kontanthjælp. Dette kan skyldes, at de er kommet til landet efter almindelig skolealder og ikke siden har fuldført en uddannelse i Danmark. Unge indvandrere er således dårligere uddannet i Danmark end unge danskere på kontanthjælp i Københavns Kommune.

Tabel 2.6. Højest fuldførte uddannelse fordelt på køn for målgruppen og sammenligningsgrupperne. I pct. 1998.

	Målgruppen		Ikke kontanthjælp		Ikke Københavns Kommune		Ikke indvandrer	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Mænd
Uoplyst	44	69	42	56	44	64	2	1
Grundskole og erhvervsintroducerende	52	27	44	27	51	32	68	65
Almen gymnasial udd.	3	2	8	8	2	2	20	24
Erhvervsfaglig	1	2	5	7	2	1	10	9
Kort/mellemlang videregående	0	0	1	1	0	0	1	1
Lang videregående	0	0	1	0	0	0	1	1
I alt pct.	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt personer	724	1195	1882	2259	2874	4140	320	374

Kilde: Danmarks Statistik.

Flere mandlige indvandrere end kvinder har en dansk grundskole. Dette kunne være et resultat af, at kvinderne typisk er kommet senere til Danmark end mændene og derfor har mindre sandsynlighed for at opnå grundskole end mændene, jf. kapitel 3. Dette resultat gælder for alle indvandrere.

Endelig er det interessant at notere, at unge indvandrere i Københavns Kommune, som ikke modtager kontanthjælp, er lidt bedre uddannede end unge indvandrere på kontanthjælp.

Arbejdsmarkedstilknytning

Der kan være forskel på, dels hvor længe den enkelte har været på kontanthjælp i året og dels, hvorvidt vedkommende har stået til rådighed for arbejdsmarkedet. Pr. definition er man til rådighed for arbejdsmarkedet, når man er ledig og aktivt jobsøgende. Hvorvidt en kontanthjælpsmodtager er til rådighed for arbejdsmarkedet registreres af den enkelte kommune ud fra et skøn. En indvandrers kan fx vurderes ikke at være til rådighed, hvis hans helbredstilstand er kritisk, hans sprog og kvalifikationer er meget begrænsede, hvis indvandrerpersonen ikke har mulighed for at få sine børn passet etc. Praksisen kan variere fra kommune til kommune, og forskelle mellem Københavns Kommune og resten af landet skal derfor fortolkes med varsomhed. Personer på kontanthjælp, der ikke er til rådighed, kan være så ressourcetsvage, at de ikke vurderes som til rådighed for arbejdsmarkedet. Manglende rådighed kan dog også skyldes, at vedkommende deltager i aktivering eller har barselsorlov.

Tabel 2.7 viser andelen af personer, der er til rådighed fordelt på de tre kontanthjælpsgrupper.

Tabel 2.7. Arbejdsmarkedstilknytning fordelt på køn for målgruppen og sammenligningsgrupper på kontanthjælp. I pct. 1998.

	Målgruppen		Ikke Københavns Kommune		Ikke indvandrere	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Til rådighed for arbejdsmarkedet	38	17	35	29	48	36
Ej til rådighed for arbejdsmarkedet	62	83	65	71	52	64
I alt pct.	100	100	100	100	100	100
I alt personer	724	1195	2874	4140	320	374

Kilde: Danmarks Statistik.

Ser vi på arbejdstilknytningen for unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, er hele 83 pct. af kvinderne ikke til rådighed for arbejdsmarkedet. Det samme gælder for 62 pct. af de unge mænd. Kvindernes mindre grad af til rådighed kan skyldes, at de i højere grad end mændene har børn og er på barsel.

Sammenligner man unge på kontanthjælp inden for Københavns Kommune, er unge indvandrerkvinder kraftigt overrepræsenteret blandt dem, der ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet i forhold til unge danske kvinder (83 pct. mod 64 pct.). En grund kan være, at danske kvinder ikke i så høj grad som indvandrerkvinderne er gift og har børn og derfor ikke går på barsel.

Sammenligner man de unge indvandrere på kontanthjælp i København med resten af landet, svarer nogenlunde til hinanden (tabel 2.7). Der er dog en lille overrepræsentation (10 pct.-point) af kvinder i Københavns Kommune, der ikke er registreret som til rådighed for arbejdsmarkedet. Det kan som tidligere nævnt skyldes forskel i praksis omkring registrering. Det kan dog også skyldes, at Københavns Kommune har en svagere gruppe af kvindelige kontanthjælpsmodtagere med indvandrerbaggrund end resten af landet.

I tabel 2.8 beskrives de unge mandlige indvandrere i Københavns Kommune fordelt på rådighed og familiestatus. Gruppen med den rådighedsandel er de samlevende mænd uden børn (45 pct. til rådighed). Den svageste gruppe er de mænd, der er gift og har børn (27 pct. til rådighed). Den høje

rådighed for de samlevende uden børn kan skyldes, at denne gruppe primært består af mere ressourcestærke indvandrere, som i højere grad har overtaget danske familietraditioner.

Tabel 2.8 De unge mandlige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune fordelt på rådighedsstatus, særskilt for familiestatus. I pct. 1998.

	Til rådighed	Ikke til rådighed	I alt pct.	I alt personer
Enlig uden barn	40	60	100	493
Enlig med barn	0	0	0	0
Samlevende uden barn	45	55	100	38
Samlevende med barn	40	60	100	10
Gift par uden barn	31	69	100	70
Gift par med barn	27	73	100	113
I alt pct.	38	62	100	724
I alt personer	272	452		724

Kilde: Danmarks Statistik.

I tabel 2.9 beskrives de unge kvindelige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune fordelt på rådighed særskilt for familiestatus. Også for kvinderne er det de samlevende indvandrere uden børn, der har den højeste rådighed (48 pct.). Deres rådighedsandel er markant højere end gennemsnittet for kvinder, der kun er på 17 pct. De gifte kvinder med børn har den laveste rådighed med kun 11 pct. Ligesom for mændene virker det som om, at familiemønster er en indikator på, hvor ressourcestærke indvandrerkvinderne er.

Tabel 2.9 De unge kvindelige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune fordelt på rådighedsstatus, særskilt for familiestatus. I pct. 1998.

	Til rådighed for arb.markedet	Ikke til rådighed	I alt pct.	I alt personer
Enlig uden barn	27	73	100	743
Enlig med barn	21	79	100	143
Samlevende uden barn	48	53	100	78
Samlevende med barn	16	84	100	41
Gift par uden barn	14	86	100	238
Gift par med barn	11	89	100	676
I alt pct.	17	83	100	1.195
I alt personer	209	986		1.195

Kilde: Danmarks Statistik.

Kontanthjælpsperioden i løbet af et år kan indikere, hvor dårlig tilknytning kontanthjælpsmodtagerne har til arbejdsmarkedet. Tabel 2.10 viser varigheden af kontanthjælp i 1998 for unge indvandrere på kontanthjælp samt unge danskere på kontanthjælp i Københavns Kommune.

Tabel 2.10. Kontanthjælpsvarighed fordelt på køn for målgruppen og sammenligningskontanthjælpsgrupper. I pct. 1998.

	Målgruppen		Ikke Københavns Kommune		Ikke indvandrere	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Op til 3 måneder	44	25	42	26	54	49
4-6 måneder	18	13	19	15	17	13
7-9 måneder	14	11	16	15	10	13
10-12 måneder	24	51	24	44	19	25
I alt pct.	100	100	100	100	100	100
I alt personer	724	1195	2874	4140	320	374

Kilde: Danmarks Statistik.

Unge kvindelige indvandrere har generelt længere kontanthjælpsperioder end mændene (tabel 2.10). Godt halvdelen af de unge indvandrerkvinder har modtaget kontanthjælp hele året. Kun 20-25 pct. af mændene – både danske og indvandrere - har tilsvarende modtaget kontanthjælp hele året. De danske kvinder på kontanthjælp har samme mønster som mændene. Det antyder, at kvindelige indvandrere på kontanthjælp er en mere fast gruppe på kontanthjælp, mens mændene i højere grad skifter arbejde. Godt 40 pct. af de mandlige indvandrere har således kun haft op til 3 måneder på kontanthjælp i 1998.

Målt på varigheden af kontanthjælpsperioden minder de unge indvandrere i øvrigt meget om unge indvandrere i landets øvrige kommuner (tabel 2.10), bortset fra at lidt flere er på kontanthjælp hele året i Københavns Kommune (51 pct.) end i det øvrige land (44 pct.).

Ægtefællens arbejdstilknytning kan have betydning for, hvorvidt det kan betale sig for den enkelte kontanthjælpsmodtager at søge arbejde. Det skyldes primært, at kontanthjælpen er afhængig af ens ægtefælles indkomst. Er ægtefællen også på kontanthjælp, skal der derfor tjenes relativt meget i et fremtidigt job for at komme op på samme indkomstniveau, som hvis begge er på kontanthjælp. I tabel 2.11 ser vi på, hvorvidt ægtefællen er på kontanthjælp eller ej. Her sammenlignes kun kontanthjælpsmodtagere med indvandrerbaggrund. Gruppen af danske par i vores register, hvor begge er på kontanthjælp i Københavns Kommune, er for lille til at udtale sig om.

Tabel 2.11. Indvandrere på kontanthjælp, civilstand og ægtefællens arbejdstilknytning fordelt på køn for indvandrere på kontanthjælp i henholdsvis Københavns Kommune og resten af Danmark. I pct. 1998.

	Målgruppen		Resten af DK	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Gift, begge på kontanthjælp	19	49	22	45
Gift, selv på kontanthjælp	6	22	5	15
Ugift	74	39	72	41
I alt pct.	100	100	100	100
I alt personer	724	1195	2874	4140

Kilde: Danmarks Statistik.

Der er ikke den store forskel mellem unge indvandrere i Københavns Kommune og resten af Danmark, hvad ægteskab og kontanthjælp angår. 73 pct. af de gifte mænd i målgruppen er gift med en

kontanthjælpsmodtager. 80 pct. af de gifte kvinder i målgruppen er gift med en anden kontanthjælpsmodtager. På grund af modregningen i kontanthjælpen må man derfor forvente, at kun de færreste gifte indvandrere i Danmark på kontanthjælp kan finde et job, der forøger familiens samlede indkomst.

Kapitel 3

Kontanthjælpsmodtagere i København med indvandrerbaggrund. Forudsætninger for, erfaringer med og motivation til uddannelse og arbejde

Indledning

Dette kapitel fokuserer på, hvad der karakteriserer de unge kontanthjælpsmodtagere i Københavns Kommune med indvandrerbaggrund. Hvad er deres indvandringshistorie, familieforhold, forudsætninger for og motivation til uddannelse og arbejde? Hvilke barrierer har de mødt? Disse spørgsmål belyses i dette kapitel.

Analyserne i kapitlet bygger først og fremmest på survey-data, som er indsamlet ved telefoninterview med 347 18-25 årige københavnske kontanthjælpsmodtagere med indvandrerbaggrund, som havde modtaget kontanthjælpsydelse efter aktivloven i en eller flere måneder i perioden juli 2001 til september 2002. Interviewene blev gennemført i november 2002 - januar 2003. Analyserne i kapitlet viser følgende:

- En større andel af de interviewede kontanthjælpsmodtagere er i arbejde eller under uddannelse på interviewtidspunktet, især de unge mænd. Mens 38 pct. af mændene er i kontanthjælpsystemet på interviewtidspunktet, er det samme tilfældet for 60 pct. af kvinderne.
- Forholdsvis få af de interviewpersoner, der stadig er på kontanthjælp på interviewtidspunktet, er aktivt jobsøgende, hvilket især gælder for kvinderne. Mens omkring halvdelen af mændene har søgt beskæftigelse inden for den seneste måned, er det samme kun tilfældet for 10 pct. af kvinderne.
- Meget få af interviewpersonerne har fuldført en erhvervskompetencegivende uddannelse (under 10 pct.). Derudover er 15 pct. i gang med en erhvervsfaglig eller videregående uddannelse på interviewtidspunktet.
- Blandt de interviewpersoner, som hverken har gennemført en erhvervskompetencegivende uddannelse eller er i gang med en sådan, har omkring halvdelen svaret, at de overvejer at starte på en uddannelse inden for det næste halve år. Motivationen ligger i bedre jobmuligheder, højere løn, men også i at de unge foretrækker uddannelse frem for aktivering. Det er dog, som diskuteret i kapitlet, svært at afgøre, hvor konkrete de unge er i deres overvejelser.

Kapitlet beskriver forskellige barrierer, som indvandrerne møder i forbindelse med uddannelse og arbejde, og at styrken af disse barrierer varierer for de forskellige indvandrergrupper. Blandt andet er de forskellige for mænd og kvinder. Der er også nogle barrierer, som kun eller i størst omfang eksisterer for indvandrere med børn. Barriererne er:

- *Mangelfulde danskundskaber:* En stor del af indvandrerne, især kvinderne, har mangelfulde danskundskaber, hvilket er en barriere for at gennemføre en uddannelse og opnå beskæftigelse.
- *Familieforhold:* Det er gennemgående, at ægteskab og børn kan være en barriere for at uddanne sig eller opnå beskæftigelse. Dette gælder især kvinderne.

- *Sygdom, hjemløshed og kriminalitet* er også barrierer for integrationen på arbejdsmarkedet, især for de unge mænd.
- *Diskrimination*: Mange af indvandrerne oplever diskrimination på arbejdsmarkedet.

Databeskrivelse

Analyserne i kapitlet bygger først og fremmest på survey-data indsamlet ved telefoninterview i perioden november 2002 - januar 2003 blandt 347 unge københavnske kontanthjælpsmodtagere med indvandrerbaggrund. Stikprøvegrundlaget består af indvandrere i alderen 18-25 år med oprindelse i mindre udviklede lande, som var bosiddende i Københavns Kommune den 10. september 2002 og som havde modtaget kontanthjælpsydelse efter aktivloven i en eller flere måneder i perioden juli 2001 til september 2002. Personer på integrationsydelse indgår ikke i stikprøvegrundlaget.

Svarprocenten i spørgeskemaundersøgelsen er på 30 pct. Den lave svarprocent skyldes først og fremmest, at det har været usædvanligt vanskeligt at komme i kontakt med de unge kontanthjælpsmodtagere. Dataindsamlingen er beskrevet i detaljer i appendiks B. Dette appendiks indeholder også en bortfaldsanalyse, hvor de personer, der hhv. er opnået og ikke opnået interview med, sammenlignes mht. demografiske karakteristika som alder, civilstand, år for indvandring og oprindelsesland, deltagelse i danskkurser og aktivering, varighed af kontanthjælpsforløbet samt om indvandrerne stadig er på kontanthjælp i september 2002. Den samlede konklusion på bortfaldsanalyserne er, at analyserne ikke tyder på store skævheder i analyse materialet trods den lave svarprocent. Spørgeskemaundersøgelsen kan derfor godt anvendes som en indikator for forholdene blandt unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, selvom resultaternes skal fortolkes med forsigtighed.

Indvandringshistorie og familieforhold

I dette afsnit beskrives interviewpersonerne ved forskellige demografiske variabler, der vedrører deres indvandringshistorie og familieforhold, og som kan give indikationer på, hvor gode forudsætninger de har for at blive integreret på arbejdsmarkedet, fx alder ved indvandring, opholdstid, køn og familietype (jf. appendiks A).

Der er flere kvinder end mænd blandt kontanthjælpsmodtagerne (se appendiks A og kapitel 2), hvilket også gælder blandt de interviewede kontanthjælpsmodtagere. Her er der 143 mænd og 204 kvinder. De største indvandrergrupper blandt de interviewede er personer med oprindelse i Tyrkiet, det tidligere Jugoslavien, Irak, Libanon og Somalia.⁷

⁷ Fordelingen på oprindelsesland for interviewpersonerne adskiller sig kun lidt fra fordelingen vist i kapitel 2 for kontanthjælpsmodtagere i Københavns Kommune i 1998 med oprindelse i mindre udviklede lande. Der er en mindre andel med pakistansk oprindelse og en større andel fra de resterende asiatiske lande i spørgeskemaundersøgelsen. Dette skyldes både en mindre ændring i fordelingen på oprindelsesland for københavnske kontanthjælpsmodtagere fra 1998-2001, og at indvandrere fra Pakistan og Somalia er underrepræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen, mens indvandrere fra resten af Asien er overrepræsenteret (se appendiks B).

Tabel 3.1. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Fordeling på oprindelsesland. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Tyrkiet	19	11	14
Tidl. Jugoslavien	13	9	11
Irak	9	12	11
Iran	6	4	5
Libanon	6	10	8
Afghanistan	4	3	4
Pakistan	3	6	5
Thailand	1	3	3
Resten af Asien og Mellemøsten	10	14	12
Marokko	4	5	5
Somalia	8	10	9
Resten af Afrika	9	9	9
Syd og Mellemamerika	6	1	3
Statsløs	2	1	2
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	143	204	348
Chi-square (p-værdi)	19 (0,136)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Der er kun små forskelle i fordelingen på oprindelsesland for mænd og kvinder (tabel 3.1). Mænd og kvinder adskiller sig dog på mange andre måder. Kvinderne er, som beskrevet i kapitel 2, ældre end mændene. De har endvidere været kortere tid i Danmark, var ældre ved indvandringen til Danmark og er i højere grad end mændene kommet til Danmark pga. familiesammenføring til ægtefælle (tabel 3.2). Mændene er derimod i højere grad kommet til Danmark sammen med deres forældre og er også i højere grad født i Danmark.

Blandt både mænd og kvinder er lidt over en tredjedel af interviewpersonerne flygtninge. Mht. opholdstid og alder ved indvandring ligner flygtningene de indvandrere, der er kommet til Danmark pga. af deres forældre. Den gennemsnitlige opholdstid er 11 år og den gennemsnitlige alder ved indvandring er 13 år. Den gennemsnitlige alder ved indvandring for de personer, der er familiesammenført til ægtefælle, er 19 år, og den gennemsnitlige opholdstid er 6 år.

På baggrund af den højere andel blandt kvinderne, som er familiesammenført til ægtefælle og den deraf højere alder ved indvandring og kortere opholdstid, kan man forvente, at kvinderne har større vanskeligheder i uddannelsessystemet og sværere ved at opnå beskæftigelse end mændene. Tidlige undersøgelser har nemlig vist, at danskkundskaberne alt andet lige er dårligere med stigende alder ved indvandring. De familiesammenførte til ægtefælle har heller ikke gået i dansk skole, og de vil derfor have et mindre kendskab til uddannelsessystemet i Danmark og generelt mindre viden om arbejdsmarkedet. Familiesammenføring til en ægtefælle betyder selvfølgelig, at vedkommende integreres ind i en familie bosiddende i Danmark, men hvad det betyder for integrationen i det danske samfund, må antages at afhænge af, hvordan denne familie er integreret (indvandrernes danskkundskaber og uddannelse beskæftigelsessituation fremgår af de følgende afsnit).

Tabel 3.2. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Fordeling på udvalgte demografiske variable. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

Alder	Mænd	Kvinder	I alt
18-19 år	27	16	21
20-21 år	27	17	21
22-23 år	15	31	24
24-25 år	31	36	34
I alt pct.	100	100	10
I alt personer	143	204	347
Chi-square (p-værdi)	18 (0,0004)		

Indvandringsårsag	Mænd	Kvinder	I alt
Flygtning	39	32	35
Familiesammenført pga. mand/kone	7	28	19
Familiesammenført pga. mor/far	41	32	36
Født i Danmark	9	3	6
Andet	4	4	4
I alt pct.	100	99	100
I alt personer	143	204	347
Chi-square (p-værdi)	26 (0,0001)		

Alder ved indvandring	Mænd	Kvinder	I alt
Født i Danmark	9	3	6
1-6 år	18	12	14
7-12 år	23	18	20
13-16 år	28	23	25
17-19 år	16	28	23
20-25 år	6	16	12
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	142	204	346
Chi-square (p-værdi)	20 (0,001)		

Opholdstid	Mænd	Kvinder	I alt
1-2 år	4	3	3
3-5 år	22	27	25
6-10 år	28	34	32
Mere end 10 år	37	33	34
Født i Danmark	9	3	6
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	143	204	347
Chi-square (p-værdi)	7 (0,119)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Også mht. familieforhold er der, som beskrevet i kapitel 2, forskel på kvinder og mænd (tabel 3.3). Mændene er typisk enlige uden børn (72 pct.), mens kun 30 pct. af kvinderne er enlige uden børn.

Den mest typiske familietype for kvinderne er ”gift og med børn”. Lidt over 10 pct. af kvinderne er enlige med børn. Sidstnævnte familietype findes ikke hos mændene (tabel 3.3).⁸

Der er flere forklaringer på disse kønsforskelle. Mændene er gennemsnitlig yngre end kvinderne. Både hos mænd og kvinder er de 18-19-årige i højere grad enlige uden børn og i mindre grad gifte med børn end de 20-22 og især end de 23-25-årige. Dette er dog ikke hele forklaringen, da der i alle aldersgrupperne er en højere andel enlige og lavere andel gifte med børn blandt mændene end kvinderne. Dette gælder også flygtninge og indvandrere, der er kommet til Danmark pga. deres forældre. Andre undersøgelser viser da også, at blandt indvandrere opvokset i Danmark, bliver kvinderne gift tidligere og får børn tidligere end mændene samt at tidligt ægteskab og børn har en særlig negativ effekt på uddannelsesniveaue og arbejdsmarkedstilknytningen for indvandrerkvinderne (appendiks A).

Selvom mændene på kontanthjælp ikke er gift så ofte som kvinderne, er de i omtrent samme omfang samlevende. Dette kunne tyde på, at mænd i højere grad har overtaget de danske familiemønstre. Dette understreges af, at de få mænd, der er gift eller har en samlever, i højere grad er gift/samlevende med en dansker end kvinderne (tabel 3.4). Det skyldes antageligt, at mændene i højere grad er vokset op i Danmark. Andelen af samlevende falder, når alder ved indvandring stiger. Det kan også hænge sammen med, at muslimske mænd i højere grad tillader sig at have en dansk kæreste end muslimske piger.

Tabel 3.3. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Fordeling på familietype. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Enlig, har ej børn	72	30	47
Enlig, har børn	0	13	8
Gift, har ej børn	3	5	4
Gift, har børn	17	45	33
Samlevende, har ej børn	8	5	6
Samlevende, har børn	0	2	1
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	143	204	348
Chi-square (p-værdi)	75 (0,001)		

Note: Interviewpersonerne er blevet spurgt om, hvem de bor sammen med. Dvs. de enlige i denne tabel kan i realiteten godt være gift, hvis ægtefællen bor på en anden adresse, ligesom interviewpersonerne, som ifølge tabellen ikke har børn, kan have børn, som bor hos den anden forælder.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

⁸ Som nævnt i noten til tabel 3.3 er de unge indvandrere i spørgeskemaundersøgelsen blevet spurgt, om de bor sammen med en ægtefælle, samlever og/eller barn. I Københavns registre er der oplysninger om, om personerne har børn og er gift/separeret, fraskilt eller ugift, uanset om de bor sammen med børn/ægtefælle eller ej. For mændene giver det ikke den store forskel hvilken opgørelsesmetode, der anvendes. Blandt de kvinder, som ifølge spørgeskemaundersøgelsen er enlige med børn og enlige uden børn er hhv. 45 og 12 pct. ifølge registrene gifte eller separeret. Dette kan som nævnt i kapitel 2 skyldes, at ægtefællen bor i udlandet, eller at de er separeret og dermed på vej til at blive skilt.

Tabel 3.4. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Er ægtefællen/samleveren dansker eller indvandrer? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Ægtefælle/samlever: indvandrer	69	84	80
Ægtefælle/samlever: efterkommer	3	7	6
Ægtefælle/samlever: dansker	29	9	15
I alt pct.	101	100	101
I alt personer	39	116	155
Chi-square (p-værdi)	10 (0,016)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Om ægteskab og børn har en negativ effekt på arbejdsmarkedsintegrationen afhænger bl.a. af traditioner og kønsroller i familien. Fx om kvinderne skal passe børn og hjem på fuldtid, mens mændene er forsørgere, eller om det er acceptabelt at sende børnene tidligt i institutioner, således at både mor og far kan stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Blandt de interviewpersoner, der har børn, er det i langt højere grad kvinderne, der passer børnene. Ca. 35 pct. af kvinderne passer selv deres børn mod under 5 pct. af mændene. Hos 38 pct. af mændene passer ægtefællen børnene. Lidt over halvdelen af både mændene og kvinderne får deres børn passet i en institution eller i en dagpleje, og de kan derfor stå til rådighed for arbejdsmarkedet.⁹ Den høje andel kvinder, der selv passer deres børn, indikerer, at de ikke i så høj grad som mændene står til rådighed for arbejdsmarkedet.

Tabel 3.5. Unge indvandrere med børn på kontanthjælp i Københavns Kommune. Pasning af yngste barn. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Interviewpersonen	4	35	30
Interviewpersonens ægtefælle/samlever	38	2	8
Anden familie	4	1	1
Vuggestue eller dagpleje	38	27	29
Børnehave	13	28	26
Andet	4	7	6
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	24	121	145
Chi-square (p-værdi)	40 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Netværket af venner og bekendte kan have betydning for de unge indvandreres tilegnelse af dansk-kundskaber, den viden de opnår omkring uddannelses- og jobmuligheder og for adgangen til job, idet sociale netværk i stor udstrækning benyttes i virksomhedernes rekruttering af arbejdskraft. Det kan forventes, at danske venner har en positiv effekt på dansk-kundskaberne, viden og adgang til job (jf. appendiks A). De fleste af interviewpersonerne har både danske venner og indvandrer venner. 12 pct. har dog udelukkende indvandrer venner. Især kvinderne har kun indvandrer venner: 17 pct. mod

⁹ Flygtninge, familiesammenførte til ægtefælle og familiesammenførte til mor og far får i omtrent samme omfang passet deres børn i institutioner

5 pct. af mændene (tabel 3.6). Blandt kvinderne er især gifte med børn, men også enlige med børn overrepræsenteret blandt personer, som udelukkende har indvandrer venner, mens de enlige uden børn er underrepræsenteret.

Tabel 3.6. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Er interviewpersonens venner primært etniske danskere eller indvandrere? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Kun danske venner	3	2	2
De fleste er danske venner	17	13	15
Lige dele indvandrer- og danske venner	49	33	40
Flest indvandrer venner	23	34	29
Kun indvandrer venner	5	17	12
Ved ikke	4	1	2
I alt pct.	101	100	100
I alt personer	142	201	343
Chi-square	24 (0,0003)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Danskkundskaber og uddannelse

Som beskrevet i appendiks A viser forskningen, at gode danskkundskaber og en uddannelse har en stor positiv effekt på chancerne for at opnå beskæftigelse. Interviewpersonernes danskkundskaber og uddannelsesniveau samt nogle af de barrierer, som interviewpersonerne har mødt i uddannelses-systemet, beskrives i dette afsnit.

Efter gennemførelsen af et interview har interviewereren vurderet indvandrerne danskkundskaber (tabel 3.7). Omkring 30 pct. af interviewpersonerne taler perfekt dansk, mens omvendt 16 pct. taler dårlig dansk, og 3 pct. kan slet ikke tale dansk. Desuden blev 65 interview opgivet, fordi interviewpersonen ikke havde tilstrækkelige danskkundskaber (svarer til 14 pct. af de personer, som interviewerne kom i kontakt med, se appendiks B). Danskkundskaberne hos kontanthjælpsmodtagere med indvandrerbaggrund, som det fremgår af tabel 3.7, overvurderes således. Dvs. at manglende danskkundskaber uden tvivl er en barriere for arbejdsmarkedsintegrationen for en stor del af kontanthjælpsmodtagerne med indvandrerbaggrund i Københavns Kommune.

Tabellen viser i øvrigt, at kvinderne er dårligere til dansk end mændene. En væsentlig forklaring herpå er, at den gennemsnitlige opholdstid er mindre, og at alder ved indvandring er højere for kvinderne end mændene. For både mænd og kvinder er danskkundskaberne bedre, jo yngre indvandrerne var ved ankomsten til Danmark. Det er gruppen af familiesammenførte til ægtefælle, som er relativ stor hos kvinderne, der har de dårligste danskkundskaber. Dette er dog ikke hele forklaringen, da kvinderne også har dårligere danskkundskaber blandt flygtningene og indvandrerne, som er kommet til Danmark sammen med deres forældre. De dårligere danskkundskaber kan skyldes, at kvinderne har færre udadvendte aktiviteter end mændene, både når det gælder aktiviteter i husholdningen og i forhold til arbejdsmarkedet og i mindre omfang danske venner. De kvinder, som har

flest eller udelukkende indvandrer venner, har signifikant dårligere danskkundskaber end de øvrige kvinder. En tilsvarende sammenhæng findes ikke hos mændene. Hos både mændene og kvinderne er det de gifte med børn, som har de dårligste danskkundskaber (der er i øvrigt et stort sammenfald mellem gifte med børn og familiesammenførte til ægtefælle).

Tabel 3.7. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Danskkundskaber. Interviewernes vurdering. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Perfekt	35	25	29
Gode	34	24	28
Nogenlunde	20	28	24
Dårlige	9	20	16
kan slet ikke	2	4	3
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	140	195	335
Chi-square (p-værdi)	15 (0,005)		

Note: Som det fremgår, har nogle kontanthjælpsmodtagere deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, selvom de slet ikke kan dansk. At det alligevel er lykkedes at interviewe dem skyldes, at de har haft et familiemedlem eller anden person til at hjælpe med oversættelse. Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Meget få – under 10 pct. - af interviewpersonerne har en erhvervskompetencegivende uddannelse. Dette begrænser deres jobmuligheder til det ufaglærte arbejdsmarked (tabel 3.8). At så mange kun har grundskole indebærer også, at de har få forudsætninger for at påbegynde en erhvervskompetencegivende uddannelse. En gymnasial ungdomsuddannelse er oftest en forudsætning for at komme ind på en videregående uddannelse. 15 pct. af mændene, der har grundskole som højeste uddannelse, har gået i skole uden for Danmark, mens det samme gælder 30 pct. af kvinderne med grundskole som højeste uddannelse (især de familiesammenførte til ægteskab). De kender således ikke det danske uddannelsessystem og har derfor dårligere forudsætninger end de øvrige for at videreudanne sig.

Tabel 3.8. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Kontanthjælpsmodtagernes uddannelse på interviewtidspunktet. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Ingen uddannelse	1	3	2
Under uddannelse	26	22	23
Grundskole	63	59	61
Studentereksamen mv.	4	6	5
Faglig uddannelse	3	5	4
Videregående	1	5	3
Andet	1	2	2
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	142	200	342
Chi-square (p-værdi)	6 (0,393)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Lidt over 20 pct. af interviewpersonerne har i spørgeskemaundersøgelsen svaret, at de er under uddannelse på interviewtidspunktet. 60 pct. af disse er i gang med en faglig eller videregående uddannelse, og 5 pct. er i gang med en uddannelse svarende til grundskole- eller gymnasialniveau (svarer til, at ca. 15 pct. af interviewpersonerne er i gang med en erhvervskompetencegivende uddannelse). De resterende 35 pct. er enten på sprogskole eller især i gang med AMU-kursus.

Omgivelsernes holdninger til uddannelse kan have betydning for de unges uddannelsesvalg. Schmidt og Jakobsen, 2002 viser fx, at en positiv holdning til uddannelse hos forældrene har meget stor betydning for, om unge indvandrere gennemfører en erhvervskompetencegivende uddannelse. Omkring halvdelen af interviewpersonerne i denne undersøgelse oplever i høj grad, at familie og venner forventer, at de tager en uddannelse, mens kun ca. 10 pct. slet ikke oplever, at omgivelserne har forventninger herom, og kun 7 pct. oplever det i mindre grad (tabel 3.9). Det er forholdsvis få som oplever, at omgivelserne ikke har forventninger til, at de uddanner sig i betragtning af, hvor mange, der aldrig er kommet videre i uddannelsessystemet end grundskolen. Der er dog endnu 16 pct., som har svaret ”ved ikke” til spørgsmålet, om familie og venner forventer, de tager en uddannelse, og det kan antageligt tolkes derhen, at familie og venner ikke har forsøgt at påvirke de unge til at tage en uddannelse. At disse forventninger har en positiv betydning viser sig bl.a. ved, at de interviewpersoner, som er under uddannelse på interviewtidspunktet, i større omfang end de øvrige har oplevet forventninger fra omgivelserne til, at de tager en uddannelse.

Tabel 3.9. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Forventer familie og venner, at IP skal tage en uddannelse? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
I høj grad	48	48	48
I nogen grad	22	18	20
I mindre grad	4	9	7
Slet ikke	8	10	9
Ved ikke	18	14	16
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	142	201	343
Chi-square	5.3		
P-value	0.26		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Det er vigtig at være opmærksom på, at forventninger ikke nødvendigvis er det samme som opbakning. Det fremgår fx af kapitel 5, at de unge mænd med indvandrerbaggrund, ifølge vejledere i Københavns Kommune, ofte føler et forventningspres fra deres forældre om at opnå en god stilling, men ikke får konkret støtte til at uddanne sig.

Blandt de interviewpersoner, som hverken er i gang med eller har fuldført en erhvervskompetencegivende uddannelse, er der forholdsvis mange, som er startet på en uddannelse, som de har afbrudt: 37 pct. af mændene og 16 pct. af kvinderne. Det er især erhvervsfaglige uddannelser, som de har påbegyndt uden at fuldføre. Andre analyser har vist, at indvandrere har et meget større frafald fra uddannelsessystemet end danske unge (jf. appendiks A). Det gælder både gymnasiale, erhvervsfag-

lige og videregående uddannelser. De unge indvandrere møder altså store barrierer i uddannelsessystemet.

I spørgeskemaundersøgelsen har de personer, som har afbrudt en uddannelse, fået opstillet forskellige mulige grunde til, at de har afbrudt uddannelsen (tabel 3.10). Dette kan sige noget om, hvilke barrierer de unge med indvandrerbaggrund har mødt i uddannelsessystemet og dermed noget om deres forudsætninger og motivation til videreuddannelse. Kvinder og mænd giver forskellige forklaringer på, hvorfor de har afbrudt en uddannelse. De opstillede grunde ser ud til at passe bedre på kvinderne end mændene.

Tabel 3.10. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Hvorfor har du afbrudt den uddannelse, du har påbegyndt? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd					Kvinder				
	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	I alt pct.	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	I alt pct.
Kunne ikke få praktikplads	13	6	0	81	100	5	5	9	81	100
Ville hellere arbejde end uddanne mig	22	9	3	66	100	5	9	9	77	100
Uddannelsen var for svær	6	0	9	85	100	14	14	5	68	101
Uddannelsen var anderledes end forventet	15	6	6	73	100	23	9	5	64	101
Skulle giftes/forloves	3	3	0	94	100	5	0	0	95	100
Skulle have barn	3	0	0	97	100	18	9	0	73	100
Skulle arbejde for at forsørge familien	6	6	0	88	100	14	0	0	86	100
Følte mig isoleret på uddannelse	0	6	3	91	100	9	4	14	73	100
Danskkundskaberne var ikke gode nok	3	3	0	94	100	9	9	4	77	100

Note: Interviewpersonerne kunne give flere grunde til, at de afbrød uddannelsen. I alt 33 mænd og 22 kvinder har besvaret disse spørgsmål, dvs. at fordelingerne i tabellen bygger på relativt få personer.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Der er flere årsager til frafaldet i uddannelsessystemet, fx manglende praktikpladser, manglende motivation, for ringe forudsætninger til at gennemføre en uddannelse og familiemæssige forhold.

18 pct. af mændene og 19 pct. af kvinderne har svaret, at manglende praktikplads er en medvirkende årsag til, at de har afbrudt uddannelsen. Det er dog en mindre tungtvejende årsag for kvinderne, idet de i mindre omfang har svaret ”i høj grad”. Som beskrevet i appendiks A kan vanskelighederne ved at finde praktikpladser for indvandrerne både skyldes diskrimination fra arbejdsgivernes side, indvandrernes manglende netværk til danskere, som kan skaffe dem praktikpladser, og at indvandrerne ikke i høj nok grad søger uopfordret.

22 pct. af mændene og 5 pct. af kvinderne ville i høj grad hellere arbejde end tage en uddannelse og har derfor afbrudt deres uddannelse, dvs. at de ikke rigtig var motiveret til uddannelse. Hhv. 12 pct. og 14 pct. af mændene og kvinderne har desuden svaret, at de i høj eller nogen grad har afbrudt uddannelse, fordi de skulle forsørge familien.

Næsten 20 pct. af kvinderne har afbrudt deres uddannelse, fordi de skulle have et barn, mens det samme kun er tilfældet for enkelte mænd. Dette understreger resultater i andre analyser, som viser, at familieforhold har større effekt på kvindernes uddannelsesniveau og arbejdsmarkedstilknytning.

Især kvinderne oplever, at uddannelse har været for svær, at deres danskkundskaber ikke var gode nok og at uddannelsen var anderledes end forventet. Dvs. at kvinderne i høj grad ikke har haft tilstrækkelige forudsætninger for at kunne gennemføre uddannelsen.

Interviewpersonerne er også blevet spurgt om, hvorfor de ikke er startet på en uddannelse (tabel 3.11). Mange mener, at de ikke har tilstrækkelige forudsætninger for at påbegynde en uddannelse: de har dårlige danskkundskaber og var ikke dygtige nok i skolen. Børn hindrer også kvinderne i at påbegynde en uddannelse. Endelig er der mange, som ikke har lyst til at tage en uddannelse. De vil hellere arbejde, og der er også mange som svarer, at de skal forsørge deres familie.

Tabel 3.11. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Hvorfor er du ikke startet på en uddannelse? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd			Kvinder		
	I høj eller nogen grad	I mindre grad eller slet ikke	I alt pct.	I høj eller nogen grad	I mindre grad eller slet ikke	I alt pct.
Passe børn, derfor ikke tid	4	96	100	46	54	100
Skal tjene penge til familien, derfor ikke tid	22	78	100	21	79	100
Mangler opbakning fra mand/kone/forældre	8	92	100	9	91	100
Vil hellere arbejde	43	57	100	27	73	100
Føler jeg er for dårlig til dansk	28	72	100	47	53	100
Uddannelse forbedrer ikke jobmuligheder	6	94	100	17	83	100
Fået afslag på optagelse på en uddannelse	8	92	100	2	98	100
Føler jeg ikke var dygtig nok i skolen	26	74	100	27	73	100

Note: Interviewpersonerne har kunnet give flere grunde til, at de ikke er startet på en uddannelse. I alt 50 mænd og 102 kvinder har besvaret disse spørgsmål.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Dog overvejer halvdelen af interviewpersonerne uden en erhvervskompetencegivende uddannelse at starte på en uddannelse inden for det næste halve år.¹⁰ Kvinderne er en anelse mindre positive over for uddannelse, især gifte kvinder med børn. De fleste, som overvejer at starte på en uddannelse, vil gerne ind på en erhvervsfaglig uddannelse (45 pct.), men der er også mange der svarer, at de overvejer at begynde på en kort videregående eller mellemlang/lang videregående uddannelse (hhv. 6 pct. og 18 pct.). 65 pct. af de interviewpersoner, som overvejer en videregående uddannelse, har ikke uddannelse ud over grundskolen. Det vil derfor være nødvendigt, at de tager en gymnasial ungdomsuddannelse først, hvis de ønsker at starte på uddannelsen.

Spørgsmålet er, hvor konkrete og realistiske de unge indvandrere er i deres overvejelser omkring at påbegynde en uddannelse. Måske har de bl.a. svaret, at de overvejer at påbegynde en uddannelse,

¹⁰ Interviewpersonerne er blevet spurgt på følgende måde: "Overvejer du at starte på en uddannelse inden for det næste halve år?"

fordi det er en generel samfundsnorm, at man skal uddanne sig, men at barriererne alligevel er for store, når de skal konkretisere deres ønske om uddannelse. Samfundsnormen vedrørende uddannelse er måske ikke gældende hos deres forældre eller i overensstemmelse med de traditionelle familieværdier, og måske har de dårlige erfaringer fra uddannelsessystemet. Den høje motivation til uddannelse er da heller ikke i overensstemmelse med vejledernes vurdering af de unge kontanthjælpsmodtagere med indvandrebaggrund. De oplever, at de unge ikke er motiveret til uddannelse (se kapitel 5).

En stor del af de unge begrundet ønsket om at uddanne sig med, at det øger mulighederne for at komme i beskæftigelse og få mere i løn. En vigtig begrundelse for ønsket om at starte på en uddannelse er endvidere, at de unge foretrækker uddannelse frem for tvungen aktivering (tabel 3.12 og 3.13).

Tabel 3.12. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Hvorfor vil interviewpersonen gerne starte på en uddannelse? Mænd. I pct. 2002.

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt pct.	I alt personer
Forventer bedre løn	28	30	22	17	4	101	54
Forventer bedre jobmuligheder	61	24	6	7	2	100	54
Fordi mine venner tager uddannelse	4	7	7	74	7	99	54
Familien ønsker, at jeg tager udannelsen	11	24	6	56	4	101	54
Foretrækker uddannelse frem for tvungen aktivering	39	26	7	20	8	100	54

Note: Interviewpersonerne kunne give flere grunde til, at de ikke er startet på en uddannelse.
Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Tabel 3.13. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Hvorfor vil interviewpersonen gerne starte på en uddannelse? Kvinder. I pct. 2002.

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt pct.	I alt personer
Forventer bedre løn	30	42	6	20	2	100	66
Forventer bedre jobmuligheder	67	17	6	8	3	101	66
Fordi mine venner tager uddannelse	8	12	12	64	4	100	66
Familien ønsker jeg tager udannelsen	9	29	14	44	5	101	66
Foretrækker uddannelse frem for tvungen aktivering	45	6	9	29	12	101	66

Note: Interviewpersonerne kunne give flere grunde til, at de ikke er startet på en uddannelse.
Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Beskæftigelsehistorie og situation på interviewtidspunktet

Blandt de personer, der har modtaget kontanthjælp i perioden juli 2001 til september 2002, var 22 pct. i arbejde og 21 pct. under uddannelse på interviewtidspunktet. Dvs. at mange af de unge indvandrere har forladt kontanthjælpssystemet. Det gælder især mændene, som i højere grad end kvinderne er kommet i arbejde eller uddannelse. Omkring halvdelen af interviewpersonerne er fortsat i kontanthjælpssystemet på interviewtidspunktet: 38 pct. af mændene og 60 pct. af kvinderne (tabel 3.14).

Det er især kvinder med børn, som fortsat var i kontanthjælpssystemet på interviewtidspunktet. Dette gælder for 71 pct. af de kvinder, som lever i et parforhold og har børn, og for 81 pct. af de enlige kvinder med børn. Dette indikerer, at familiemæssige forhold spiller kraftigt ind på kvindernes muligheder for at komme i beskæftigelse og arbejde. Blandt mændene er det også personer med børn som i størst omfang fastholdes i kontanthjælpssystemet. Sandsynligheden for at være i kontanthjælpssystemet på interviewtidspunktet er endvidere stigende med dårligere danskkundskaber for både mænd og kvinder.

85 pct. af de mænd og kvinder, som var i beskæftigelse på interviewtidspunktet, tror, at de kan beholde deres nuværende job i mere end 12 måneder. Dvs. at langt de fleste oplever, at de har fået en fast tilknytning til arbejdsmarkedet.

Tabel 3.14. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Beskæftigelsestituationen på interviewtidspunktet opdelt efter familietype. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Enlig uden børn	Par uden børn	Enlig med børn	Par med børn	Mænd i alt
Mænd:					
Modtager fortsat kontanthjælp ¹⁾	35	25	-	59	38
Arbejder	27	44	-	27	29
Under uddannelse ²⁾	31	25	-	9	27
Andet ³⁾	6	6	-	5	6
I alt personer	99	100	-	100	100
I alt personer	102	16	-	22	140
Chi-square (p-værdi)	8 (0,224)				
	Enlig uden børn	Par uden børn	Enlig med børn	Par med børn	Kvinder i alt
Kvinder:					
Modtager fortsat kontanthjælp ¹⁾	50	19	81	71	60
Arbejder	28	29	4	10	17
Under uddannelse ²⁾	20	43	12	10	17
Andet ³⁾	2	10	4	9	6
I alt personer	100	101	100	100	100
I alt personer	60	21	26	89	196
Chi-square (p-værdi)	37 (0,001)				

1) Gruppen af personer, som modtager kontanthjælp, indeholder også personer, der er i aktivering.

2) Andelen, som er under uddannelse, er lidt anderledes end i tabel 3.8. Det hænger sammen med, at der er spurgt på forskellig måde omkring uddannelse. I spørgsmålet, som ligger til grund for tabel 3.8, er de blevet spurgt, om de er i gang med en uddannelse og i givet fald, hvilken uddannelse. I spørgsmålet, der ligger til grund for denne tabel, er de blevet spurgt, om de var på kontanthjælp på interviewtidspunktet, og hvis de ikke er på kontanthjælp, er de blevet spurgt, om de arbejder, er under uddannelse eller andet.

3) Personer som ikke kan placeres i de tre øvrige kategorier. Indeholder personer, der forsørges af ægtefælle (flere passer børn) eller forældre eller som modtager dagpenge.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

At kvinderne i højere grad hænger fast i en situation med kontanthjælp understreges af tabel 3.15, som på baggrund af registerdata viser, at halvdelen af kvinderne har været på kontanthjælp i 13-15 måneder i perioden juli 2001 - september 2002, dvs. i hele eller næsten hele perioden. Sammenlignet hermed har "kun" en fjerdedel af mændene været på kontanthjælp i 13-15 måneder (i kapitel 2 har vi fundet de samme kønsforskelle for 1998, jf. tabel 2.6).

Blandt mændene er det de gifte, som i størst omfang har været på kontanthjælp i 13-15 måneder (45 pct.). Hos kvinderne er det enlige med børn og gifte med børn, som i størst omfang har været på kontanthjælp i 13-15 måneder (hhv. 48 pct. og 69 pct.). Varigheden på kontanthjælp stiger jo dårligere danskundskaberne er, men det er jo som tidligere nævnt de gifte, som har de dårligste danskundskaber både hos mænd og kvinder.

Tabel 3.15. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Varighed af kontanthjælp i perioden juli 2001 - september 2002. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
1-3 mdr.	36	25	29
4-6 mdr.	20	9	14
7-9 mdr.	13	9	10
10-12 mdr.	6	8	7
13-15 mdr.	26	49	40
I alt pct.	101	100	100
I alt personer	143	204	347
Chi-square (p-værdi)	23 (0,0001)		

Kilde: Registerdata fra Københavns Kommune.

Der er en stærk sammenhæng mellem varigheden af kontanthjælpsperioden og sandsynligheden for at komme i beskæftigelse eller uddannelse. Tabel 3.16 viser, at en ung mandlig indvanderer, der har været på kontanthjælp i mindre end 33 pct. af tiden de sidste 1,5 år, og som ikke både er gift og har børn, har en sandsynlighed for at komme i beskæftigelse eller uddannelse på 44 pct. Har personen i stedet været på kontanthjælp i 33-66 pct. af tiden, halveres sandsynligheden for at komme i beskæftigelse eller uddannelse, mens sandsynligheden falder til 0, hvis personen har været på kontanthjælp i mere end 66 pct. af tiden. Dvs. at de unge indvandrere, som har været på kontanthjælp i mere end et år inden for de sidste 1,5 år, i høj grad hænger fast i kontanthjælpssystemet og har en meget lav sandsynlighed for at forlade kontanthjælpssystemet til fordel for beskæftigelse eller arbejde. Tabellen understreger også, at kvinder har en lavere sandsynlighed for at komme i beskæftigelse eller uddannelse end mændene blandt de unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune uanset varigheden af kontanthjælpsperioden.

Tabel 3.16. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Sandsynligheden for at finde beskæftigelse eller uddannelse estimeret ved en logistisk regression betinget på forskellige karakteristika.

	Sandsynlighed for beskæftigelse/uddannelse
Basistypen*	44 pct.
Basistype, men nu ledig 33-66 pct.	22 pct.
Basistype, men nu ledig 66-100 pct.	0 pct.
Basistype, men nu samlevende og børn	19 pct.
Basistype, men nu kvinde	33 pct.

*Basistype: Ung mandlig indvandrer, der har været ledig mindre end 33 pct. inden for de sidste 1,5 år, og som ikke både er gift og har børn.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registeroplysninger fra Københavns Kommune.

De unge indvandrerkvinders lange perioder på kontanthjælp indebærer også, at kvinderne har meget lidt erhvervs erfaring, hvilket er medvirkende til at mindske deres muligheder for at komme i beskæftigelse, da der i ansættelserne ofte lægges meget vægt på ansøgenes erhvervs erfaring. Tabel 3.17 viser, at 44 pct. af kvinderne ikke har haft arbejde inden for de 5 seneste år, mens det samme "kun" gælder for 27 pct. af mændene. Dette på trods af at mændene gennemsnitlig er yngre. For de 18-19-årige såvel som de 20-22-årige og 23-25-årige, har 40-50 pct. af kvinderne ikke haft arbejde inden for de seneste fem år. Det er især kvinder med børn som ikke har været på arbejdsmarkedet. Mere end halvdelen af kvinder, der har børn og som lever i parforhold, har ikke haft et arbejde inden for de sidste fem år, mens det samme gælder for knap en tredjedel af kvinderne uden børn.

Tabel 3.17. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Hvor mange år har interviewpersonen arbejdet (aktivering tæller ikke med) - inden for de sidste 5 år opdelt efter familietype. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Enlig uden børn	Par uden børn	Enlig med børn	Par med børn	Mænd i alt
Mænd:			-		
Har ikke arbejdet	27	20	-	30	27
Har arbejdet 1-2 år	43	13	-	35	39
Har arbejdet 3-5 år	29	67	-	35	34
I alt personer	99	100	-	100	100
I alt personer	99	15	-	23	137
Chi-square (p-værdi)	9 (0,065)				
	Enlig uden børn	Par uden børn	Enlig med børn	Par med børn	Kvinder i alt
Kvinder:					
Har ikke arbejdet	31	33	42	56	44
Har arbejdet 1-2 år	42	29	35	24	32
Har arbejdet 3-5 år	27	38	23	20	24
I alt personer	100	100	100	100	100
I alt personer	59	21	26	87	193
Chi-square (p-værdi)	12 (0,052)				

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

10 pct. af kvinderne blev endvidere forsørget af deres mand og/eller var på barsel, inden de startede på den seneste kontanthjælpsperiode. 42 pct. af mændene og 28 pct. af kvinderne var i beskæftigelse, og 25-30 pct. var under uddannelse umiddelbart inden sidste kontanthjælpsperiode (tabel 3.18).

Tabel 3.18. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Hvad lavede interviewpersonen lige inden sidste kontanthjælpsperiode? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd pct.	Kvinder pct.	I alt pct.
Arbejde	42	28	34
Under uddannelse	29	25	27
Forsørget af mand/husmor/barsel	0	10	6
Andet	29	37	34
I alt personer	100	100	100
I alt personer	137	193	330
Chi-square (p-værdi)	12 (0,008)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

De kontanthjælpsmodtagere, som har fået et arbejde, har primært fået ufaglærte job eller job, som kræver en kortere uddannelse (tabel 3.19). Kvinderne har især fundet job inden for plejesektoren, butiksområdet og rengøring, mens mændene har fundet job inden for butiksområdet og restaurationsområdet. Det er også denne type job, som vejlederne i Københavns Kommune vurderer, at de unge indvandrere på kontanthjælp har mulighed for at få (se kapitel 5). De fleste af de unge er uden en erhvervskompetencegivende uddannelse. Enkelte kontanthjælpsmodtagere har også job, som kræver en videregående uddannelse, fx uddannelse som bibliotekar, sygeplejerske og børnehavedagsgiver (inkluderet nedenfor i tabel 3.19 i kategorien ”andet”).

Tabel 3.19. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. De interviewpersoner som arbejder på interviewtidspunktet. Hvilken type job har de? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd pct.	Kvinder pct.	I alt pct.
Pleje (hjemmehjælper, social- og sundhedsassistenter mv.)	0	21	9
Børnepasning (dagplejer, pædagogmedhjælper mv.)	7	9	8
Butik og lager (butiksassistent, kassedame, lagerarbejder mv.)	20	24	22
Transport (buschauffør, flyttemand, taxachauffør mv.)	12	3	8
Rengøring	7	15	11
Ufaglært i bygge eller industrien	10	3	7
Restauration og hotel (opvasker, pizzabager, kok, køkkenmedhjælper mv..)	29	6	19
Andet	15	18	16
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	41	33	74

Note: Fordelingerne i tabellen bygger på relativt få personer, hvilket selvfølgelig giver en vis usikkerhed omkring den præcise fordeling på job.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Jobsøgning, forventninger og oplevede barrierer

Som det fremgår af det foregående afsnit, er knap 40 pct. af de mænd og 60 pct. af de kvinder, som blev interviewet, stadig i kontanthjælpssystemet på interviewtidspunktet. Blandt disse unge indvandrere har knap halvdelen af mændene og kun 10 pct. af kvinderne søgt beskæftigelse inden for den seneste måned (tabel 3.20).

Især kvinder med børn søger ikke job. Det er da også kvinder med børn, som i størst omfang forbliver i kontanthjælpssystemet (jf. tabel 3.14). Uanset familietype søger kvinderne dog i meget mindre omfang job end mændene (tabel 3.20). Blandt de interviewpersoner, der er på kontanthjælp på interviewtidspunktet og som samtidig er jobsøgende, kan 82 pct. af mændene og knap 60 pct. af kvinderne påtage sig et job inden for en uge.

Tabel 3.20. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Personer på kontanthjælp på interviewtidspunktet. Har interviewpersonen søgt arbejde inden for den sidste måned opdelt efter familietype. Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Enlig uden børn	Par uden børn	Enlig med børn	Par med børn	Mænd i alt
Mænd:					
Ja	51	-	-	46	52
Nej	49	-	-	46	46
Ved ikke	0	-	-	8	2
I alt personer	100	100	-	100	100
I alt personer	35	4	-	13	52
Chi-square (p-værdi)	4 (0,416)				
	Enlig uden børn	Par uden børn	Enlig med børn	Par med børn	Kvinder i alt
Kvinder:					
Ja	18	-	9	7	11
Nej	79	-	86	89	84
Ved ikke	3	-	5	5	4
I alt personer	100	-	100		99
I alt personer	28	4	18	61	114
Chi square (p-værdi)	9 (0,195)				

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

En væsentlig begrundelse for ikke at søge arbejde for kvinderne er, at de skal passe børn og/eller hjem, mens pasning af børn ikke er afgørende for mændene. Over 60 pct. af kvinderne svarer, at pasning af børn og hjem er årsagen til, at de ikke søger job (tabel 3.21 og 3.22). Dette er meget godt i overensstemmelse med, at kvinderne i høj grad passer børnene selv (se tabel 3.5). 21 pct. af mændene og 13 pct. af kvinderne, som ikke har søgt job, angiver, at de er for syge til at arbejde. Dette indikerer, at helbredsproblemer kan være væsentlige barrierer for nogle af kontanthjælpsmodtagerne integration på arbejdsmarkedet. Endelig er der mere end en fjerdedel, der angiver, at de ikke søger job, fordi de ikke tror, de kan finde arbejde. Måske fordi de tidligere har oplevet diskrimination på arbejdsmarkedet (omfanget af oplevet diskrimination er beskrevet senere i dette afsnit).

Tabel 3.21. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Person på kontanthjælp på interviewtidspunktet, som ikke har søgt arbejde inden for den sidste måned. Hvorfor? Mænd. I pct. 2002.

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet Ikke	Ved ikke	I alt pct.	I alt personer
For syg til at arbejde	21	0	0	79	0	100	24
Har passet børn og/eller hjem	4	0	0	96	0	100	24
Søgt ind på en uddannelse, men ikke startet	13	0	0	88	0	100	24
Familien ønsker ikke, at jeg arbejder	0	4	4	92	0	100	24
Jeg tror ikke, jeg kan finde arbejde	8	13	8	71	0	100	24
Jeg ønsker ikke at arbejde	8	8	4	79	0	100	24

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Tabel 3.22. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Person på kontanthjælp på interviewtidspunktet, som ikke har søgt arbejde inden for den sidste måned. Hvorfor? Kvinder. I pct. 2002.

	I høj grad	I nogen grad	I Mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt pct.	I alt personer
For syg til at arbejde	13	2	0	84	1	100	95
Har passet børn og/eller hjem	46	9	9	34	1	100	96
Søgt ind på en uddannelse, men ikke startet	12	4	2	80	2	100	96
Familien ønsker ikke, at jeg arbejder	0	3	5	90	2	100	96
Jeg tror ikke, jeg kan finde arbejde	18	4	5	68	4	100	95
Jeg ønsker ikke at arbejde	4	4	4	82	5	99	95

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

De interviewpersoner, som stadig er på kontanthjælp og jobsøgende, benytter i høj grad de samme søgekanaler som de interviewpersoner, der er kommet i arbejde (tabel 3.23 og 3.24). De unge indvandrere er i spørgeskemaundersøgelsen også blevet spurgt om, hvilke job de har søgt. Langt de fleste har søgt ufaglærte job inden for rengøring, butik, transport, restaurationsbranchen eller børnehaver. Flere har også søgt lærepladser, fx som maler eller mekaniker, dvs. at det meget er de samme job, de søger, som de interviewpersoner, der er i beskæftigelse, har fået. De interviewpersoner, som er jobsøgende, synes altså at have en realistisk søgeadfærd. Problemet er snarere at så få er aktivt jobsøgende.

Ovenstående er umiddelbart i modstrid med, at nogle vejledere i Københavns Kommune (se kapitel 5) mener, at der hersker uoverensstemmelse mellem den unges jobønsker og de muligheder, man har som ung, uerfaren og uuddannet. Men vejlederne mener endvidere, at denne diskrepans mellem ønsker og muligheder kan være årsag til den lave motivation hos nogle unge til aktivt at søge job og uddannelse. Dvs. at de mest urealistiske jobønsker måske findes hos en gruppe unge, der slet ikke søger job.

Tabel 3.23. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Personer på kontanthjælp på interviewtidspunktet. Hvordan har de søgt arbejde inden for det sidste halve år? I pct. 2002.

	I høj grad	I nogen grad	I Mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt pct.	I alt personer
Henvendt sig til AF/kommunen for at høre om arbejde	28	18	5	48	2	101	40
Henvendt sig direkte til arbejdsgivere	43	15	3	35	5	101	40
Kontaktet venner, slægtninge, tidligere arbejdskollegaer mv.	28	5	10	55	2	100	40
Indrykket annoncer i aviser, Internettet mv.	35	13	3	8	2	101	40
Svaret på annoncer i aviser, Internettet mv.	50	13	3	35	0	101	40
Allerede fået et job, som påbegyndes senere	10	2	2	83	3	100	40

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Tabel 3.24. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Personer i beskæftigelse på interviewtidspunktet. Hvordan fandt du dit arbejde? I pct. 2002.

	I alt (mænd og kvinder)
Med hjælp fra AF/kommune	16
Henvendte sig direkte til arbejdsgivere	29
Kontaktede eller blev kontaktet af netværk	34
Indrykkede eller svarede på annonce	12
Andet	8
I alt pct.	99
I alt personer	73

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Diskrimination på arbejdsmarkedet er sandsynligvis en medvirkende barriere for indvandrernes arbejdsmarkedsintegration. Som nævnt i appendiks A er det svært at fastlægge omfanget af den faktiske diskrimination på arbejdsmarkedet. Tabel 3.25 viser, at en del interviewpersoner selv oplever at blive diskrimineret, når de søger arbejde. 36 pct. af mændene og 21 pct. af kvinderne har mindst en gang oplevet at få et jobafslag, fordi de ikke er danskere. De fleste af dem har oplevet forskelsbehandling flere gange. Kvinderne er, som tidligere beskrevet, mindre jobsøgende end mændene, og det kan være forklaringen på, at de i mindre omfang oplever diskrimination. Der er ikke nogen sammenhæng mellem at have oplevet diskrimination og indvandringshistorie, familieforhold og dansk kundskaber.

Tabel 3.25. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Oplevet diskrimination. Har interviewpersonen nogensinde oplevet at få afslag på job, fordi han/hun ikke er dansker? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Ja, ofte	7	5	6
Ja, flere gange	26	12	18
Ja, en enkelt gang	3	4	4
Nej	58	72	66
Ved ikke	6	8	7
I alt pct.	100	101	101
I alt personer	139	197	336
Chi-square (p-værdi)	13 (0,014)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Tabel 3.26. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Har interviewpersonen en ren straffe attest? Mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	I alt
Ja, straffeattesten er ren	79	90	85
Nej, straffeattesten er ikke ren	19	8	13
Ved ikke	2	2	2
I alt pct.	100	100	100
I alt personer	140	197	337
Chi-square (p-værdi)	9 (0,010)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Næsten 20 pct. af mændene og 8 pct. af kvinderne oplyser endvidere, at de ikke har en ren straffeattest (tabel 3.26). Af mændene angiver ca. halvdelen, som ikke har en ren straffeattest, at de har fået afslag på et job pga. straffeattesten, dvs. at en kriminel fortid er en barriere for en ikke uvæsentlig del af de unge mandlige indvandrere på kontanthjælp. Som det fremgår af tabel 3.26, har de unge mandlige indvandrere, som hhv. ikke er straffet og straffet, dog forladt kontanthjælpssystemet i næsten sammen omfang. De unge mænd, som ikke har en ren straffeattest, var i mindre omfang i arbejde på interviewtidspunktet end de øvrige, men er i større omfang under uddannelse (tabel 2.27). Det er hovedsageligt mænd uden børn som ikke har en ren straffeattest.

Tabel 3.27. Unge mandlige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune. Har interviewpersonen en ren straffe attest, ikke opdelt efter deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet? I pct. 2002.

	Ja, straffeattesten er ren	Nej, straffeattesten er ikke ren
Modtager fortsat kontanthjælp	39	33
Arbejder	32	19
Under uddannelse	24	37
Andet	5	11
I alt pct.	100	100
I alt personer	111	27
Chi-square (p-værdi)	5 (0,209)	

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Kapitel 4

Unge indvandrere og aktivering

Indledning

Hvem af de unge indvandrere har deltaget i aktivering, og hvilken form for aktivering har de deltaget i? Hvad er deres holdning til aktiveringsindsatsen? Er der indikationer på, at de forskellige aktiveringstilbud har en positiv effekt på unge indvandreres mulighed for at komme i beskæftigelse eller uddannelse? Disse spørgsmål belyses i dette kapitel.

Analyserne i kapitlet er baseret på spørgeskemaundersøgelsen. Desuden benyttes registeroplysninger fra Københavns Kommune, der beskriver unge indvandreres aktiveringsdeltagelse tilbage til 1994 samt diverse baggrundsoplysninger. På grund af de besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen, er nogle analyser baseret på relativt få observationer. Dette fremgår af både teksten og tabellerne, når det er tilfældet.

I kapitlet finder vi følgende:

- En forholdsvis stor andel af de unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune (ca. 40 pct.) har ikke deltaget i aktivering. Det er dog ikke nødvendigvis det samme som, at de ikke modtager tilbud fra Københavns Kommune. Ca. halvdelen af indvandrerne, der ikke har deltaget i aktivering, har i stedet deltaget i dansk sprogundervisning uden for aktiveringsregi.
- Især for kvinderne er der en stor del, der ikke deltager i aktivering (50 pct.). Igen skal det dog pointeres, at ca. halvdelen af disse kvinder i stedet deltager i dansk sprogundervisning uden for aktiveringsregi.
- Det betyder, at 25 pct. af indvandrerkvinderne på kontanthjælp ikke har deltaget i nogen form for tilbud fra kommunen. Den samme undergruppe udgør for mændene ca. 20 pct. I denne gruppe er der en del kvinder med børn med lang tids ledighed bag sig. Dette kan skyldes, at de har været på barselsorlov og børnepasningsorlov så længe, at de helt har undgået aktivering. Der er dog også en overraskende stor andel både ugifte kvinder og mænd uden børn, som hverken har modtaget aktivering eller sprogkurser, selvom de faktisk har lange ledighedsperioder bag sig.
- De kvinder, der ikke deltager i aktivering, har typisk været lang tid i kontanthjælpssystemet. Den manglende aktivering skyldes derfor ikke, at de kun har været ledige i kort tid, men snarere at de er så langt fra at være job-parate, at sagsbehandlerne vurderer, at sprogkurser er det bedste for dem.
- Især mændene mener ikke, at aktivering har forbedret deres mulighed for beskæftigelse eller uddannelse. Sammenholdt med deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet viser

det sig faktisk, at denne holdning især gælder for dem, der efterfølgende er kommet i beskæftigelse eller uddannelse.

- Generelt oplever de unge indvandrere, at hverken sagsbehandleren eller jobkonsulenten, som skal formidle aktiveringen, lægger planer for deres fremtid med dem. Det er svært at sige, hvad deres svar skyldes. Men det er i hvert fald vigtigt, at de unge indvandrere forstår, at den aktivering, de deltager i, har et fremtidsmål, der på sigt indbefatter uddannelse eller beskæftigelse.
- Kvinderne oplevede i mindre omfang end mændene, at jobkonsulenten vejledte dem om beskæftigelse eller uddannelse. Dette kan måske skyldes, at en større del af kvinderne er mindre job-parate, hvorfor jobkonsulenten måske har vurderet, at denne vejledning ikke har været relevant.
- Det fremgår af kapitel 3, at en ganske stor andel af de unge på kontanthjælp i Københavns Kommune på interviewtidspunktet er kommet i beskæftigelse eller uddannelse. Både for mænd og kvinder er det især de grupper, der har deltaget i aktivering, der har forladt kontanthjælpssystemet.
- For de unge indvandrerkvinder er det især de, der alene modtager aktivering i form af vejledning, som efterfølgende finder beskæftigelse. De har en næsten dobbelt så stor beskæftigelsesandel som de kvinder, der ikke har deltaget i aktivering. Dette kan indikere, at der er en gruppe stærke indvandrerkvinder, for hvem vejledning er et godt middel til beskæftigelse. Muligvis fordi de "motiveres" af udsigten til nært forestående aktivering i form af opkvalificering. De, der deltager i aktivering i form af opkvalificerende tilbud, klarer sig derimod ikke markant bedre end dem, der ikke deltager i aktivering.
- For de unge mandlige indvandrere har både de, der kun modtager aktivering i form af vejledning, og de, der også modtager opkvalificering, en højere sandsynlighed for beskæftigelse end de mænd, der ikke modtager aktivering. Det giver en indikation på, at både vejledning samt de opkvalificerende tilbud har en vis positiv effekt for mændene. Effekten er dog ikke så stærk som for kvinderne.
- For de unge mandlige indvandrere er det især de, der har en kort eller mellemlang ledighedshistorie, som får noget ud af aktivering. Derimod virker det ikke som om, at de indvandrerkvinder, der har været ledige i lang tid, får forøget deres sandsynlighed for beskæftigelse eller uddannelse, når de deltager i aktivering.
- For de unge indvandrermand er der ikke muligt at måle en markant positiv effekt af aktivering, når man tager højde for deres ledighedshistorie. Det viser sig endda, at de mænd med kort ledighedshistorie, som ikke har deltaget i aktivering, klarer sig bedre end de, der har deltaget i aktivering. Dette kan skyldes, at det kun har været muligt at lave denne analyse for uddannelse og beskæftigelse slået sammen. Der er indikationer på, at andelen, der deltager i uddannelse falder for mænd, der har deltaget i aktivering, hvorimod andelen, der kommer i beskæftigelse stiger. Disse modløbende effekter kan muligvis forklare, at vi samlet ikke finder nogen effekt for mændene.

- For kvinderne viser det sig, at det især er kvinder, der har børn, som opnår øget beskæftigelse/uddannelse, når de har været i aktivering. Derimod virker det ikke som om, aktivering har en positiv effekt på kvinder uden børn.

Unge indvandreres deltagelse i aktivering

Københavns Kommune har et vidt forgrenet aktiveringssystem med mange forskellige tilbud til kontanthjælpsmodtagerne. For at få et overblik over, hvilken form for tilbud unge indvandrere deltager i, har vi opdelt aktiveringsindsatsen i 2 kategorier. Opdelingen er baseret på kommunens KOMMA-register, der indeholder oplysninger om alle kontanthjælpsmodtageres forskellige aktiveringsforløb tilbage til 1994. Ud fra aktiveringskategorierne i KOMMA-registret, kan de unge opdeles i følgende to kategorier:

- De, der udelukkende har modtaget aktivering i form af *vejledning* eller visitation, dvs. aktiviteter, som primært har til formål at forberede personer på opkvalificerende tilbud, beskæftigelse eller uddannelse¹¹.
- De, der også har deltaget i *opkvalificerende* aktiveringstilbud som fx jobtræning, uddannelse og anden lignende aktivitet¹².

I tabel 4.1 beskrives de unge indvandreres aktiveringsdeltagelse siden 1994. Ca. 40 pct. af de unge indvandrere på kontanthjælp har på et eller andet tidspunkt deltaget i et opkvalificerende tilbud, og lige så mange har slet ikke deltaget i aktivering siden 1994. Den høje andel af personer, som ikke figurerer i aktiveringsregistret, virker overraskende, når man tænker på, hvor længe mange indvandrere forbliver i kontanthjælpssystemet (kapitel 2 og 3).

Tabel 4.1. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, fordelt efter hvorvidt de har deltaget i aktivering, særskilt for mænd og kvinder. I pct.

Deltaget i:	Mand	Kvinde	Alle
Ikke aktiveret	27	50	40
Aktiveret: kun vejledning	27	16	21
Aktiveret: opkvalificering	46	33	39
I alt pct.	100	100	100
I alt antal	773	941	1714

Kilde: KOMMA-registret og andre registeroplysninger fra Københavns Kommune.

Af tabel 4.1 fremgår det, at det især er kvinderne, som ikke deltager i aktivering. Andelen er helt oppe på 50 pct. Tilsvarende er der også kun 33 pct. af kvinderne, som har deltaget i en eller anden

¹¹ Vi har indregnet følgende tilbud som "vejledning": afklaring, sygefravær, fortsat visitation, diverse, information, vejledning, sommeraktivering, Københavns Jobcenter geniværksættelse, Københavns Jobcenter visitation/afklaring, under placering, ikke mødt.

¹² Vi har indregnet følgende tilbud som "opkvalificering": Praktik/jobtræning m.v., UCI, AMU og TAMU, diverse service/handel/kontor, Købepladser, diverse køkken/kantine, Pædagog/social/sundhed, kommunikation og EDB, grøn service, diverse bygge- og anlægsprojekter, dansk, lektiehjælp/uddannelse m.v.

form for opkvalificering, hvor andelen for mændene er på 46 pct. Aktiveringssystemet har således en tendens til at fokusere på de mandlige indvandrere i forhold til kvinderne.

En mulig grund til at der er et stort antal af især kvinder, som ikke er i berøring med aktiveringssystemet (tabel 4.1) kan være, at de kun er i kontanthjælpssystemet i kort tid. I tabel 4.2 har vi fordelt unge indvandrerkvinder ud fra hvor længe, de har modtaget kontanthjælp og deres berøring med aktiveringssystemet.

Tabel 4.2. Unge indvandrerkvinder på kontanthjælp i Københavns Kommune, fordelt efter hvor stor en del af perioden juli 2001-september 2002, de har modtaget kontanthjælp, særskilt ud fra deres aktiveringsdeltagelse. I pct.

	Ikke aktiveret	Aktiveret: Kun vejledning	Aktiveret: Opkvalificering	I alt
0-33 pct.	26	47	14	25
34-66 pct.	14	15	21	17
67-100 pct.	60	38	65	58
I alt pct.	100	100	100	100
I alt antal	475	153	313	941

Kilde: KOMMA-registret og andre registeroplysninger fra Københavns Kommune.

Som det fremgår af tabel 4.2, er der ingen indikation på, at de kvinder, der ikke deltager i aktiveringssystemet, kun er i kontanthjælpssystemet i en kort periode. Faktisk har 60 pct. af disse kvinder været ledige i mere end 66 pct. af tiden siden midt 2001.

I tabel 4.3 beskrives mændenes kontanthjælpshistorie fordelt på deres deltagelse i aktivering. Som det fremgår, er der en større andel mænd end kvinder (tabel 4.2), som kun har modtaget kontanthjælp i op til 33 pct. af perioden siden midt 2001. Ligesom for kvinderne er der ingen indikation på, at de mænd, som ikke har været i berøring med aktiveringssystemet, har en kortere ledighedsperiode end andre mænd. Der er derimod blandt de mænd, som kun har modtaget aktivering i form af vejledning, at vi finder de korteste ledighedsperioder.

Tabel 4.3. Unge mandlige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, fordelt efter hvor stor en andel af perioden juli 2001 - september 2002, de har modtaget kontanthjælp, særskilt ud fra deres aktiveringsdeltagelse. I pct.

	Ikke aktiveret	Aktiveret: Kun vejledning	Aktiveret: Opkvalificering	I alt
0-33 pct.	44	59	34	43
34-66 pct.	17	18	27	22
67-100 pct.	38	23	40	35
I alt pct.	100	100	100	100
I alt antal	207	212	354	773

Kilde: KOMMA-registret og registeroplysninger fra Københavns Kommune

For at få et bedre indtryk af hvem det er, der deltager i aktivering, beskrives indvandrerkvindernes aktiveringsdeltagelse (tabel 4.4). De største afvigelser i forhold til gennemsnittet for alle kvinder er blandt kvinder, der lever sammen med en mand uden børn. For denne gruppe har over 60 pct. slet

ikke været i kontakt med aktiveringssystemet, 30 pct. har kun modtaget aktivering i form af vejledning, og kun 10 pct. har deltaget i opkvalificering. Det kan skyldes, at disse kvinder er stærkere end de andre kvindegrupper og derfor er i stand til at forlade kontanthjælpssystemet efter vejledning alene.

Tabel 4.4. Unge indvandrerkvinder på kontanthjælp i Københavns Kommune, fordelt ud fra deres aktiveringsdeltagelse, særskilt for familietype. I pct. 2002.

	Enlig uden børn	I par uden børn	Enlig med børn	I par med børn	I alt
Ikke aktiveret	41	62	59	49	50
Aktiveret:					
Kun vejledning	20	29	7	9	14
Aktiveret:					
Opkvalificering	39	10	33	41	36
I alt pct.	100	100	100	100	100
I alt antal	61	21	27	95	204

Kilde: KOMMA-registret og spørgeskemaundersøgelsen.

En anden interessant gruppe blandt kvinderne er de enlige kvinder med børn (tabel 4.4). Det lader til, at disse kvinder enten deltager i opkvalificerende tilbud eller slet ikke er i berøring med aktiveringssystemet. Andelen, som kun modtager aktivering i form af vejledning, er således kun halv så stor som for alle kvinder (7 pct. mod 14 pct.). Den store andel, som ikke deltager i aktivering, kan skyldes, at sagsbehandlere vurderer, at denne gruppe som følge af deres situation, har andre mere presserende problemer end ledighed, hvorfor aktivering opfattes som mindre relevant.

Noget overraskende har en forholdsvis stor andel af de unge indvandrerkvinder med børn (41 pct.) deltaget i opkvalificerende aktivering, hvorimod andelen, der kun har modtaget aktivering i form af vejledning, er lav (9 pct.). Grunden til den lave andel, der kun har modtaget vejledning, kan være, at disse kvinder ikke er i stand til at finde beskæftigelse, når aktiveringen rykker nærmere. De bliver derfor nødt til at deltage i den opkvalificerende aktivering de henvises til via vejledningen, hvis de vil fortsætte med at modtage kontanthjælp. Det kan således være, at der ingen motivationseffekt er for denne gruppe.

I tabel 4.5 beskrives unge mandlige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune fordelt på samlivsform og aktivering. For mændene er der ikke helt så store afvigelser imellem grupperne som blandt kvinderne. Den største afvigelse er mænd, der bor sammen med en kvinde og børn. 50 pct. af denne gruppe har deltaget i aktivering, hvilket er ca. 10 pct. højere end for alle mænd.

Tabel 4.5. Unge mandlige indvandrere fordelt ud fra deres aktiveringsdeltagelse, særskilt for familietyper. I pct. 2002.

	Alene uden børn	I par uden børn	I par med børn	I alt
Ikke aktiveret	30	31	29	30
Aktiveret:				
Kun vejledning	30	38	21	29
Aktiveret:				
Opkvalificering	40	31	50	41
I alt pct.	100	100	100	100
I alt antal	103	16	24	143

Kilde: KOMMA-registret og spørgeskemaundersøgelsen.

Udover at analysere registre har vi også spurgt de unge indvandrere, om de selv mener, de har deltaget i aktivering ud over dansk sprogundervisning¹³. Deres svar er beskrevet i tabel 4.6 fordelt på køn. Det lader til, at unge indvandrere generelt undervurderer deres egen deltagelse i aktivering. Mændene angiver dog i højere grad end kvinderne, at de bliver aktiveret, hvilket også fremgår af registeroplysningerne (tabel 4.1).

Tabel 4.6. Unge indvandrere fordelt efter, hvorvidt de selv mener, de har deltaget i aktivering særskilt for mænd og kvinder. I pct. 2002.

	Mænd	Kvinder	Alle
Aktiveret	27	22	24
Ikke aktiveret	73	78	76
I alt pct.	100	100	100
I alt antal	137	196	333

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen

En af forklaringerne på, hvorfor aktiveringsindsatsen undervurderes af unge indvandrere, kan være, at de under aktiveringen kun har deltaget i dansk sprogundervisning. Hvis det er tilfældet, vil de ikke blive medregnet som aktiverede i vores spørgeskema. Dette kan dog næppe forklare hele afvigelsen, når man tager i betragtning, at Københavns Kommune jo netop gennemfører en stor del af den danske sprogundervisning for de unge indvandrere ved siden af den registrerede aktiveringsindsats. Det kan også være, at en stor del af aktiveringsindsatsen ikke opfattes som aktivering af interviewpersonerne. Det kan fx være, hvis de opfatter jobtræning som beskæftigelse eller diverse kurser som uddannelse.

Som nævnt ovenfor tilbyder Københavns Kommune dansk sprogundervisning ved siden af aktiveringsindsatsen. At personer ikke har været i berøring med aktiveringssystemet, er derfor ikke det samme som, at de slet ikke har deltaget i noget tilbud. I tabel 4.7 beskrives indvandrerkvinderne fordelt på, om de har modtaget dansk sprogundervisning uden for aktiveringsregi siden 1999. Det viser sig, at de kvinder, som ikke har deltaget i aktivering, også har den største andel deltagelse i sprogundervisning. Andelen er 44 pct. Det betyder dog, at der er ca. 25 pct. af alle de unge indvan-

¹³ Vi har spurgt gruppen, om de har deltaget i dansk sprogundervisning, og om de har deltaget i aktivering ud over sprogundervisning. Der er således risiko for, at personer, der kun har deltaget i sprogundervisning i aktiveringsregi, ikke vil svare ja til at have deltaget i aktivering.

drerkvinder på kontanthjælp i Københavns Kommune, som slet ikke har deltaget i noget tilbud fra Københavns Kommune.

Tabel 4.7. Unge indvandrerkvinder på kontanthjælp i Københavns Kommune, fordelt efter hvorvidt de har modtaget dansk sprogundervisning siden 1999, særskilt ud fra deres aktiveringsdeltagelse ifølge aktiveringsregistrene. I pct. 2002.

	Ikke aktiveret	Aktiveret: Kun vejledning	Aktiveret: Opkvalificering	Alle
Ikke deltaget i sprogundervisning	56	80	68	64
Deltaget i sprogundervisning	44	20	32	36
I alt pct.	100	100	100	100
I alt antal	475	153	313	941

Kilde: KOMMA-registret og registret for dansk sprogundervisning i Københavns Kommune.

Tabel 4.8 beskriver de mandlige indvandrere fordelt på deltagelse i sprogundervisning ved siden af aktivering siden 1999. Det viser sig, at kun halvt så stor en andel mænd, i forhold til kvinder, deltag i sprogundervisning. Denne form for sprogundervisning er således primært et tilbud, der benyttes af indvandrerkvinderne. Den store andel af kvinder i sprogkurser skyldes antageligt, at sagsbehandlerne vurderer, at kvinderne endnu ikke er parate til egentlig aktivering med beskæftigelse som formål.

Tabel 4.8. Unge mandlige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, fordelt efter hvorvidt de har modtaget dansk sprogundervisning siden 1999, særskilt ud fra deres aktiveringsdeltagelse, ifølge aktiveringsregistrene. I pct. 2002.

	Ikke aktiveret	Aktiveret: Kun vejledning	Aktiveret: Opkvalificering	Alle
Ikke deltaget i sprogundervisning	78	89	83	83
Deltaget i sprogundervisning	22	11	17	17
I alt pct.	100	100	100	100
I alt antal	207	212	354	773

Kilde: KOMMA-registret og registret for dansk sprogundervisning i Københavns Kommune.

For at afdække om den manglende deltagelse i enten sprogkurser eller aktivering eventuelt skyldes kort tids ledighed, beskrives i tabel 4.9 de indvandrerkvinder, som hverken har deltaget i aktivering eller sprogkurser fordelt på ledighedshistorie og familiestatus. For de kvinder, der ikke har børn, er der en relativ stor andel med kort ledighedshistorie. For de gifte kvinder uden børn er andelen helt oppe på 75 pct. For kvinder med børn derimod har langt størstedelen en lang ledighedsperiode bag sig. Således har 63 pct. af de gifte kvinder med børn været ledige mere end 66 pct. af det sidste 1,5 år op til interviewtidspunktet. For især kvinder med børn lader det altså ikke til, at den manglende aktivering skyldes kort tid i kontanthjælpssystemet. En anden grund kan være barselsperioder og børnepasningsorlov.

Tabel 4.9. Unge indvandrerkvinder på kontanthjælp i Københavns Kommune, som ikke har deltaget i aktivering fordelt efter hvor stor en del af perioden juli 2001-september 2002, de har modtaget kontanthjælp, særskilt på familiestatus. I pct.

	Ugift u. børn	Gift u. børn	Ugift m. børn	Gift m. børn	I alt
0-33 pct.	46	75	20	19	35
34-66 pct.	20	15	13	17	18
67-100 pct.	34	10	67	63	47
I alt pct.	100	100	100	100	100
I alt antal.	111	20	30	103	264

Anm.: I denne tabel er familiestatus baseret på registeroplysninger fra Københavns Kommune. I resten af rapporten benyttes spørgeskemaoplysninger.

Kilde: Registeroplysninger fra Københavns Kommune.

I tabel 4.10 beskrives de unge mandlige indvandrere, som hverken har deltaget i aktivering eller sprogkurser. For mændene er der større tendens til en kort ledighedshistorie. Fx har 66 pct. af de gifte mænd med børn været ledige mindre end 33 pct. af det sidste 1,5 år op til interviewtidspunktet. For mændene lader det altså til, at den manglende aktivering i højere grad end for kvinderne skyldes kort tid i kontanthjælpssystemet.

Tabel 4.10. Unge mandlige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, som ikke har deltaget i aktivering fordelt efter hvor stor en del af perioden juli 2001-september 2002, de har modtaget kontanthjælp, særskilt på familiestatus. I pct.

	Ugift u. børn	Gift u. børn	Ugift m. børn	Gift m. børn	I alt
0-33 pct.	41	.	.	66	48
34-66 pct.	18	.	.	28	18
57-100 pct.	41	.	.	7	34
I alt pct.	100	.	.	100	100
I alt antal.	117	8	7	29	161

Anm.: I denne tabel er familiestatus baseret på registeroplysninger fra Københavns Kommune. I resten af rapporten benyttes spørgeskemaoplysninger.

Kilde: Registeroplysninger fra Københavns Kommune.

De unge indvandreres egne holdninger til aktivering

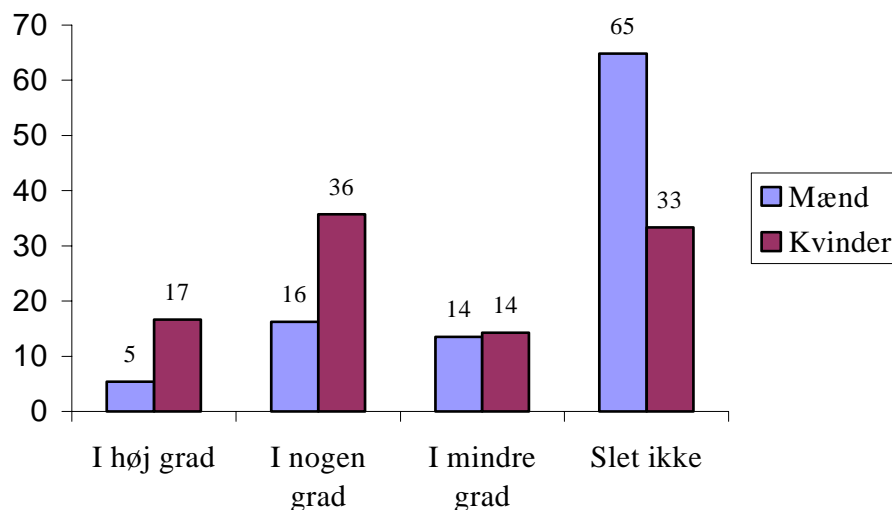
I spørgeskemaundersøgelsen spørges indvandrergruppen bl.a. om, hvad de selv synes, de har fået ud af aktiveringsindsatsen. Interviewpersonerne har vurderet spørgsmålenes udsagn på en skala fra 1 til 4, hvor 1 angiver, at man er "helt enig", og 4, at man er "helt uenig".

Generelt vurderer indvandrergruppen, at aktivering kun har haft en meget beskedent effekt på deres muligheder for at lære dansk, finde beskæftigelse eller påbegynde en uddannelse. I gennemsnit svarer de "i mindre grad" til næste alle spørgsmålene. Når de deles op på køn, er det dog primært mændene, der mener, de ikke får noget ud af aktivering.

I figur 4.1 og 4.2 beskrives fordelingen af mænds og kvinders holdning til, om aktivering har hjulpet på muligheden for beskæftigelse og uddannelse. Som det fremgår af figurerne, er der en stor an-

del af mændene, som svarer "slet ikke" til spørgsmålene. Med hensyn til muligheden for beskæftigelse er det således over 60 pct. på kontanthjælp i Københavns Kommune. Tilsvarende fremgår det, at kvinderne er mere jævnt fordelt ud over alle svarkategorierne.

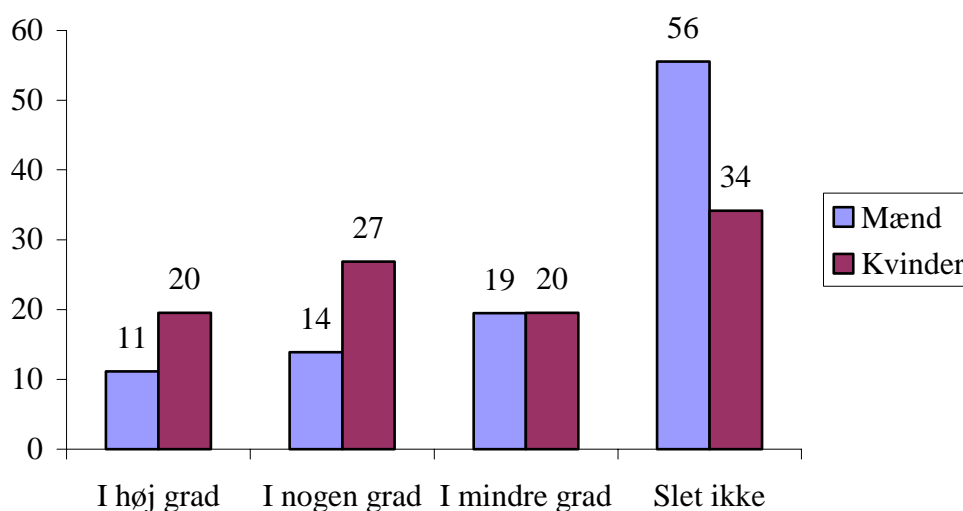
Figur 4.1. Har aktivering forbedret dine chancer for et arbejde? (i pct. 2002)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Afvigelsen mellem mænd og kvinder kan skyldes flere forhold. For det første indikerer resultaterne i afsnittene ovenfor, at en større andel af mændene indføres i aktiveringssystemet. Der synes således at være noget større fokus på at få mænd, frem for kvinder, aktiveret. Det kan medføre en større utilfredshed, hvis denne fokusering på aktivering af mændene opfattes som uønsket. Tilsvarende kan det være, at de kvinder, der kommer i kontakt med aktivering på trods af, at der er mindre sandsynlighed herfor, måske i højere grad er indstillet på at blive aktiveret.

Figur 4.2. Har aktivering forbedret dine chancer for en uddannelse? I pct. 2002.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

Vi har undersøgt, om holdningen til aktivering hænger sammen med unge indvandreres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet, fx kan det være, at de unge indvandrere, der er kommet i beskæftigelse, også er dem, der synes, at aktivering har en god effekt. Man kan dog også tale for det modsatte resultat, hvis de unge indvandrere, der synes aktivering er godt, i højere grad forbliver i kontanthjælpssystemet, netop fordi de er interesserede i den opkvalificering, som aktiveringsindsatsen tilbyder. I tabel 4.11 svarer indvandrerne på, om aktivering har forbedret deres mulighed for beskæftigelse fordelt på deres beskæftigelsessituation. Det skal pointeres, at antallet af observationer er lavt. Det er dog interessant, at der er en markant større andel personer blandt dem, der er i beskæftigelse eller uddannelse, der mener, at aktivering ikke hjælper i forhold til dem, der fortsat er på kontanthjælp eller aktivering.

Tabel 4.11. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, som har deltaget i aktivering, fordelt på hvorvidt de mener, at aktivering har forbedret deres mulighed for beskæftigelse, særligt for personer, som er ledige (kontanthjælp eller aktivering) eller beskæftigede (beskæftigede eller under uddannelse). I pct. 2002.

	Er på interviewtidspunktet enten på kontanthjælp eller i aktivering	Er på interviewtidspunktet enten i uddannelse eller i beskæftigelse	Alle
I høj grad	20	0	12
I nogen grad	36	14	27
I mindre grad	7	24	14
Slet ikke	38	62	47
I alt pct.	100	100	100
I alt antal	45	29	74

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

I tabel 4.12 svarer unge indvandrere på, om aktivering har øget deres mulighed for en uddannelse. Igen skal det pointeres, at antallet af observationer er få. På dette spørgsmål er afvigelsen i holdninger til aktivering endnu mere markant end for spørgsmålet med beskæftigelse (tabel 4.11). 60 pct. af de unge indvandrere, der er i beskæftigelse eller uddannelse, mener slet ikke, at aktivering har øget deres mulighed for en uddannelse, mens det kun er 28 pct. af dem, der fortsat er på kontanthjælp eller aktivering, som mener det samme.

Tabel 4.12. Unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune, som har deltaget i aktivering, fordelt på hvorvidt de mener, aktivering har forbedret deres mulighed for uddannelse, særligt for personer som er ledige (kontanthjælp eller aktivering) eller beskæftigede (beskæftigede eller under uddannelse). I pct. 2002.

	Kontanthjælp og aktivering	Uddannelse og beskæftigelse	I alt
I høj grad	19	14	17
I nogen grad	28	10	21
I mindre grad	26	10	19
Slet ikke	28	66	43
I alt pct.	100	100	100
I alt antal	43	29	72

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

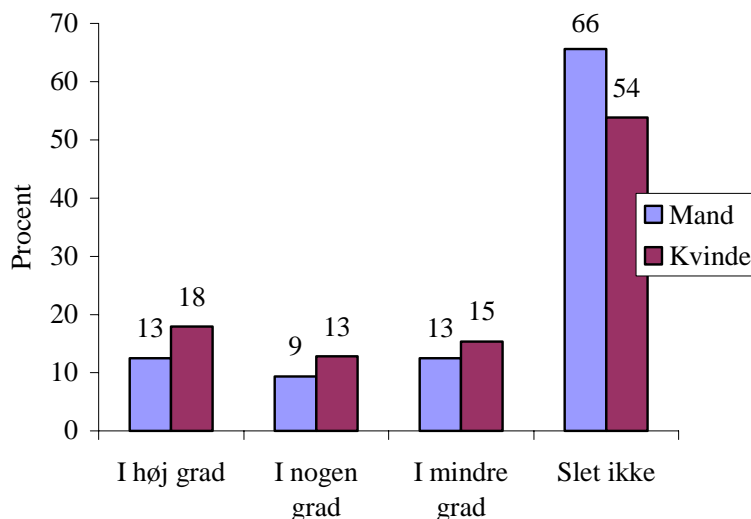
Hvordan oplever unge indvandrere sagsbehandleren?

Et vigtigt punkt i aktivering af kontanthjælpsmodtagere er mødet mellem sagsbehandleren og den enkelte kontanthjælpsmodtager. I mødet mellem de to personer er der mange væsentlige ting, der skal afklares, for at aktiveringsindsatsen kan blive en succes. Det er vigtigt, at sagsbehandleren får indtryk af de ønsker og forventninger, som den enkelte ledige har til fremtiden. Vigtigt er det også, at sagsbehandleren får videreformidlet de muligheder, der er på arbejdsmarkedet og i aktiveringssystemet, således at den ledige får et realistisk mål for fremtiden.

I spørgeskemaundersøgelsen er der spurgt til de unge indvandreres oplevelse af sagsbehandleren. Kun de personer, som selv mener, de har deltaget i aktivering (ca. 80 personer), har svaret. Generelt svarer mænd og kvinder ens på spørgsmålene.

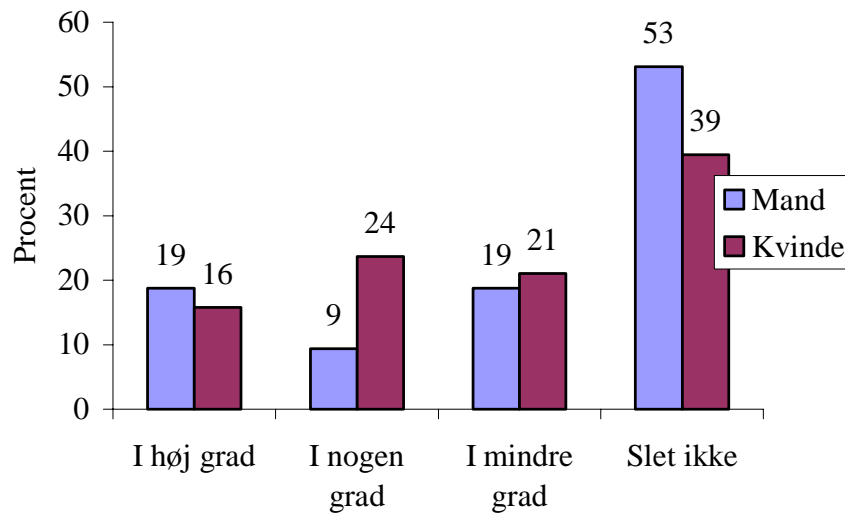
Et af de spørgsmål, som viser et interessant udsving, er spørgsmålet om fremtiden. Generelt lader det til, at hverken kvinder eller mænd i særlig høj grad har oplevet, at sagsbehandleren har diskuteret deres fremtid med dem, endsiige udarbejdet en plan for deres fremtid. I figur 4.3 og 4.4 beskriver vi de unge indvandreres svar på to spørgsmål om sagsbehandlerens behandling af deres fremtid.

Figur 4.3. Oplevede du, at sagsbehandleren lavede en plan for din fremtid? (i pct. 2002)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

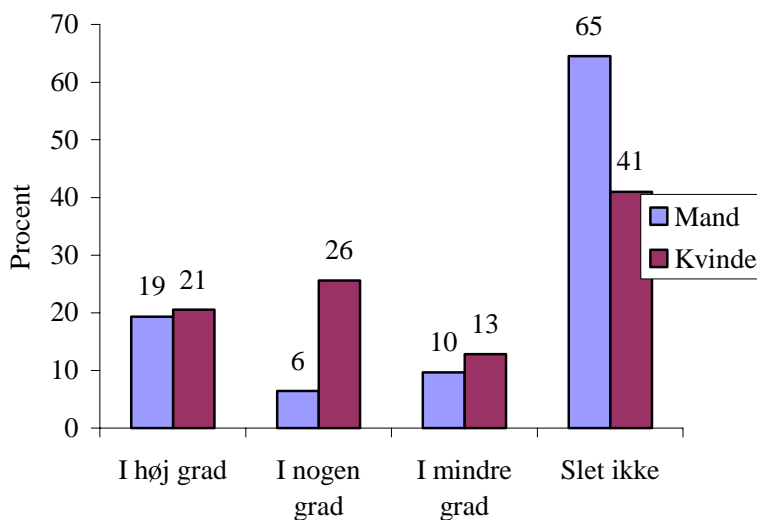
Figur 4.4. Oplevede du, at sagsbehandleren tilrettelagde planerne for din fremtid efter dine ønsker og behov? (i pct. 2002)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

For nogle af spørgsmålene viste der sig relativt store afvigelser mellem kvinder og mænd. Et eksempel er beskrevet i figur 4.5, hvor der er spurgt om, hvorvidt de har oplevet, at sagsbehandleren har forsøgt at overtale dem til noget. Det lader til, at mændene ikke genkender en sådan situation. Op imod 70 pct. af mændene svarer således ”slet ikke”. Derimod svarer faktisk 50 pct. af kvinderne ”i høj grad” eller ”i nogen grad” til spørgsmålet. Dette kan skyldes traditioner i familien, der begrænser de beskæftigelsesmuligheder, som kvinden oplever, hun har. Hvis det er tilfældet, kan sagsbehandleren muligvis være nødt til at bruge overtalelse for at få kvinderne til at tage i mod aktive-

Figur 4.5. Oplevede du, at sagsbehandleren prøvede at overtale dig til noget? (i pct. 2002)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

På baggrund af et stort antal spørgsmål om sagsbehandlerens adfærd og væremåde har vi identificeret tre underliggende dimensioner i vurderingen af sagsbehandleren¹⁴. Den første dimension vedrører *kvaliteten* af vejledningsindsatsen. Høj kvalitet er kendetegnet ved, at den unge oplevede, at:

- Sagsbehandleren vejledte om muligheder for arbejde eller uddannelse
- Han/hun fik et godt udbytte af sagsbehandlerens vejledning
- Sagsbehandleren lavede en plan for hans/hendes fremtid
- Sagsbehandleren tilrettelagde planerne for hans/hendes fremtid efter hans/hendes ønsker og behov
- Sagsbehandleren var dygtig til sit arbejde

De to andre dimensioner vedrører sagsbehandlerens stil eller væremåde i samspillet mellem sagsbehandleren og den unge. Den anden dimension vedrører, hvor *konsekvensorienteret* sagsbehandleren er i sit arbejde. En meget konsekvensorienteret sagsbehandler er kendetegnet ved, at den unge oplevede, at:

- Sagsbehandleren henviste meget til love og regler
- Sagsbehandleren lagde stor vægt på, at aftaler skal overholdes
- Sagsbehandleren prøvede at overtale ham/hende til noget
- Sagsbehandleren truede med at trække i hans/hendes kontanthjælp, hvis han/hun ikke fulgte sagsbehandlerens anvisninger

Den tredje dimension vedrører, hvor *intensiv og gensidig interaktionen* mellem sagsbehandleren og den unge er. En sagsbehandler med meget intensiv og gensidig interaktion er kendetegnet ved, at den unge oplever, at:

¹⁴ Analyserne er foretaget ved faktoranalyse i form af ”principle component analysis” med varimax rotation af akserne. Der er kun medtaget faktorer med en Eigenvalue på mindst 1. De nævnte kendetegn ved dimensionerne korrelerer stærkt med den pågældende faktor.

- Sagsbehandleren mødte ham/hende med tillid
- Sagsbehandleren forhandlede med ham/hende om hans/hendes fremtidsplaner
- Sagsbehandleren kontaktede ham/hende efterfølgende for at se, hvordan det gik

Der er tale om tre uafhængige dimensioner. En sagsbehandler kan altså både være konsekvensorienteret og have en intensiv og gensidig interaktion med den unge på samme tid.

Det mest interessante spørgsmål er, om sagsbehandlerens forskellige væremåder har nogen konsekvenser for, om de unge kontanthjælpsmodtagere på kontanthjælp kommer i beskæftigelse eller uddannelse. En analyse af sammenhænge mellem sagsbehandlerens væremåde over for den enkelte unge indvandrere og dennes beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet viser, at kun sagsbehandlerens grad af konsekvensorientering har nogen statistisk sikker betydning for, om de unge kommer i beskæftigelse eller i uddannelse¹⁵. Som det fremgår af tabel 4.13, har unge, der er i beskæftigelse eller uddannelse, oplevet deres sagsbehandlere som mere konsekvensorienterede end de unge, der fortsat er på kontanthjælp eller i aktivering. Noget kan tyde på, at en konsekvensorienteret sagsbehandlingsstil faktisk fremmer de unges integration på arbejdsmarkedet eller i uddannelsessystemet.

Tabel 4.13. Sammenligning af sagsbehandlerens grad af konsekvensorientering mellem unge indvandrere på kontanthjælp opdelt efter, om de fortsat er på kontanthjælp/under aktivering, i beskæftigelse eller uddannelse

Status på interviewtidspunktet	Gennemsnitlig faktor-score for graden af konsekvensorientering
Fortsat på kontanthjælp eller i aktivering	-0,24
I beskæftigelse	0,14
Under uddannelse	0,49
I alt (N = 54)	0

Anm.: Faktor-scoren har et interval fra -1,91 til +1,80, hvor høje værdier betegner høj grad af konsekvensorientering. Forskellene på gennemsnitsscorerne er signifikant på et 0,05 niveau.

Det er bemærkelsesværdigt, at de unge indvandrere på kontanthjælp ikke altid selv sætter pris på en sådan konsekvensorientering, når de skal vurdere vejledningens kvalitet. Jo mere konsekvensorienterede sagsbehandlerne er, desto lavere vurderes kvaliteten nemlig af deres vejledning¹⁶. Dette kan indikere, at konsekvensorientering kan være en mere effektiv sagsbehandlingsstil, selv om det ikke altid er de unges livret.

Der skal dog tages forbehold over for en anden mulig tolkning. Det er muligt, at sagsbehandlerne anvender en mere konsekvensorienteret stil over for de unge, som de mener har ressourcer til at klare sig på arbejdsmarkedet eller i uddannelsessystemet, og det har efterfølgende vist sig, at denne gruppe kan klare sig i højere grad. Imidlertid anvendes en mindre konsekvensorienteret stil i forhold til de unge, som sagsbehandlerne vurderer ikke har de nødvendige ressourcer.

¹⁵ Analyserne er foretaget vha. sammenligning af gennemsnit af faktor-scoren for hver af grupperne, "Stadig på kontanthjælp/i aktivering", "I beskæftigelse" og "Under uddannelse". Ideelt burde den modsatte sammenhæng undersøges, hvor faktorscoren er uafhængig variabel og grupperne afhængig variabel, men der har ikke inden for rammerne af projektet været mulighed for at foretage sådanne analyser. Men den foretagne sammenligning af gennemsnit kan anvendes som en grov indikator for sagsbehandlerstilens betydning for beskæftigelse og uddannelse.

¹⁶ Korrelationen (Spearman's rho) er -,382, og sammenhængen er signifikant på 0,01 niveau

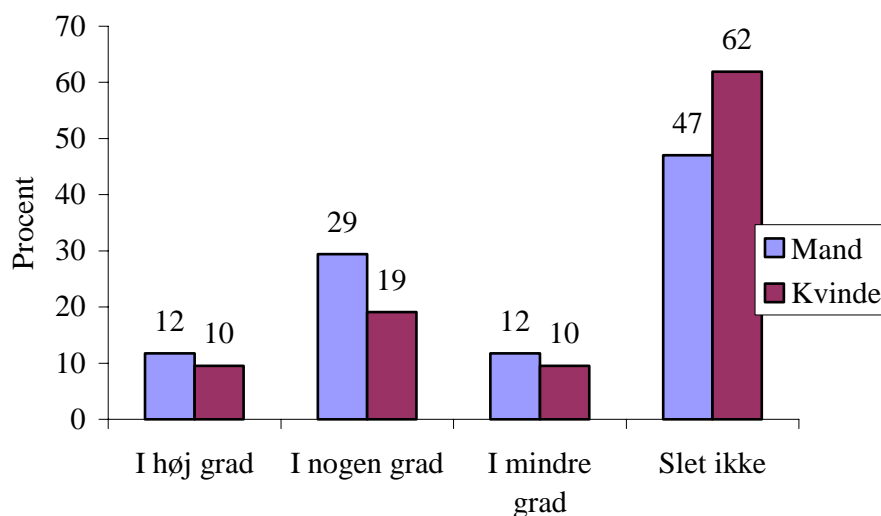
Hvordan oplever unge indvandrere jobkonsulenten?

Ud over at spørge til de unge indvandreres oplevelse af sagsbehandleren har vi også spurgt til deres oplevelse af jobkonsulenten, der skal formidle aktiveringsindsatsen. Det er dog kun en relativ lille del af gruppen, der overhovedet angiver, at de har været i kontakt med en jobkonsulent. I alt drejer det sig om ca. 11 pct. af interviewpersonerne (svarende til ca. 40 personer).

Også jobkonsulenterne synes i følge de unge indvandreres vurdering at have svært ved at få kommunikeret en fremtidsplan til de unge, så de forstår den. I figur 4.7 beskrives svarene på spørgsmålet, om de oplevede, at jobkonsulenten lavede en plan for deres fremtid. Over halvdelen af både mænd og kvinder har svaret ”slet ikke” til spørgsmålet.

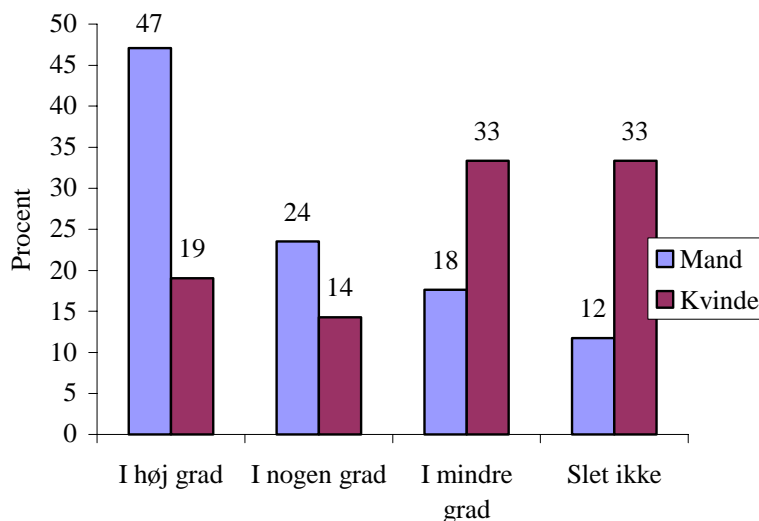
Når det gælder vejledning om muligheder for arbejde eller uddannelse, svarer de unge indvandrere ikke helt så entydigt. I figur 4.8 beskrives svarene fra mænd og kvinder om deres oplevelse af vejledningen. Generelt oplever mændene, at de modtager vejledning, mens kvinderne generelt svarer, at de ikke modtager vejledning. Således har mere end 60 pct. af kvinderne svaret ”i mindre grad” eller ”slet ikke”. En sandsynlig grund til forskellen i oplevelsen af vejledning kan være, at kvinderne er mindre job-parate end mændene, hvorfor jobkonsulenterne måske har vurderet, at vejledning ikke er relevant.

Figur 4.7. Oplevede du, at jobkonsulenten lavede en plan for din fremtid? (i pct. 2002)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

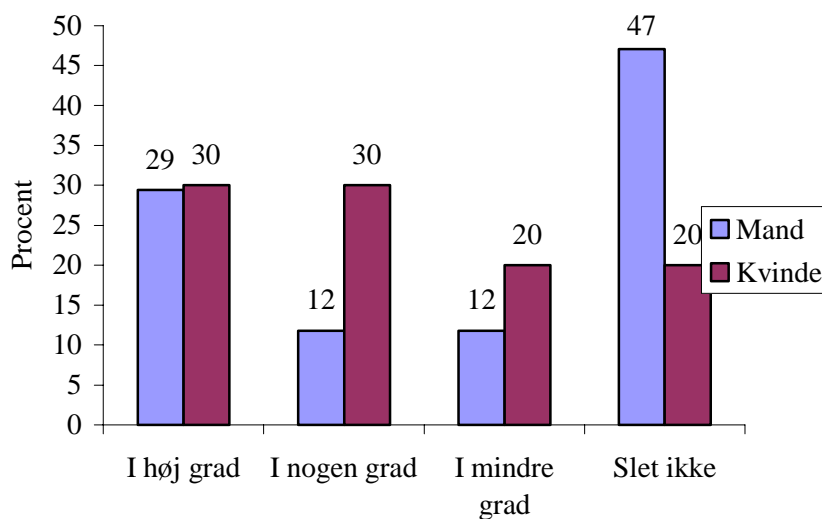
Figur 4.8. Oplevede du, at jobkonsulent gav dig vejledning om dine muligheder for arbejde eller uddannelse? (i pct. 2002)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

De unge indvandrere er ret spredt mht. deres holdning til, om aktiveringen bliver tilrettelagt efter deres ønsker og behov. I figur 4.9 beskrives de unge indvandreres svar på, om de får deres ønsker og behov dækket. Næsten halvdelen af mændene mener "slet ikke", men der er også næsten 30 pct., der mener "i høj grad". For mændenes vedkommende kan man således få det indtryk, at de deler sig i to grupper. En gruppe, som har modtaget et aktiveringstilbud, de har været interesseret i, og en gruppe, som er blevet tvunget ud i aktivering. Vi genfinder ikke den samme polarisering for kvinderne. Der er en overvægt af tilfredse kvinder, men de er spredt ud over alle kategorier.

Figur 4.9. Oplevede du, at jobkonsulent tilrettede aktiveringen efter dine ønsker og behov? (i pct. 2002)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen.

På grund af det relativt lave antal observationer om jobkonsulenten har det ikke været muligt at analysere for underliggende dimensioner i de unge indvandreres vurdering af jobkonsulenternes arbejdsstil.

Har aktivering en effekt?

På grund af den lave besvarelsesprocent i spørgeskemaundersøgelsen *samt* den lave aktiveringsandel blandt de unge indvandrere, er det ikke muligt at gennemføre en egentlig effektanalyse af de forskellige aktiveringstilbud i Københavns Kommune. Hvis man holder analysen på et mere simpelt og overordnet plan, kan man dog godt udlede enkelte resultater mht. aktiveringsindsatsen og dens virkninger.

I tabel 4.14 beskrives unge indvandrere fordelt på deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet. Som det fremgår af tabellen, er 24 pct. af de unge indvandrere kommet i beskæftigelse, og 23 pct. er startet på en uddannelse.¹⁷ Der er således kun ca. 50 pct. af de unge indvandrere tilbage i kontanthjælpssystemet på interviewtidspunktet. Selvom mange af de unge indvandrere har modtaget kontanthjælp i en lang periode, er der vigtigt at pointere, at en stor del af dem faktisk er i stand til at forlade kontanthjælpssystemet for at begynde et job eller en uddannelse.

Den høje andel for uddannelse kan virke overraskende, når man tager gruppen i betragtning. Den høje andel kan dog skyldes, at de unge indvandrere deltager i forskellige uddannelses tilbud under aktivering, hvilket de selv fortolker som egentlig uddannelse. Selve uddannelsesandelen i tabel 4.14 kan derfor være overvurderet.

Tabel 4.14. De unge indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune opdelt efter deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet, særskilt ud fra deres aktiveringsdeltagelse. I pct. 2002.

	Ikke aktiveret	Aktiveret: Kun vejledning	Aktiveret: Opkvalificering	Alle
Kontanthjælp	58	32	52	51
Aktivering	2	2	6	3
Beskæftigelse	16	35	25	23
Uddannelse	24	31	17	22
I alt pct.	100	100	100	100
I alt antal	135	62	119	316

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og KOMMA-registret.

I tabel 4.14 er de unge indvandrere også opdelt efter deres deltagelse i aktivering. Tabellen viser, at deltagelse i opkvalificerende tilbud synes at medføre en højere sandsynlighed for beskæftigelse. Blandt dem, der har deltaget i opkvalificering, er 25 pct. i beskæftigelse i december 2002. Den samme gruppe udgør 16 pct. for dem, der slet ikke har været i berøring med aktiveringssystemet.

¹⁷ Disse andele svarer ikke helt til de andele, der beskrives i kapitel 3. Dette skyldes, at beskæftigelsessituationen ”andet” ikke er medtaget i tabel 4.14. Derved falder stikprøvestørrelsen fra 336 til 316 personer.

For de unge, som kun har deltaget i aktivering i form af vejledning, er andelen af beskæftigede overraskende nok meget høj, 35 pct. (tabel 4.14). Dvs. andelen af beskæftigede blandt dem, der kun har modtaget vejledning, er næsten dobbelt så stor som andelen for dem, der ikke har modtaget aktivering. Dette kan skyldes, at der eksisterer en stærk gruppe unge indvandrere, som er i stand til at finde beskæftigelse, når de ud fra vejledningen får forståelse af, at aktivering i form af opkvalificering er nært forestående.

I tabel 4.15 beskrives de unge indvandrerkvinder fordelt på deres beskæftigelsessituation og deltagelse i aktivering. Der er klare afvigelser for kvinderne i forhold til hele gruppen (tabel 4.14). Fx er andelen af kvinder, som fortsat er på kontanthjælp, ca. 10 pct. point højere end for hele gruppen (61 pct. i forhold til 51 pct.). For de kvinder, som ikke har deltaget i aktivering, er andelen, som fortsat er på kontanthjælp, helt oppe på 67 pct.

Tabel 4.15. De unge indvandrerkvinder opdelt efter deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet, særskilt for deres aktiveringsdeltagelse, i pct. 2002.

	Ikke aktiveret	Aktiveret: Kun vejledning	Aktiveret: Opkvalificering	I alt
Kontanthjælp	67	37	63	61
Aktivering	1	4	6	3
Beskæftigelse	14	37	16	18
Uddannelse	18	22	16	18
I alt pct.	100	100	100	100
I alt antal	93	27	64	184

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og KOMMA-registret.

For de unge indvandrerkvinder synes aktivering i form af opkvalificering at øge sandsynligheden for beskæftigelse (tabel 4.15). Andelen af beskæftigede blandt dem, som har deltaget i opkvalificering, er dog kun 2 pct. point højere end for de kvinder, som ikke har deltaget i aktivering. Derimod har de kvinder, der *kun deltager i aktivering i form af vejledning*, en overraskende høj beskæftigelsesandel. Således er beskæftigelsesandelen blandt dem, der kun har deltaget i vejledning, næsten tre gange så stor som hos dem, der ikke har været aktiveret (37 pct. mod 14 pct.). Hvorvidt den store forskel skyldes, at vejledning er meget effektiv, er usikkert. Det kan også skyldes, at kvinderne ud fra vejledningen bliver klar over, at aktivering i form af opkvalificering er nært forestående, hvilket motiverer dem til at finde beskæftigelse. Samtidig virker det som om, at de kvinder, der slet ikke berøres af aktivering samt de kvinder, som deltager i opkvalificering, kun opnår en meget svag tilknytning til arbejdsmarkedet.

I tabel 4.16 ses de unge mandlige indvandrere fordelt på hhv. deres beskæftigelsessituation og aktiveringsdeltagelse på interviewtidspunktet. Også for mændene viser der sig en klar afvigelse i forhold til hele gruppen (tabel 4.14). Fx er deres beskæftigelsesandel højere, og andelen, som fortsat får kontanthjælp, er markant lavere.

Tabel 4.16. De unge mandlige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune opdelt efter deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet, særskilt for deres aktiveringsdeltagelse. I pct. 2002.

	Ikke aktiveret	Aktiveret: Kun vejledning	Aktiveret: Opkvalificering	I alt
Kontanthjælp	38	29	40	6
Aktivering	5	0	5	4
Beskæftigelse	21	34	36	31
Uddannelse	36	37	18	29
I alt pct.	100	100	100	100
I alt antal	42	35	55	132

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og KOMMA-registret.

For mændene viser det sig faktisk, at andelen af beskæftigede blandt dem, der har deltaget i opkvalificering, er væsentlig højere (15 pct. point) end for de mænd, der ikke har deltaget i aktivering. Dette kan indikere, at de opkvalificerende tilbud har en positiv effekt for mændenes mulighed for beskæftigelse. Også når det gælder aktivering i form af vejledning finder vi, at beskæftigelsesandelen er større blandt de aktiverede end blandt dem, der ikke har deltaget i aktivering. Her er andelen 13 pct. point større.

I kapitel 3 fremgik det, at de unge indvandreres ledighedshistorie har en afgørende og markant indflydelse på deres sandsynlighed for at komme i beskæftigelse eller uddannelse. Således viste det sig, at personer med mere end 66 pct. ledighed inden for de sidste 1,5 år op til interviewtidspunktet havde en sandsynlighed tæt på 0 for at finde beskæftigelse eller starte på en uddannelse. For at se hvordan aktivering spiller ind på de unge indvandrere med forskellige ledighedsbaggrunde, præsenteres i tabel 4.17 de unge indvandrerkvinder fordelt på beskæftigelsessituation, særskilt for aktiveringsdeltagelse og ledighedsandel i det sidste 1,5 år. En del af kategorierne er slået sammen for at bringe antallet af observationer i de enkelte celler op på et acceptabelt niveau.

Som det fremgår af tabel 4.17 har ledighedshistorie en afgørende indflydelse på andelen, der finder beskæftigelse eller uddannelse. Både for de unge indvandrerkvinder, der har deltaget i aktivering, og de, der ikke har, viser det sig, at sandsynligheden for beskæftigelse eller uddannelse falder markant, når ledighedsandelen stiger. Den mulige effekt af aktivering fremgår dog endnu tydeligere i tabel 4.17 end i tidligere tabeller, idet det viser sig, at aktivering især har en positiv effekt på de kvinder med en vis ledighed bag sig (34-66 pct. ledighed). For denne gruppe er andelen, der finder beskæftigelse eller uddannelse, 57 pct. blandt de aktiverede og kun 25 pct. blandt de ikke aktiverede. Dvs. mere end en fordobling af beskæftigelses/uddannelsesandelen.

Tabel 4.17. De unge indvandrerkvinder på kontanthjælp i Københavns Kommune opdelt efter deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet, særskilt for aktiveringsdeltagelse og ledighedsandel i 1,5 år op til interviewtidspunktet.

Ledighedsandel i perioden juli 2001-september 2002	Ikke deltaget i aktivering			Deltaget i aktivering			Alle
	0-33 pct.	34-66 pct.	67-100 pct.	0-33 pct.	34-66 pct.	67-100 pct.	
Kontanthjælp/Aktivering	36	75	84	20	43	85	64
Beskæftiget/Uddannelse	64	25	16	80	57	15	36
I alt pct.	100	100	100	100	100	100	100
I alt antal	28	16	49	25	14	52	184

Kilde: KOMMA-registret og registeroplysninger fra Københavns Kommune

For indvandrerkvinderne med kort ledighed bag sig er beskæftigelses-/uddannelsesandelen også høj for dem, der har deltaget i aktivering (80 pct. i tabel 4.17). Det viser sig dog, at denne gruppe kvinder også er i stand til at finde beskæftigelse/uddannelse uden aktivering. Således har kvinder med en kort ledighedshistorie, som ikke har deltaget i aktivering en beskæftigelses-/uddannelsesandel på 64 pct.

Gruppen, som har mindst sandsynlighed for at finde beskæftigelse eller uddannelse, er kvinderne med en lang ledighedshistorie (tabel 4.17). Endvidere er der ikke indikationer af, at aktivering hjælper dem i beskæftigelse eller uddannelse. Således har de kvinder med ledighed på over 66 pct., der har deltaget i aktivering, en beskæftigelses-/uddannelsesandel på 15 pct. mod 16 pct. for de kvinder, der ikke har deltaget i aktivering.

I tabel 4.18 præsenteres de unge mandlige indvandrere fordelt på beskæftigelsessituation, særskilt for aktiveringsdeltagelse og ledighedsandel i det sidste 1,5 år. Ligesom for indvandrerkvinderne er der en klar indikation på, at ledighed medfører nedsat sandsynlighed for beskæftigelse eller uddannelse. Endvidere viser det sig, at når man tager udgangspunkt i ledighedshistorie som i tabel 4.18, bliver effekten af aktivering ikke nær så markant. For de mænd, der kun har en kort ledighedshistorie, viser det sig faktisk, at andelen, der finder beskæftigelse eller uddannelse, er lavere for dem, der har været i aktivering, end for dem, der ikke har deltaget i aktivering (82 pct. i forhold til 75 pct.). Der skal dog tages forbehold for det lave antal observationer. For mandlige indvandrere med en mellemlang eller lang ledighedshistorie viser det sig, at aktivering har en positiv, men meget lille effekt. Igen er antallet af observationer få.

Tabel 4.18. De unge mandlige indvandrere på kontanthjælp i Københavns Kommune opdelt efter deres beskæftigelsessituation på interviewtidspunktet, særskilt for aktiveringsdeltagelse og ledighedsandel i 1,5 år op til interviewtidspunktet.

Ledighedsandel i perioden juli 2001-september 2002	Ikke deltaget i aktivering			Deltaget i aktivering			Alle
	0-33 pct.	34-66 pct.	66-100 pct.	0-33 pct.	34-66 pct.	66-100 pct.	
Kontanthjælp/aktivering	18	38	71	25	35	68	40
Beskæftiget/uddannelse	82	63	29	75	65	32	60
I alt pct.	100	100	100	100	100	100	100
I alt antal	17	8	17	48	17	25	132

Kilde: KOMMA-registret og registeroplysninger fra Københavns Kommune.

For at få et indtryk af fordelingen af de forskellige familietyper i aktiveringsindsatsen præsenteres i tabel 4.19 de unge indvandrerkvinder fordelt på deltagelse i aktivering og familietype. Det har ikke været muligt at lave den samme type tabel for mændene, primært fordi langt størstedelen befinder sig i én familiekategori (enlige uden børn).

Tabel 4.19. De unge indvandrerkvinder på kontanthjælp i Københavns Kommune opdelt efter familietype og deltagelse i aktivering. I pct.

	Ikke deltaget i aktivering				Deltaget i aktivering				Alle
	Alene u.børn	I par u.børn	Alene m.børn	I par m.børn	Alene u.børn	I par u.børn	Alene m.børn	I par m. børn	
Kontanthjælp/aktivering	39		75	85	43		71	76	64
Beskæftigelse/uddannelse	61		25	15	57		29	24	36
I alt pct.	100		100	100	100		100	100	100
I alt antal	28	6	12	47	37	2	14	38	184

Anm.: Der er ikke beregnet andel for kvinder i par uden børn pga. det lave antal observationer.

Kilde: KOMMA-registret og registeroplysninger fra Københavns Kommune.

Ikke overraskende viser tabel 4.19, at de unge kvinder, der har børn, har en markant lavere sandsynlighed for beskæftigelse eller uddannelse end kvinder uden børn. For kvinder, der lever i par med børn og som ikke har deltaget i aktivering, er andelen helt nede på 15 pct. Netop for denne gruppe kvinder viser det sig dog, at deltagelse i aktivering gør en forskel. De kvinder, der lever i par med børn, og som har deltaget i aktivering, har således en sandsynlighed for beskæftigelse eller uddannelse på 24 pct., altså ca. 10 pct. højere end for den tilsvarende gruppe, der ikke har modtaget aktivering. Hvorvidt dette skyldes selektion, altså at de kvinder, der er mest orienteret mod arbejdsmarkedet også er dem, der deltager i aktivering, eller om aktivering i sig selv hjælper kvinderne i beskæftigelse eller uddannelse, er desværre ikke muligt at analysere ud fra vores data.

For at afgøre endeligt hvorvidt aktivering virker – og for hvem – samt vurdere under hvilke betingelser kræves analyser, der i langt højere grad inddrager baggrundsforhold for de unge indvandrere end analyserne ovenfor. På grund af det lave antal personer, som i denne undersøgelse er aktiveret, er det ikke muligt. Det er derfor kun muligt at påpege, at de viste sammenhænge mellem aktivering og efterfølgende beskæftigelse eller uddannelse tyder på at:

- der generelt synes at være en beskedent positiv effekt af aktivering,
- denne effekt synes at være mest markant for de unge indvandrerkvinder. For mændene er der kun svage effekter,
- effekten af aktivering er tydeligst for aktivering i form af vejledning. Dette kan indikere, at de unge kvinder bliver ”skræmt” i beskæftigelse som følge af udsigten til nært forestående aktivering i form af opkvalificering,
- aktivering næsten udelukkende har en effekt for indvandrerkvinder med en kortere ledighedshistorie, mens kvinder, der har været ledige i lang tid, ikke påvirkes af aktivering,
- at aktivering især har en effekt for kvinder, der lever i par med børn.

Kapitel 5

Nøgleinterview med praktikere på indvandrerområdet

Indledning

Formålet med dette kapitel er at belyse, hvilke erfaringer praktikerne i kommunen har med unge indvandrere på kontanthjælp og de barrierer, som hæmmer de unges muligheder for at komme i beskæftigelse eller uddannelse. Kapitlet bygger på en række nøgleinterview med praktikere, ansat som sagsbehandlere og vejledere i Københavns Kommune.

Formålet med at gennemføre interview med praktikere, der er involveret i arbejdet internt i kommunen med at skaffe unge indvandrere på kontanthjælp i arbejde eller uddannelse, er at indsamle viden om deres erfaringer, holdninger og vurderinger af arbejdet med at overvinde barriererne for de unges adgang til uddannelse og beskæftigelse. Derfor belyses både praktikernes erfaringer med barrierer blandt de unge selv, men også barrierer i kontanthjælpssystemet m.v. Endelig er det formålet at komme med anbefalinger til nye indsatser for at nedbringe kontanthjælpsgraden blandt de unge indvandrere.

Kapitlet indledes med en definition af, hvem de unge kontanthjælpsmodtagere er, efterfulgt af en kort redegørelse for undersøgelsens metode. Herefter følger selve interviewdelen, der bygger på nøgleinterview med to grupper af ansatte i Københavns Kommune, som i deres daglige praksis arbejder direkte med de unge indvandrere. De to grupper er sagsbehandlere i lokalcentrenes integrationssteams og jobkonsulenter/vejledere i de forskellige centre under Københavns beskæftigelsesindsats.

Gennem interview med praktikerne peges der bl.a. på følgende barrierer for unge indvandrere:

- Der kan blandt de unge være vanskeligheder med både at tale og forstå dansk i et omfang, som gør det muligt at følge med i såvel undervisning som almindelig samtale, fx på en arbejdsplads eller i et jobtilbud.
- Der kan blandt unge gifte mødre være manglende motivation til at tage arbejde eller uddannelse, fordi de henholder sig til traditionelle kønsroller, hvor moren står for børneomsorg og husarbejdet. Kønsrollemønsteret kan forstærkes af det nogle sagsbehandlere og praktikere kalder ”tørklædeparagraffen” (Lov om aktiv socialpolitik § 13.stk. 6 og § 26 stk.3), som tillader gifte par, at den ene, ved at få en lavere kontanthjælpsydelse, ikke behøver at stå til rådighed for arbejdsmarkedet.
- Der kan blandt både unge kvinder og mænd være manglende initiativ til aktiv jobsøgning.
- Der kan blandt de unge være manglende lyst og motivation til at tage en uddannelse.
- Der kan blandt de unge være manglende opbakning i hjemmet fra ægtefælle og/eller forældre i relation til at søge arbejde og tage en uddannelse.
- Det kan blandt de unge, som er gift og hvis begge ægtefæller er på kontanthjælp, være økonomisk ufordelagtigt at tage lavtlønnet arbejde, da man derved mister indtægt.
- Der kan blandt de unge være problemer med at fastholde aktivering, arbejde eller uddannelse, fordi de unge er boligløse, bor på herberg eller hos kammerater.

Gennem interview med praktikere peges der i kapitlet på følgende systembarrierer:

- Der synes blandt praktikerne at være manglende viden om de forskellige indvandrers grupper kulturelle baggrund, hvilket kan vanskeliggøre forståelsen af deres problemer.
- Der kan ske en klientgørelse af de unge, hvis der stilles for få krav til dem om at være job-søgende. Dette nævnes både af nogle vejledere og af nogle sagsbehandlere.
- Manglende kommunikation mellem beskæftigelsesindsatsen og lokalcentrene kan skabe uklarhed om, hvornår en klient er klar til at blive visiteret til Københavns Jobcenter.
- De interviewede sagsbehandlere synes at mangle viden om, hvad de forskellige centre i beskæftigelsesindsatsen har af tilbud til unge indvandrere. Det kan vanskeliggøre visiteringen af de unge mellem centrene.
- De interviewede sagsbehandlere angiver selv, at de mangler tid til længere samtaler med den enkelte unge indvandrer for at finde vedkommendes potentialer for uddannelse eller arbejde. Det kan i nogle tilfælde hindre et optimalt forløb, der ender i aktivering, arbejde eller uddannelse.

Definitioner

I alle interviewene er der spurgt til praksis med gruppen af indvandrere, der er mellem 18 og 25 år, og som modtager kontanthjælp. Personer på kontanthjælp kan være tilknyttet kommunen på to måder, enten er de tilknyttet en sagsbehandler i et lokalcenter, eller også er de tilknyttet en vejleder i et center under beskæftigelsesindsatsen. For at få et billede af, hvor mange unge indvandrere på kontanthjælp, der var i henholdsvis lokalcentrene og i centrene under beskæftigelsesindsatsen op til interviewtidspunktet, bringes der i det følgende nogle tal fra Københavns Kommunes interne register (KOMMA). I september 2002 var der i alt 6.531 personer, der var 1. generationsindvandrere i aldersgruppen 18-25 år i Københavns Kommune. Heraf var 1.107 på kontanthjælp. Ser man på antallet af unge indvandrere på kontanthjælp i et lidt længere tidsperspektiv, var der i alt 1.745 personer, der var på kontanthjælp i en eller flere måneder i perioden fra 1. juli 2001 til september 2002. I september 2002 var der 305 personer tilknyttet centrene under beskæftigelsesindsats (appendiks C), mens de resterende var fordelt på de 15 lokalcentre i København. Af de 15 lokalcentre indgår Bispebjerg og Ydre Nørrebro i denne undersøgelse.

I lokalcentrene kan kontanthjælpsmodtagerne enten være tilknyttet serviceteam eller voksenteam. I serviceteam er de personer, som på kortere sigt forventes at kunne komme i arbejde eller aktivering, mens de personer, som har andre problemer end ledighed er tilknyttet voksenteam, og som sådan står de ikke på kort sigt til rådighed for arbejdsmarkedet. I Bispebjerg var der 92 unge indvandrere på kontanthjælp, hvoraf de 73 hørte til i service-team. I Ydre Nørrebro lokalcenter var der 128 unge indvandrere på kontanthjælp, hvoraf de 105 hørte til i service-team.

En tredjedel (98 personer) af de 305 unge indvandrere på kontanthjælp i centrene under beskæftigelsesindsatsen var placeret i Københavns Jobcenter, som er det center, der visiterer kontanthjælpsmodtagere til andre centre i beskæftigelsesindsatsen. I de øvrige centre i beskæftigelsesindsatsen var der mellem 20 og 30 unge indvandrere på kontanthjælp på interviewtidspunktet. Det er ikke muligt at opgøre det nøjagtige antal, da endnu ikke alle kontanthjælpsmodtagere er registreret efter den nye organisering af beskæftigelsesindsatsen, men i den tidligere strengemodell.

I lokalcentrene omtaler sagsbehandlerne kontanthjælpsmodtagerne som klienter, mens man i beskæftigelsesindsatsen under Københavns Jobcenter taler om kursister. I det følgende vil både betegnelsen kontanthjælpsmodtager, klient og kursist blive anvendt, alt efter hvilken sammenhæng borgeren optræder i.

Interviewundersøgelsens gennemførelse

Interviewundersøgelsen bygger på 12 kvalitative interview med praktikere om deres erfaringer med at hjælpe unge indvandrere i arbejde eller uddannelse. Hvert interview varede ca. 2 timer og blev udført på interviewpersonens arbejdsplads. Praktikere blev indledningsvis spurgt om, hvordan arbejdet med særligt de unge indvandrere foregår. Derefter har interviewet handlet om, hvilke barrierer, praktikere har erfaring for, hindrer de unge i at komme i arbejde eller i uddannelse. Der er her fokuseret på barrierer både hos de unge selv og i Københavns Kommunes system. Endelig er der spurgt til, hvordan man i praksis kan bryde barriererne og nedbringe kontanthjælpsgraden hos de unge.

Interviewpersonerne er udvalgt efter kriteriet, at de har praktisk erfaring med unge indvandrere. Beskæftigelsesindsatsen i Københavns Kommune er som sagt organiseret omkring en række centre. Københavns Jobcenter modtager de aktiveringsparate kontanthjælpsmodtagere fra lokalcentrene og visiterer dem videre til de øvrige centre for formidling af job, undervisning og aktivering. Det er således i lokalcentrene og i centrene under beskæftigelsesindsatsen, at de unge indvandrere på kontanthjælp møder praktikere. Ud af de 15 lokalcentre under Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen (FAF) er der udvalgt 2 lokalcentre, hvor 3 sagsbehandlere fra serviceteam er interviewet. I lokalcentrenes serviceteam har man et etnisk team med sagsbehandlere, som kun tager sig af sager vedrørende indvandrere. De interviewede sagsbehandlere arbejder alle i et etnisk team under serviceteam. De øvrige 9 interviewpersoner er alle vejledere fra udvalgte centre i beskæftigelsesindsatsen. Der er også etniske teams i nogle af centrene under beskæftigelsesindsatsen, og hvor det er tilfældet, er interviewpersonerne valgt herfra. Fordelingen mellem vejledere og sagsbehandlere i undersøgelsen afspejler en prioritering fra FAFs side om, dels at få større indsigt i vejledernes erfaringer med de unge og dels at vide mere om vejledernes samarbejde med virksomhederne.

Interviewpersonerne blev kontaktet gennem deres ledere, som dels har fået oplysninger om undersøgelsen via et brev fra 11. kontor under FAF og ved en telefonisk henvendelse fra forskeren. Telefonsamtalerne med lederne indgår også i materialet, da der kom mange værdifulde oplysninger frem om beskæftigelsesindsatsen for de unge.

De interviewede praktikere er blevet anonymiseret i teksten, men de blev inden interviewet blevet gjort bekendt med, at de i nogle tilfælde vil kunne genkendes, da der ofte kun er få andre personer i de funktioner, som de bestrider, og fordi det har været væsentligt af hensyn til rapportens anvendelse at benævne interviewpersonerne med stilling og arbejdssted. Dette har alle fundet uproblematisk. Interviewene er optaget på bånd, og der citeres direkte fra disse i rapporten.

Københavns Kommunes beskæftigelsesindsats har siden 1. april 2002 gennemgået en omfattende organisationsforandring, hvilket præger interviewene. Flere interviewpersoner nævner, at deres job har fået nye funktioner, og at praksis er ændret fra tidligere. Deres erfaringer er derfor ofte begrundet i arbejdet, som det tidligere var organiseret i Center for aktivering og beskæftigelse. Det gen-

nemgående indtryk af interviewene er derfor, at flere af de repræsenterede centre i beskæftigelsesindsatsen står i et vadeded, hvor meget nyt er påbegyndt, også i relation til gruppen af unge indvandrere, mens meget lidt er afprøvet i en grad, hvor man kan udtale sig kvalificeret om virkningerne.

I de to følgende afsnit beskrives praktikernes erfaringer med de unge indvandrere i henholdsvis lokalcentrene og i beskæftigelsesindsatsen. Der er dog ind imellem suppleret med erfaringer fra vejlederne i afsnittet om lokalcentrene og omvendt, hvor det uddyber den omtalte problematik.

Unge indvandrere på kontanthjælp i lokalcenterregi

Københavns Kommune har som nævnt ændret organiseringen af beskæftigelsesindsatsen fra april 2002. Det er sket som led i realiseringen af en perspektivplan, som blev godkendt af Familie- og Arbejdsmarkedsudvalget den 12. december 2001. I perspektivplanen præciseres det, at flest mulige kontanthjælpsmodtagere skal gøres selvforsørgende, og at tilbudene skal gives hurtigt og være tilpasset den enkelte borgers behov. Desuden skal tilbudet målrettes mod, at borgeren hurtigst muligt finder fodfæste i det ordinære arbejdsmarked eller uddannelsessystem.

Den unge indvandrer på kontanthjælp møder, ligesom alle andre kontanthjælpsmodtagere, kommunen gennem et af de 15 lokale socialcentre, som hører under Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen. Hvis den unge ikke har andre problemer end ledighed, vil en sagsbehandler i lokalcenterets serviceteam visitere den unge indvandrer videre til Københavns Jobcenter, hvor de vil tage sig af aktiveringen. Dette sker i overensstemmelse med Lov om aktiv socialpolitik, som tilkendegiver, at personer under 30 år, uden andre problemer end ledighed, efter 13 ugers kontanthjælp skal have tilbud om beskæftigelses- eller uddannelsesmæssig aktivering af 18 måneders varighed og i mindst 30 timer ugentligt. Desuden skal der udarbejdes en handleplan forud for aktiveringen. I Københavns Kommune er dette omsat i en regel om "straks henvisning", som blev indført i marts 1999. Det betyder, at alle unge fra dag 1, de henvender sig for at få kontanthjælp, visiteres videre fra lokalcentret, med mindre der er ganske særlige omstændigheder af fx fysisk, psykisk eller social karakter knyttet til deres sager.

I lokalcentret skulle der derfor kun være unge indvandrere, som af forskellige årsager ikke kan aktiveres lige med det samme. Her kan der være tale om længerevarende problemer hos kontanthjælpsmodtageren, fx psykiske eller fysiske lidelser, men det kan også være et korterevarende problem, som når unge kvinder er på barselsorlov, eller unge forældre, der mangler dagpasning til deres barn. De klienter, som har et længerevarende problem, vil som nævnt typisk være tilknyttet et voksenteam, mens de, som må formodes i løbet af kortere tid at kunne aktiveres, vil være i et serviceteam.

I nogle tilfælde kan lokalcentrene visitere kontanthjælpsmodtagere til såkaldte gråzoneprojekter, som ikke er rene beskæftigelsesprojekter, men netop en gråzone mellem en social og beskæftigelsesmæssig indsats, som foregår inden for rammerne af lokalcentret. Det sker dog typisk ikke med unge kontanthjælpsmodtagere, siger en leder af et serviceteam.

Desuden kan lokalcentrene visitere indvandrere til danskundervisning i forskelligt regi. Formålet med danskundervisningen er at ruste klienterne til aktivering, inden de visiteres til Københavns Jobcenter. Undervisningen er typisk på 15-18 timer ugentligt.

Den 1. september 2002 var der som nævnt 1.107 unge indvandrere på kontanthjælp. Af dem var 62 pct. kvinder og 38 pct. mænd, hvilket svarer til 689 kvinder og 418 mænd. Af disse personer var 305 i et aktiveringsforløb, hvilket svarer til, at 24 pct. af kvinderne og 33 pct. af mændene er i aktivering.

Samlet set er det 27 pct. af de unge indvandrere, som er i en form for aktivering, ifølge KOMMA. Som det fremgår af kapitel 4 er dette tal højere, end de unge selv giver udtryk for i spørgeskemaundersøgelsen. Det kan skyldes, at de unge ikke selv oplever sig som aktiveret, selv om de er det.

I Lokalcenter Ydre Nørrebro fortæller en socialrådgiver i den etniske gruppe under serviceteam, at lokalcentret altid visiterer de unge til Københavns Jobcenter med det samme i overensstemmelse med reglerne for ”straks henvisning”. Når den unge henvender sig til lokalcentret, bliver der sendt en fax ud med CPR-nummer til Københavns Jobcenter, som så iværksætter en handleplan for den unge og udbetaling af kontanthjælp. Dette stemmer imidlertid ikke helt overens med, at der i Lokalcenter Ydre Nørrebro var 128 unge indvandrere på kontanthjælp, hvoraf de 105 hørte til i serviceteam. Ved den første henvendelse til lokalcenteret havde vi endnu ikke fået disse tal. Det fremgik af samtalen med lederen af lokalcenteret, at de unge kontanthjælpsmodtagere, der var tilknyttet et serviceteam for en kortere tid, ville kunne aktiveres, mens personer med andre problemer end ledighed blev placeret i et voksenteam. En sagsbehandler kunne oplyse, at hun mente, at de ikke havde nogen indvandrere på kontanthjælp i serviceteam, da de blev ”straks henvist” til Københavns Jobcenter. Ved næste henvendelse til sagsbehandleren kunne vi oplyse, at der faktisk var 105 unge indvandrere på kontanthjælp i serviceteam, hvilket forbavsedede sagsbehandleren. Hun mente, at uoverensstemmelsen måske skyldtes, at hun tænkte på dem som efterkommere, eller at hun ikke havde medtænkt de gifte kontanthjælpsmodtagere, hvoraf mange har børn og derfor er på barselsorlov. I kapitel 2 kan det ud fra registerdataene fra 1998 ses, at 70 pct. af unge kvinder har børn, og det er derfor sandsynligt, at flere af de unge kvinder har barselsorlov eller børnepasningsorlov, og som sådan ikke er aktiveringsparate.

Den manglende overensstemmelse mellem ”straks-henvisning” og det faktiske antal af unge i serviceteam er antageligt udtryk for, at man som sagsbehandler ikke har et samlet billede af, hvem ens klienter er, og om de fx er indvandrere eller efterkommere. Der kan også være tale om, at man i lokalcentrene ikke er opmærksomme nok på, at der er mange unge indvandrere under serviceteam, som ifølge logikken i ”straks-henvisningen” burde kunne aktiveres, men som af andre grunde ikke bliver det. I lokalcenter Brønshøj-Husum svarede lederen på SFIs henvendelse om deltagelse i undersøgelsen, at hun ikke mente, det var relevant at foretage interview med sagsbehandlere med den begrundelse, at: ”De unge, de (sagsbehandlerne) behandler, er alle unge på barsel med manglende dansk sprog eller sociale problemer, der gør, at de ikke er job-parate.” Det vil sige, at de unge ikke er parate til aktivering i beskæftigelsesindsatsen pga. barsel, manglende sprogkunderskaber i dansk eller sociale problemer. Udtalelsen tyder på en vis uklarhed i lokalcenterregi om, hvornår visitering til beskæftigelsesindsatsen er mulig. Kvinder på barsel kan selvfølgelig ikke aktiveres, men både sprogproblemer og sociale problemer kan, som det vil fremgå af den senere tekst være forhold, som andre praktikere ikke mener forhindrer deltagelse i forskellige former for aktivering.

Der er således noget, der tyder på, at ”straks-henvisningen” ikke altid kan anvendes over for gruppen af unge indvandrere. Det nævnes da også i Københavns Kommunes udbud til denne undersøgelse, at lokalcentrene skønner, at halvdelen af kontanthjælpsmodtagere med minoritetsbaggrund ikke er parate til et aktivt tilbud, fordi de har problemer ud over ledighed.

Der findes forskellige forklaringer hos praktikerne på, hvorfor det kun er lidt over en fjerdedel af de unge på kontanthjælp, der er i en form for aktivering. Gennemgående forklares det med, at langt flere unge indvandrerkvinder end unge mandlige indvandrere er kontanthjælpsmodtagere, og de unge kvinder er længere i lokalcenterregi end mændene, fordi de ikke skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet under svangerskab og barsel.

De interviewede sagsbehandlere i de to lokalcentre peger på, at unge kvindelige indvandrere bliver gift tidligt og efterfølgende får børn med korte mellemrum. Det gælder især de kvinder, som bliver familiesammenførte ved ægteskab med en herboende mand. Et forløb med flere fødsler over en kortere årrække fører til, at kvinderne står uden for beskæftigelsesindsatsen i en længere periode, dog afløst af korterevarende danskkurser mellem barselsorlovperioderne. Denne problematik er ifølge en ny litteraturopsamling på feltet velkendt, da det generelt er sådan, at dårlige sprogkunderskab i dansk og få år i landet øger sandsynligheden for, at personen vil være på kontanthjælp. Samtidig konkluderer litteraturopsamlingen, at der mangler viden om betydningen af giftermål, familiesammenføring, tvangsægteskaber og fertilitet for kontanthjælpsgraden og den arbejdsmarkedsmæssige integration (Hummelgaard, 2002).

Sagsbehandlerne i lokalcenter Ydre Nørrebro nævner, at de ofte oplever, at når kvinderne efter en årrække bliver ledige efter barsel, kniber det for mange af dem med motivationen til at blive aktive, fordi de har flere små børn, og fordi nogle mangler børnepasning.

En vejleder på Undervisningscenter for indvandrere (UCI) siger: "Kvinderne er fastholdt i en identitet som kontanthjælpsmodtagere. De taler om, at det er deres løn for at gøre rent, lave mad og hente børn". En anden vejleder på UCI siger om kvinderne, der kommer i gang med et aktiveringsforløb: "De må tage mange kampe med deres mænd undervejs om, hvem der skal passe børnene."

En vejleder fortæller også, at kvinderne skal vejledes løbende, for at de kan fastholdes i undervisningen og senere i praktikken. Blandt andet nævner hun, at det er vigtigt løbende at have samtaler med kvinderne om, at man godt kan have arbejde og passe børn samtidig. Endvidere må vejlederne gøre det klart i undervisningen, at kursisterne skal være ansvarlig over for begge ting samtidig, således at de fx melder sig syge, når de passer sygt barn, i stedet for blot at blive væk fra praktikken eller undervisningen.

Ifølge Lov om aktiv socialpolitik (§ 13.stk. 6 og § 26 stk.3) kan ægtepar, hvor begge er på kontanthjælp, vælge, at den ene person ikke skal stå til rådighed for arbejdsmarkedet, mod at husstanden modtager et mindre beløb i kontanthjælp. Ifølge nogle interviewpersoner er der flere indvandrerfamilier, som vælger, at hustruen skal stå uden for arbejdsmarkedet. Som argument for dette valg hævdes det, at det er i overensstemmelse med kulturmønstrene blandt landbefolkningerne i flere af de lande, hvor indvandrerne kommer fra. Hustruen opfylder sin forsørgerpligt ved det huslige og omsorgsmæssige arbejde og behøver ikke påtage sig lønnet arbejde. Paragraffen blev kaldt "tørklædeparagraffen" af nogle af interviewpersonerne, fordi den efter deres erfaring kun finder anvendelse i forhold til muslimske kvinder. Paragraffen bliver betegnet som en barriere for, at indvandrerkvinder kan få en reel arbejdsmarkedstilnytning, og de sagsbehandlere og vejledere, som nævner den, mener, at den bør afskaffes.

De 3 interviewede vejledere på UCI nævnte, at der blandt deres kursister er næsten lige så mange fraskilte kvinder med børn som samlevende kvinder med børn. De tolker det som udtryk for, at enlige kvinder efter en skilsmisse er afhængige af at opnå en bedre økonomi, end de kan få som enlige

på kontanthjælp, og at deres motivation for at få uddannelse eller lønarbejde derfor er større, når de står uden for ægteskabet, end når de er gift.

Et andet argument for, at indvandrere forbliver på kontanthjælp, er ifølge nogle sagsbehandlere og vejledere, at det ikke økonomisk kan betale sig for et ægtepar, hvor begge er på kontanthjælp, at tage arbejde. Der er udgifter forbundet med at være i arbejde, fx børnepasning, transportudgifter og arbejdsløshedskasse, og desuden bortfalder forskellige tilskud fra kommunen til familien. Den såkaldte "fattigdomsfælde", som ikke kun gælder for indvandrere, men for alle kontanthjælpsmodtagere, er velkendt og beskrevet af fx Pedersen (2002).

Om gruppen af de unge mandlige indvandrere, som ikke sendes i aktivering, men forbliver i lokalcentrene i længere perioder, siger sagsbehandlere, at de er umodne, har meget mangelfuld skoleuddannelse eller har meget svært ved at forestille sig selv i job eller under uddannelse. En sagsbehandler siger, at man som kontanthjælpsmodtager bliver passiv af at være i kontanthjælpssystemet. Han mener, at der stilles for få krav til klienterne om de pligter, der følger med kontanthjælpen. En anden sagsbehandler fra samme sted siger, at unge kontanthjælpsmodtagere ikke er klar over, at der skal gå en social begivenhed forud, for at man kan opnå kontanthjælp (jvf. § 11 i lov om aktiv socialpolitik). Sagsbehandleren siger, at det mere er reglen end undtagelsen, at de unge ikke har forsøgt at søge arbejde eller tænkt på at få en uddannelse, når de som 18-årige søger kontanthjælp. Som årsag til dette nævner sagsbehandleren, at mange af de unge har forældre, som også er på kontanthjælp, og at forældrene ikke støtter deres børn i at komme i arbejde.

De tre interviewede sagsbehandlere og nogle af de interviewede vejledere er således enige om, at der finder en klientgørelse sted af de unge. Nogle vejledere og sagsbehandlere mener, at man skal stille krav til de unge om at være i aktivering på fuld tid. Selv om reglerne tillader, at man kun er aktiveret i 15 timer på fx et sprogkursus, skal det ikke afholde fra, at man søger at få de unge i aktivering på fuld tid, da det vil gavne dem i forhold til at få arbejde eller uddannelse på længere sigt. Andre nævner, at den eneste måde, man kan få de unge gifte kvinder med små børn og de umodne mænd uden afsluttet skolegang i arbejde, er gennem løbende samtaler, hvor man søger at motivere de unge til at tage et job.

En sagsbehandler nævner, at sygdom relateret til oprindelseslandet også udgør en barriere for at komme hurtigt i arbejde eller aktivering. Hun nævner, at nogle somaliske indvandrere har lungeinfektioner, når de ankommer til Danmark. Det tager nogle måneder at blive rask, og derefter tager det endnu nogen tid at genvinde kræfterne, før sagsbehandleren vurderer, at der kan blive tale om aktivering.

Der bliver også nævnt en anden type barriere. Ifølge de interviewede sagsbehandlere tilbagevisiterer Københavns Jobcenter (KJC) en del klienter til lokalcentrene umiddelbart efter den første samtale i KJC. Når den unge kontanthjælpsmodtager dukker op i KJC, har vejlederen i KJC ikke mulighed for at se klientens sag. I lokalcenteret udfylder de nogle skemaer, som sendes forud til KJC, men disse rummer ikke en detaljeret beskrivelse af sagsbehandlerens skøn og de sagsakter, der ligger til grund for visiteringen til KJC. Det kan fx være arbejdsprøvning eller helbredsattester. KJC har adgang til en elektronisk journal over det sagsforløb klienten har i beskæftigelsesindsatsen, mens sagerne fra lokalcentrene kun findes i fysisk form, og de medsendes ikke automatisk til KJC, når en klient visiteres dertil. Et argument for dette kan være, at der skal ses på sagen med friske øjne.

I lokalcentrene har man, ifølge de interviewede sagsbehandlere, nogle gange den opfattelse, at KJC ikke tager sagsbehandlernes arbejde alvorligt, når man kun lytter til klienten og ikke benytter sagen. Klienten fortæller måske, at han/hun ikke føler sig helt parat til at komme i job eller går til nogle behandlinger hos en fysioterapeut for smerter i ryggen. En sagsbehandler siger, at det ofte indgår i hans skøn, at aktivering kan være med til løfte klienten ud af problemer, og at man i for høj grad i KJC er styret af, at klienten skal være 100 pct. klar til beskæftigelse eller aktivering, før KJC vil overtage sagen. Han sammenligner det med, at mange lønmodtagere også arbejder på trods af, at de får forskellige former for behandling for fysiske eller psykiske lidelser, og at det tit er arbejdet, der holder livsmodet oppe i den slags perioder. Desuden nævner han, at det vil bryde den socialisering, der sker af klienterne til offentlig forsørgelse på et tidligere tidspunkt at have mulighed for at blive aktiveret i nogle få timer. Han mener, det er en god måde at arbejde med problemer på som led i at opnå beskæftigelse på længere sigt.

Når de unge kommer til KJC og giver udtryk for, at de ikke er parate til at blive aktiveret, selv om der forud ligger et afklarende forløb med deres sagsbehandler i lokalcenteret, hvor der må formodes at have været konsensus om at begynde en aktivering, kan det måske skyldes, at nogle klienter har problemer med svingende intensitet. En anden sagsbehandler fortæller nemlig, at det er almindeligt, at nogle klienter mister modet til at begynde på noget nyt i deres liv, umiddelbart før de skal i gang med det. Et langt sagsforløb, hvor klienten langsomt er blevet sporet ind på at skulle i beskæftigelse eller aktivering, kan ifølge sagsbehandleren ende med, at klienten i sidste øjeblik tøver, og måske derfor i situationen i KJC fortæller mere om sine problemer og mindre om lysten eller paratheden til at blive aktiveret. Det at miste modet, når man skal videre i beskæftigelsesforløbene, er en helt normal reaktion, nævner nogle sagsbehandlere og vejledere. De nævner, at nogle flygtninge kan få tilbagefald og opleve traumer, som ellers havde været væk pga. angsten for det nye, der skal komme.

To sagsbehandlere foreslår, at de følger med klienten over til den første samtale i KJC. Det vil efter deres vurdering gøre klienten mere tryk, og vigtige dokumenter i sagen kan blive videregivet til KJC, så man ikke begynder forfra med sagsbehandlingen.

At sagsbehandlernes erfaringer ikke altid benyttes i det videre forløb kan, som nævnt, være for at se på sagen med nye øjne, men man finder også den holdning hos en leder af et center i beskæftigelsesindsatsen, at der går vigtig viden til spilde. ”Det er synd, at alle de erfaringer, de har gjort i lokalcentrene med klienterne ikke bliver brugt”, siger en leder i et af centrene, ”Det er ressourcespild, og det er mennesker det handler om”.

En sagsbehandler foreslår, at der forud for visiteringen kan være mere samarbejde mellem det nyoprettede etniske team i KJC og lokalcentrene. Det etniske team i KJC tager sig af de indvandrere, som kommer til KJC med sproglige eller andre typer problemer. Ligesom en anden sagsbehandler foreslår, at en jobkonsulent fra beskæftigelsesindsatsen har en fast ugentlig dag i lokalcentret, hvor sagsbehandlere og klienter kan mødes med jobkonsulenten og tale om muligheder for den ledige i beskæftigelsesindsatsen. Ifølge den interviewede vejleder i KJCs nyetablerede etniske team er det meningen, at det etniske team skal holde møder med etniske teams både i lokalcentrene og i de øvrige centre i beskæftigelsesindsatsen.

Interviewene giver ikke belæg for at sige, at der er et generelt problem med tilbagevisitering af aktiveringsparate kontanthjælpsmodtagere fra KJC. Men de peger på, at nogle sagsbehandlere oplever, at der mangler afklaring eller diskussion om hvilke kriterier, der skal gælde for, hvornår en klient er

parat til aktivering. Det kan derfor overvejes, at kommunikationen mellem lokalcentrene og KJC udbygges i forbindelse med visiteringen af de unge indvandrere. Det kan fx ske gennem møder mellem repræsentanter fra det etniske team i KJC og lokalcenterets etniske team. Formålet er dels at give sagsbehandlerne et større kendskab til mulighederne i beskæftigelsesindsatsen og dermed et bedre grundlag for at vurdere, hvornår en klient kan komme i aktivering, og dels at udveksle erfaringer for at opnå fælles kriterier for, hvornår en klient er parat til job, uddannelse eller aktivering. I forhold til de fysiske rammer for arbejdet med indvandrere kan det nævnes, at der er visse problemer. På Bispebjerg Lokalcenter sidder der to sagsbehandlere på hvert sit kontor. Det vanskeliggør møder og telefonsamtaler med klienterne. Der er næsten ingen stole i kontorerne. En sagsbehandler fortæller, at indvandrere ofte har deres børn og en bisidder med ved møderne. Hun må så ud og finde ekstra stole på de andre kontorer for at alle kan sidde ned. Det tager tid fra sagsbehandlingen og skaber en forlegen stemning. Hun vil også gerne byde klienten på noget at drikke, men det er ikke altid, det kan nås. Når hun gør det, oplever hun, at det skaber grobund for en bedre samtale.

Opsamlende nævnes der en række barrierer hos de unge for at komme i arbejde, uddannelse eller aktivering. Det drejer sig om manglende motivation hos både unge umodne mænd og hos de unge gifte mødre til at tage arbejde eller uddannelse. I forhold til mødre nævnes det, at de henholder sig til traditionelle kønsroller, hvor moren står for børneomsorg og husarbejde. Kønsrollemønsteret kan forstærkes af den såkaldte ”tørklædeparagraf”, som tillader gifte par, at den ene ved at få en lavere kontanthjælpsydelse ikke behøver stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Ligesom det nævnes, at for ægtepar, hvor begge er på kontanthjælp, kan det være økonomisk ufordelagtigt at tage lavtlønnet arbejde, da man mister i indtægt ved det.

Der nævnes også system-interne barrierer. De handler om, at der sker en klientgørelse af de unge, fordi der stilles for få krav til dem om at være jobsøgende. Desuden nævnes det også, at manglende kommunikation mellem beskæftigelsesindsatsen og lokalcentrene i nogle tilfælde kan skabe problemer med visiteringen til Københavns Jobcenter, hvilket måske kan forsinke nogle unge i at komme i aktivering.

Unge indvandrere på kontanthjælp i København Kommunes beskæftigelsesindsats

Det er som nævnt Københavns Jobcenter (KJC), der modtager de unge fra lokalcentret. I KJC får den unge indvandrer en vejleder og sammen skal de udarbejde en handlingsplan for aktiveringen. Hvis den unge indvandrer har sprogproblemer, får vedkommende en vejleder i etnisk team, der vil sørge for, at sprogskole og aktivering kombineres i beskæftigelsesindsatsen for den unge. Når det er klarlagt gennem en række møder, hvad den unge gerne vil, visiteres vedkommende til et af centrene under beskæftigelsesindsatsen. Det etniske team i KJC har kun eksisteret i sin nuværende form i nogle få måneder, så det er derfor ikke muligt at sige så meget om praksis i dette team.

Beskæftigelsesindsatsen er organiseret omkring en række centre (appendiks C). Der er tre formidlende jobcentre: Center for jobformidling (CJ), Center for offentlig jobtræning (COJ) og Center for formidling på særlige vilkår (CSV). Det er de to første, som er relevante for de unge indvandrere.

Derudover er der 6 centre, der sigter mod faglig opkvalificering af kontanthjælpsmodtagere: Undervisningscentret for indvandrere (UCI), Center for kompetenceudvikling (CKU), Center for undervisning og erhverv (CUE), Center for erhvervsrettet træning (CET), Det grønne jobhus og jobhuset i

Valby. Jobhusene er videreførte beskæftigelsesinitiativer fra bydelsforsøgene, og de er ikke undersøgt her. Center for erhvervsrettet træning (CET) retter sig mod kontanthjælpsmodtagere med en del jobberfaring eller uddannelse, og de har ikke nogen af de unge indvandrere, hvorfor de heller ikke indgår i undersøgelsen.

I de følgende afsnit redegøres der for hvert af de 5 centre, hvor en eller flere vejledere er blevet interviewet om de unge indvandrere.

Center for jobformidling (CJ)

På Center for jobformidling (CJ) er der interviewet en vejleder. På CJ modtager de årligt ca. 3.000 kontanthjælpsmodtagere, heraf har ca. 20 pct. anden etnisk baggrund end dansk. For at blive visiteret til CJ skal kontanthjælpsmodtageren have været ledig under 6 mdr. det forudgående år, hvilket betyder, at kontanthjælpsmodtageren enten skal have været i arbejde eller under uddannelse den resterende periode af året. Desuden visiteres der kun personer uden andre problemer end ledighed til CJ, og alle er tilmeldt AF. Kontanthjælpsmodtagerne gennemgår et 4 ugers forløb, som gerne skulle ende med, at de har et job. Hvis dette ikke er tilfældet, får de endnu 2 uger til jobsøgning, hvorefter de tilbagevisiteres til andre centre i Københavns Jobcenter. Ud af de 305 unge indvandrere, der var tilknyttet centrene i beskæftigelsesindsatsen i september 2002, var der kun 28, som var i CJ. Det kan indikere, at det kun er en mindre gruppe af de unge indvandrere på kontanthjælp i beskæftigelsesindsatsen, som kan gå direkte ud på arbejdsmarkedet.

Det 4 uger lange forløb begynder med en kort samtale med en vejleder, hvor klienten oplyses om ret og pligt i forbindelse med aktivt at være jobsøgende, og hvor oplysninger om klientens ønsker til job, arbejdserfaringer og skoleuddannelse lægges ind på EDB. Herefter har klienten pligt til at skrive ansøgninger i 2 uger. CJ tilbyder hver uge to forskellige undervisningstilbud: et i udarbejdelse af CV og et i ansøgningsskrivning. Efter to uger møder klienten en vejleder til en times samtale om, hvordan det går med at søge job, og hvor vejlederen forsøger at parre klientens profil med ledige job, som jobformidlingen har i en jobbørs. Kravet til dette møde er, at klienten har udarbejdet et CV. Herefter følger igen en 2 ugers periode til jobsøgning, før klienten får en afsluttende samtale eller begynder på 2 uger mere, hvis de ikke har fået job, men i øvrigt været aktivt jobsøgende. Vejledernes opgave ved møderne med klienten er at matche klientens jobprofil med ledige jobs i jobbanken. Stort set al tiden går med at lede efter stillinger på computeren, fortæller vejlederen, dvs. at der ikke er tid til vejledning af klienten. Der er sket et skifte i jobformidlingen fra, at man vejledte klienterne til, at klienterne skal bede om hjælp til jobsøgning. CJ tilbyder således ikke hjælp til den enkelte i forbindelse med udarbejdelse af jobansøgninger eller CV, med mindre klienten selv spørger. Forsømmer klienten sin jobsøgning trækkes klienten med det samme i kontanthjælp og/eller tilbagevisiteres.

Vejlederen fortæller, at selvom CJ ikke formelt har en særlig indsats for unge indvandrere, har vejlederne internt organiseret det sådan, at de enkelte indvandrere, der beder om hjælp, kan få lidt mere tid til den form for vejledning. Hun mener, at dette er nødvendigt i forhold til særlig to grupper af kontanthjælpsmodtagere: de som gerne vil søge arbejde, men ikke kan, fx pga. problemer med selv at udforme en ansøgning, og de, som godt kan, men ikke vil. Men til den sidste gruppe hører, efter vejlederens erfaring, sjældent unge indvandrere.

Den interviewede vejleder i CJ finder dog ikke på alle områder forskelle mellem danske unge og unge indvandrere. Fælles for dem er, at de ønsker gode, velbetalte stillinger, men ikke kan forstå, at det kræver en uddannelse, som de ikke har og heller ikke er motiveret for at tage. De job, som CJ kan formidle, er stort set kun kassearbejde i de store butikskæder, køkkenmedhjælperstillinger og rengøringsjob. De unge er ikke tiltrukket af disse stillingstyper, og det udgør et problem, siger vejlederen. Denne problematik går igen i interviewene med vejledere under Københavns jobcenter, idet det er de samme tre typer stillinger, som er til rådighed, og som de unge ikke drømmer om.

Der er nogle af de unge mandlige indvandrere der, ifølge vejlederen, føler et forventningspres fra deres forældre eller ægtefæller om at opnå en god stilling. Men samtidig med forventningspreset får de unge tilsyneladende ingen støtte hjemmefra til at konkretisere, hvad et godt job indebærer af fx uddannelse og ro til at læse. De unge ønsker ifølge vejlederen ikke at være på SU, Statens Uddannelsesstøtte, da de derved får færre penge end på kontanthjælp, og de fleste kan ikke få økonomisk støtte hjemmefra.

Vejlederen på CJ mener, at en jobsøgningsperiode på 4-8 uger er for kort. Det er simpelthen for vanskeligt at nå at matche virksomhedernes behov med de unges profiler på den tid. Fx er der behov for at holdningsbearbejde virksomhederne til at tage klienter, som ikke helt lever op til den jobprofil virksomhederne søger. Ligesom klienterne også skal hjælpes, da deres selvværd ofte er lavt, og de er nervøse for ikke at kunne leve op til forventningerne i virksomhederne. Det sidste kræver mere individuel tid til vejledning af de unge, siger vejlederen, end i dag, hvor de møder klienten i 2 timer sammenlagt. Hun siger: ”I dag hersker tilfældighederne, fordi vi ikke har tid til at synliggøre klienternes muligheder via vejledningen. Det ville være mere værdigt for klienten, og i overensstemmelse med Københavns Kommunes værdigrundlag, hvis man ikke selv skulle bede om vejledning.” Vejlederen henviser her til, at der i værdigrundlaget står, at ”kommunen skal møde borgeren med respekt, ligeværdighed, dialog og tillid”.

I forhold til at holdningsbearbejde virksomhederne, siger vejlederen på CJ: ”På trods af løntilskudsordninger kniber det stadig med at få virksomhederne til at tage indvandrere. Det kræver andre politiske signaler end nu. De ledige etniske rammes af høje krav, når de er på integrationsydelse, men det modsvares ikke af lignede krav til arbejdsmarkedet. Når det gælder om at indføre det rummelige arbejdsmarked, er vi endnu på konferenceniveauet”.

Hun mener også, at Københavns Kommune og jobkonsulenterne bør gøre mere for at holdningsbearbejde virksomhederne til at tage udfordringen op med det rummelige arbejdsmarked. Erfaringen er, at det er vanskeligt at finde jobtræning, praktikophold og jobtilbud, selv med løntilskud til de unge indvandrere.

Man kunne derfor overveje at udarbejde et materiale fra Københavns Kommune, hvori der fx fra Borgerrepræsentationens politikere argumenteres på forskellig vis for vigtigheden af at skaffe flere af byens kontanthjælpsmodtagere i arbejde.

Vejlederen foreslår, at man får mulighed for at følge klienten i de første 4 uger, vedkommende er i job, og at dette arrangeres som en praktikperiode, fx de to første uger ulønnet, dvs. på kontanthjælp og de næste to uger lønnet af virksomheden. Det giver vejlederne mulighed for at følge klienterne og kende virksomhederne bedre.

I forhold til det interne arbejde i CJ foreslår vejlederen også, at man i det daglige gør mere for at gøre vejledernes behandling af klienterne ens. Denne proces er godt i gang, siger vejlederen, når det drejer sig om at finde frem til ens kriterier for at stoppe kontanthjælpen ved manglende aktiv job-søgning. Vejlederne skal således i dag, i modsætning til tidligere, redegøre nøje for sagen og baggrunden for, at der trækkes i hjælpen. Vejlederen nævner, at det ville være godt også at indføre intern supervision, hvor man gennemgår sager.

Desuden efterspørger hun tid til at besøge de steder under Københavns Jobcenter, som vejlederne tilbagevisiterer klienter til. Det manglende kendskab til de øvrige centres arbejde vedrører primært de klienter, som er fejlvisiteret til CJ. Klienter, som ikke kan klare sig under betingelserne i CJ. Det er vanskeligt i dag for vejlederne at vide, hvor de bedst kan visiteres hen. Vejlederen nævner, at det også på andre måder ville være godt med et større kendskab til hinandens arbejde: ”Det ville opløse nogle af de irritationsmomenter, som vi har, når vi får klienter fra hinanden, fx i forhold til hvordan vi udfylder skemaet i KOMMA. KOMMA er ofte fuldt af meningsløse oplysninger samtidig med, at der mangler oplysninger.” Desuden ønsker vejlederen mere kontakt til etnisk team i Københavns Jobcenter for at kunne diskutere fælles handlemuligheder over for gruppen af indvandrere. Det kan overvejes, hvordan man kan lette visiteringer mellem centrene i Københavns Kommunes beskæftigelsesindsats, så man i de forskellige centre har større kendskab til de andres kunnen og metoder i arbejdet. For at styrke kendskabet til hinandens arbejde i beskæftigelsesindsatsen og for at udbygge erfaringsudvekslingen mellem centrene, bør vejledere og undervisere have mulighed for at mødes med hinanden.

Det kan derfor overvejes at udarbejde en oversigt over de enkelte centres indsats, således at de enkelte centre kan orientere sig om, hvilke indsats, såsom projekter, undervisningsforløb, praktikforløb, der vil være relevant for dem at vide mere om. Herefter må centrene medarbejdere tage initiativ til møder med medarbejdere for de pågældende indsats.

Det kan tillige overvejes at etablere ERFA-grupper for etniske teams og for andre medarbejdere, der arbejder med unge indvandrere på tværs af centrene i beskæftigelsesindsatsen, således at de opnår større kendskab til hinandens arbejde og kan udveksle erfaringer om indsats, der virker og ikke virker.

Center for offentlig jobtræning (COJ)

Center for offentlig jobtræning (COJ) henvender sig til ledige, som ikke har andre problemer end ledighed, og som evt. kan hjælpes i gang med et arbejde eller en uddannelse ved at komme i offentlig jobtræning. COJ er lige som før omorganiseringen af beskæftigelsesindsatsen opdelt i et unge-, etnisk- og voksenteam. Unge indvandrere vil typisk befinde sig i enten det etniske team eller i unge-teamet. Hvis de unge indvandrere ikke har sprogproblemer, vil man normalt ikke skelne mellem dem og andre unge, og de vil derfor ikke blive visiteret til det etniske team, men høre under unge-teamet. I det etniske team arrangerer man et kombinationsforløb for indvandrere, som består af både jobtræning og danskundervisning. Forløbet begynder med en uges introforløb, hvor pligter og rettigheder gennemgås, og hvor der undervises i, hvordan det danske arbejdsmarked fungerer. I den anden uge er der møder med den personlige vejleder, og der udformes i fællesskab en mere detaljeret strategiplan end den handleplan, der tidligere er udformet i Københavns Jobcenter. Herefter følger et forløb med danskundervisning og jobtræning. Jobtræningen foregår i en offentlig virksomhed og varer i 6 måneder. Der er samtaler mellem vejleder og kursist efter 3 og 6 måneder. De unge skal

søge almindelige job under jobtræningen. Kommer de ikke i arbejde, visiteres de typisk videre til Center for Jobformidling.

På COJ blev både en vejleder i ungeteamet og en i etnisk team interviewet.

Begge vejledere efterspørger mere tid til at vejlede de unge indvandrere under deres jobtræning, og begge mener, at mere undervisning vil være gavnligt, før de unge sendes i jobtræning, da flere af dem har problemer med at passe deres jobtræning eller falder helt fra. Vejlederne nævner mange barrierer for, at de unge passer deres jobtræning. Fx fortæller en af vejlederne, at nogle af de unge har problemer med at stå op om morgenen. Men det kan også være problemer, der relaterer sig til deres kultur. Fx fortæller en vejleder fra UCI, at en af hans somaliske kursister havde bedt om fri til at hente en fætter i lufthavnen. Vejlederen troede, at det handlede om et par timers fravær, men han mødte først op en uge efter igen på aktiveringen, da fætteren var veletableret hos andre slægtninge. Ved at interviewe både en ungevejleder og en vejleder fra etnisk team blev det klart, at nogle af de forhold, som nævnes som barrierer for unge indvandrere, også gælder for danske unge. Ungevejlederen, som har erfaringer med både danske og etniske unge, fortæller, at der er flere fællestræk end forskelle blandt de to grupper af unge. Et fællestræk er, at mange af de unge ikke har nogen støtte i deres hjem. Flere af de unge har, ifølge vejlederne, forældre, som også modtager kontanthjælp. Gruppen er således præget af en negativ social arv, siger vejlederen. Her beskriver ungevejlederen en forskel i forhold til de danske unge, idet flere af kursisterne blandt de unge indvandrere har fungeret som tolke for deres forældre, og derfor er de i en ung alder blevet bekendt med bistandssystemet. Hun mener, at det har været med til at klientgøre dem i særlig grad.

Det er begge vejlederes erfaring, at de unge har svært ved at forestille sig at være i et erhverv. De søger ikke jobs af egen drift. Ungevejlederen siger: "De fleste tænker ikke langt frem i tiden. Det er ikke et problem for dem at være på kontanthjælp her og nu, og at kontanthjælp er en ringe ydelse på længere sigt, tænker de ikke på, selvom deres drømmejob ofte er en stilling, hvor man får høj løn."

Ungevejlederen foreslår, at man på COJ indfører et længere introforløb for de unge. Her skal de præsenteres for nogle forbilleder, når det gælder om at klare at komme i erhverv. Det kan være tidligere kontanthjælpsmodtagere, som fortæller om, hvad de har gjort. Eller det kan være små film om personer, som det er gået godt for. Desuden skal kurset i det danske samfund og arbejdsmarked udvides, så de unge opnår mere viden om disse forhold. Vejlederen fra etnisk team foreslår, at man kombinerer undervisningen i det danske arbejdsmarked og evt. sprogundervisning mere med den offentlige jobtræning. Desuden mener hun, at man også burde søge at få jobtræning på det private arbejdsmarked, da det måske vil give de unge flere muligheder for andre typer af jobs, end den offentlige jobtræning åbner mulighed for.

Begge forslag bliver motiveret med, at vejlederne ønsker mere tid til de unge, der kræver mere hjælp for at blive motiveret til aktivt at gå ind i jobtræningen og samtidig søge jobs. Begge vejledere nævner også, at hvis de unge forlader jobtræningen uden at den gøres færdig, er det ikke altid, at de får en opfølgende samtale med de unge om, hvorfor de har forladt jobtræningen. De mener selv, at en tættere kontakt end hver tredje måned i jobtræningen, ville få flere unge til at passe deres jobtræning bedre og få dem til at blive i den, når der opstod problemer.

Et andet fællestræk mellem unge af dansk og anden etnisk oprindelse på kontanthjælp er, at de ikke er motiveret for at tage en uddannelse. Mange er gået ud af 9. eller 10. klasse, og nogle har ikke taget afgangseksamen, hvilket gør det svært for dem at starte på en uddannelse. Både de to vejledere på COJ, vejlederen på Center for undervisning og erhverv og de interviewede sagsbehandlere nævner manglende motivation hos nogle unge for aktivt at søge uddannelse eller arbejde. Den manglen-

de motivation kan, ifølge ungevejlederen på Center for offentlig Jobtræning, skyldes, at der ikke hersker overensstemmelse mellem den unges jobønsker og de muligheder, man har som ung, uerfaren og uuddannet. De unge mænd vil gerne arbejde med medievirksomhed eller i computerbranchen, men også i job som mekaniker og langturschauffør. For de unge kvinder er det kosmetolog, frisør eller videregående uddannelser på universitetet, fx psykolog. Problemet er, at der ikke er nogen ufaglærte jobs i disse brancher og fag, og at der ofte kræves en længere skoleuddannelse for at blive optaget på uddannelserne til disse jobs. De job, som man ifølge de fleste vejledere for tiden kan få som uuddannet er: køkkenmedhjælper, rengøringsassistent og butiksmedhjælper eller kassedame m/k. Det er jobs, som det kun er få unge, der har lyst til, og det gælder også for de unge indvandrere på kontanthjælp. Specielt for de unge indvandrere gælder, at de ikke har lyst til at komme i lære som håndværkere. Det er ikke forbundet med den samme præstige for indvandrere, som det er for danskere at blive fx tømrer, metalarbejder, murer og elektriker. Nogle vejledere siger, at det kræver lang tid, at få de unge indvandrere til at forestille sig noget, de gerne vil arbejde med.

Nogle af interviewpersonerne har erfaringer med, at nogle landes indvandrere oftere lader sig integrere på arbejdsmarkedet hurtigere end andre. Det er dog ikke muligt at se noget generelt mønster i de sammenhænge mellem de unges nationalitet og lysten til at komme i arbejde, som nogle interviewpersoner nævner.

Omkring kriminalitet, siger vejlederen, at der efter hendes erfaring er lige så mange mænd af dansk som af anden etnisk herkomst, der har plettete straffeattester. Derimod har indvandrerkvinderne aldrig en plettet straffeattest, mens det forekommer blandt de unge danske kvinder.

Ungevejlederen mener således, at der er flere ligheder end forskelle mellem unge danskere og indvandrere på kontanthjælp, men alligevel, siger ungevejlederen, er der mange unge indvandrere, der nævner deres etniske oprindelse som en barriere for at få arbejde. Det drejer sig om at blive udelukket fra arbejde, pga. man bærer tørklæde eller pga. ens navn, nationalitet eller religion.

Ungevejlederen mener, at barriererne ikke altid er reelle. Hun kalder henvisningen til det etniske for en støjkasse, der bruges af de unge indvandrere til at undgå at blive konfronteret med, hvad de vil her i livet, når det gælder deres kommende arbejde og uddannelse. Hun siger: "Så længe de selv tror på det, er det en barriere for, at de kan nå videre." Som argument for at det faktisk forholder sig sådan, nævner hun, at mange af de unge ikke har søgt arbejde inden for de sidste uger, før de visiteres til COJ.

Den etniske konsulent ser anderledes på det. Hun nævner, at de unge indvandrere, som ikke er gift, ofte bor hjemme pga. den store mangel på ungdomsboliger i København. Der bor ofte mange under samme tag, hvorfor det er svært for den unge at koncentrere sig om at læse lektier. Hun nævner også unge, som har mange konflikter med deres forældre, og unge mænd, der bliver smidt ud af deres forældre, og som ikke kan passe deres jobtræning, fordi de bor forskellige steder hos kammerater. Det samme fortæller den interviewede vejleder på Center for kompetenceudvikling. Her er der også unge, der dropper ud af deres praktikpladser, fordi de er endt på herberg efter at være blevet smidt ud hjemmefra. Hun siger, at vennerne heller ikke orker at have dem boende ret længe. Den etniske vejleder har erfaringer med, at unge muslimske kvinder ikke bliver motiveret af deres forældre til at søge arbejde, fordi forældrene lægger bånd på, hvilke typer af arbejde det må være. Det kan fx være at de ikke må blive frisører, fordi faget i Danmark ikke er opsplittet for mænd og kvinder, som det er i Tyrkiet.

Vejlederen i ungeteamet efterlyser flere bestræbelser på at opnå et fælles grundlag for deres praksis i arbejdet med de unge indvandrere. Nogle unge oplever, at de behandles forskelligt, alt efter hvem, der er deres sagsbehandlere. Det kommer frem ved samtaler med vejlederen, at man ikke kan forstå, hvorfor andre kan gøre noget, man ikke selv må. Hun foreslår derfor, at man holder flere faglige møder og diskuterer sager for at opnå fælles retningslinier for, hvornår man fx stopper udbetalingen af kontanthjælp, når de unge ikke passer deres aftaler med COJ eller i deres jobtilbud.

Begge de to interviewede vejledere i COJ vil gerne have flere muligheder for at efteruddanne sig i forhold til at arbejde med unge indvandrere. De nævner begge, at de mangler indsigt i de kultur-mønstre, som er kursisternes baggrund. Den etniske konsulent nævner, at det kunne være efteruddannelse, hvor antropologer og andre med viden om fremmede kulturer underviste vejlederne.

Center for undervisning og erhverv

Centret er opbygget omkring en række forskellige projekter. Det er et krav, at indvandrere kan tale dansk, da der ikke er nogen sprogundervisning på centret. Der er ikke et særligt tilbud til indvandre-re eller unge. Formålet er at afklare personens jobmuligheder og ønsker gennem vejledning og forskellige undervisningsforløb. Forløbet afsluttes med, at man finder et egnet praktiksted evt. med løntilskud, og centeret har derfor en del virksomhedskontakt. Der er interviewet en vejleder på centret.

Vejlederen siger, at centeret lægger vægt på, at den enkelte kursist kan få personlig vejledning, men de unge indvandrere har tit så store problemer, at hun ikke kan nå at vejlede dem nok, før de skal ud i praktik. Det handler om økonomiske problemer, problemer med at finde ud af, hvad de gerne vil arbejde med, boligproblemer og sprogproblemer.

Det er et gennemgående træk ved interviewene hos vejlederne, med undtagelse af vejlederne på UCI, at de efterspørger mere tid til at vejlede kursisterne, dels for at kunne nå frem til, hvilke kvalifikationer og ønsker kursisterne har og dels for at kunne afklare kursisternes ønsker til et fremtidigt job. Ifølge vejlederne er der ofte langt imellem det umiddelbare ønske hos klienterne og de realistiske muligheder. Det kan derfor overvejes at se på, om arbejdet kan organiseres anderledes, så der er tid til vejledning af den enkelte klient i begyndelsen af forløbet på de enkelte centre. Vejlederen fortæller, at det ofte viser sig, at nogle af indvandrerne ikke skriver dansk særlig godt, selvom de taler sproget nogenlunde. Centeret anvender derfor meget tid på at hjælpe kursisterne med at lave ansøgninger. Ofte viser det sig senere, at de har forståelsesproblemer på trods af, at de taler dansk. Kursisterne har angiveligt næsten ingen kontakt til danskere, og det er derfor meget svært at blive bedre til dansk og lære noget om dansk kultur, siger vejlederen. Hun foreslår, at man indleder et samarbejde med idrætsforeningerne, hvor kommunen betaler deres kontingent. Det vil styrke deres kendskab til dansk kultur. Hun fortæller, at man har haft stor succes med et lignede projekt i Ry Kommune.

På kurset vejledes der i, hvordan det danske arbejdsmarked fungerer, da mange af de unge indvandrere ikke har nogen erhvervs erfaring og ved meget lidt om arbejdsmarkedet. Desuden fortæller vejlederen, ligesom ungevejlederen i Center for offentlig Jobformidling, at de unge indvandrere har mange fordomme om erhverv, som de ikke ønsker, fx håndværksfagene.

Center for kompetenceudvikling

Center for kompetenceudvikling består af flere forskellige projekter. Den vejleder, som er blevet interviewet, er i et projekt for såkaldte obstruerende og udeblevne kontanthjælpsmodtagere, dvs. personer, som har givet problemer i tidligere beskæftigelsesprojekter. Det drejer sig næsten udelukkende om unge mænd. Der er også indvandrere imellem, men der er flest danskere på projektet. Projektet rummer omkring 30 personer, der hver er på projektet i 3 måneder. Kursisterne har en fast vejleder, som møder dem mange gange under projektførelsen, og sammen udarbejdes der en handlingsplan for, hvordan de skal opnå arbejde. Selve projektet foregår på en motor-cross bane, hvor kursisterne er med til at vedligeholde bygninger, bane og arealerne omkring banen. Man forsøger sig med sidemandsoplæring i projektet, dvs. kursisterne arbejder sammen med en instruktør eller vejleder. Det handler om at lære de unge at fungere i sociale sammenhænge, og sidemandsoplæringen fungerer primært ved, at instruktørerne viser det gode eksempel. Projektet er ikke repræsentativt for de øvrige projekter på centeret, da kursisterne har mange problemer med kriminalitet, og der kun er mænd på projektet.

Vejlederen på projektet fortæller, at mange af de unge på projektet har plettede straffeattester. Og at nogle er der, fordi de er blevet taget i at have job ved siden af kontanthjælpen. De unge mænd på projektet er karakteriseret ved, at de ikke falder til nogen steder, de bliver skubbet rundt i systemet, og nogle har tidligere kunnet true sig til at få deres vilje over for sagsbehandlere og vejledere. På dette projekt handler det primært, ifølge vejlederne, om at få de unge i arbejde. Uddannelse er ikke relevant for denne gruppe, der typisk har afbrudt folkeskolen tidligt.

For at blive visiteret til projektet må kursisterne, ifølge vejlederen, ikke have andre problemer end ledighed, det vil fx sige, at de skal kunne tale dansk, og de skal være parate til at komme i aktivitet efter projektet ophører. Men vejlederen fortæller, at det ofte viser sig, at der er andre problemer tilstede. Flere af de unge indvandrere har sprogproblemer; de taler sproget, men har ingen dybere forståelse af det. Nogle har psykiske problemer. Det kan være flygtninge, fortæller vejlederen, som lider af periodevis angstanfald, hvilket gør det vanskeligt for dem at få dagligdagen til at hænge sammen. Mange har ikke noget sted at bo i lange perioder. Boligproblemerne mærkes tydeligt i denne gruppe. Det er svært for en boligløs at passe et job, når man bor på herberg eller hos en kammerat, siger vejlederen.

Det er en typisk problematik, at nogle kursister har andre problemer end ledighed på trods af princippet om, at de ikke hører til i beskæftigelsesindsatsen. Nogle af de andre vejledere fra UCI og Center for kompetenceudvikling fortæller, at klienterne viser tegn på at have det dårligt eller har problemer i hverdagen, som gør det vanskeligt for dem at deltage i den daglige undervisning eller praktik.

I dette projekt har man forsøgt at beholde kursister med andre problemer, idet det godt har kunnet lade sig gøre, fx at følge danskundervisning eller gå til psykolog på REVA-centret ved siden af projektet. Erfaringerne har ført til, at man nu er ved at ændre på organiseringen af projektet, så kursisterne kan modtage mere undervisning sideløbende med projektet. Fx skal indvandrere have mulighed for at have 15 timers sprogundervisning et andet sted og så deltage på banen resten af tiden. Det er netop den form for beskæftigelsestilbud, som sagsbehandlere i de to socialcentre efterlyser. Det giver kontanthjælpsmodtageren mulighed for at være aktiveret halvdelen af dagen og samtidig gå til psykolog, fysiske behandlinger eller danskundervisning ved siden af. Det har den klare fordel, at kontanthjælpsmodtagere, som kun er "næsten" aktiveringsparate, kan opleve at være i et dagligt

miljø, hvor man taler dansk i løbet af dagen, og hvor man får vejledning i at finde den rette stilling samtidig med, at man er beskæftiget med forskellige håndværksmæssige projekter.

Vejlederen har en del virksomhedskontakt med private virksomheder. Ofte er det jobs med offentligt løntilskud i 3 måneder, som hun formidler til de unge. I de tre måneder følger hun de unge, men ville gerne følge dem ud over denne periode, da hun oplever, at flere af dem kommer tilbage til projektet ret hurtigt. På trods af, at de er blevet ansat i stillingen, efter løntilskuddet er ophørt, ryger de alligevel ud efter en tid. Her skal det dog erindres, at kursisterne på projektet er specielle ved, at flere af dem har været indblandet i kriminalitet. Det er dog ikke muligt, som reglerne er i dag, at følge en person, når først kontanthjælpen ophører.

Undervisningscentret for Indvandrere (UCI)

UCI har plads til 550 kontanthjælpsmodtagere. UCI er oprettet som led i den lovpligtige danskundervisning ifølge integrationsloven. Men UCI modtager også mange kontanthjælpsmodtagere med sprogproblemer. Det er forskellige kurser og uddannelsesforløb for henholdsvis kontanthjælpsmodtagere og personer på integrationsydelse på UCI. Fælles for al undervisning på UCI er, at kursisterne følger integrerede forløb med både sprogundervisning og praktik inden for den særlige branche, de ønsker at opnå arbejde eller uddannelse indenfor. Det sikrer, at indvandrere både får et bedre dansk og samtidig tilegner sig et fagsprog inden for det erhverv, de skal i praktik i. ”Den bedste vej til at hjælpe kontanthjælpsmodtagere i arbejde eller uddannelse går gennem vedholdende, systematisk arbejde med den enkelte”, siger lederen på UCI. Der er interviewet tre vejledere på UCI.

Både sagsbehandlere og vejledere på UCI nævner, at mange af de indvandrere, der har været på integrationsydelse, har en anden indstilling til at opnå uddannelse og aktivering end andre kontanthjælpsmodtagere. En sagsbehandler og en vejleder mener begge, at det skyldes, at indvandrerne på integrationsydelse ikke er blevet klientgjort i samme omfang, som mange kontanthjælpsmodtagere er det. Efter at integrationsydelsen er indført, er der ifølge lederen på UCI, langt flere, der umiddelbart efter ankomsten til landet, får et kombineret tilbud om sprogundervisning og aktivering. UCIs opgørelser viser, at 71 pct. af mændene på integrationsydelse forlader integrationsprogrammet, fordi de enten kommer i uddannelse eller får arbejde, mens det samme gælder for 45 pct. af kvinderne på integrationsydelse. Både lederen af UCI og vejlederne nævner dog problemer i forhold til de seneste økonomiske stramninger for personer på integrationsydelse, hvor ydelsen er blevet beskåret, fordi det er blevet vanskeligt for kursisterne at få deres hverdag til at fungere for de få midler.

Dårlige sprogkunderskaber nævnes af alle de interviewede praktikere i beskæftigelsesindsatsen som en væsentlig barriere hos mange 1. generationsindvandrere for at opnå arbejde og uddannelse.

En vejleder og en sagsbehandler nævner begge, at de møder mange indvandrere, også blandt de unge, som de har indtryk af aldrig ser dansk TV eller læser danske aviser. Desuden bor mange af indvandrerne i kvarterer, hvor de kun møder andre indvandrere, og hvor de handlende også er indvandrere. En sagsbehandler på Lokalcenter Ydre Nørrebro siger: ”Man kan leve i sin egen kultur i en lejlighed i Mjølnerparken, og hvis man ikke får arbejde, hører man ikke dansk”. Begge mener, at det mindsker indvandrernes kendskab til det danske samfund, og at det er en barriere for at søge og få arbejde, at man har så lidt kontakt med danskere og dansk kultur.

En vejleder og underviser på UCI siger, at man bør skelne mellem det forhold, at en indvandrer taler rimeligt godt dansk og så forståelsen af dansk. Mange kursister oplever i begyndelsen af en

praktikperiode, at deres dansk ikke slår til i alle situationer. Nogle føler sig dårligt tilpas i frokostpauserne i begyndelsen, fordi de ikke kan følge med, når samtalen bliver hurtigere, og man springer fra det ene emne til det andet, ligesom ironi og særlige talemåder i det danske sprog kan være svære at forstå. Derimod går det ofte bedre i selve arbejdet, hvor man hurtigere tilegner sig det nødvendige sprog til at kommunikere med andre. Problemet med at følge med i pauserne forsvinder med tiden, netop fordi man får praktiseret dansk hver dag, siger vejlederen.

En vejleder på UCI fortæller, at han ofte får kursister, som har fulgt danskkurser i årevis i lokalcenterregi uden at opnå gode sprogkundskaber. Både vejledere på UCI og på Center for Undervisning og Erhverv nævner, at det at være i praktik styrker indlæringen af dansk på en hel anden måde, end man kan opnå det ved sprogundervisning, som ikke er kombineret med praktik eller beskæftigelse. Undervisning, som er kombineret med praktik, har også den fordel, at man tilegner sig et fagsprog inden for det fag eller den branche, som kursisten gerne vil arbejde med. En vejleder på UCI siger, at man får en anden fornemmelse for det kulturelle element i sproget, når man omgås danskere, fx i praktik eller på en arbejdsplads. En vejleder og underviser på det pædagogiske fagområde nævner et eksempel, hvor en kursist er i praktik i en børnehave. Vejlederen er på besøg i børnehaven og får at vide, at det ikke går så godt, fordi kursisten konsekvent siger: "Det gider jeg ikke", når de beder hende om at gøre noget, hun ikke har prøvet før. Det viser sig, at kursisten ikke er klar over betydningen af "gider" i denne sammenhæng. Hendes dansk rækker ikke til at forklare, at hun ikke kan forstå, hvad det er, de beder hende gøre. Da vejlederne følger kursisterne og har samtaler med praktikstedet, får man løst sådanne misforståelser undervejs, der ellers kunne føre til at praktikken ophørte.

Også interviewet med vejlederen på Center for Kompetenceudvikling tyder på, at der er størst sandsynlighed for, at indvandrere bliver gode til både at tale og forstå dansk, når de deltager i undervisningssammenhænge, hvor undervisningen enten er rettet mod beskæftigelse inden for et bestemt fagområde/en bestemt branche eller som decideret er kombineret med praktik på en arbejdsplads. Det kan derfor overvejes, at man satser på, at klienterne i lokalcentrene og kursisterne i beskæftigelsesindsatsen følger danskkurser, som kombinerer undervisningen med et fagsprog og/eller et ophold på en arbejdsplads, sådan som det i dag sker på UCI og Center for Kompetenceudvikling.

På Center for Undervisning og Erhverv nævner en vejleder, at hun tror, at flere ville kunne fastholde deres praktikplads og blive ansat i en rigtig stilling efterfølgende, hvis vejlederen havde mulighed for at følge kursisten, når de begynder i praktik. Det ville være til gavn for både kursisten og arbejdsstedet. Hvis en unge forlader jobtræningen i utide, får vejlederen, ifølge de to vejledere på Center for Offentlig Jobtræning, sjældent en opfølgende samtale med de unge om, hvorfor de forlader jobtræningen. Vejlederne mener, at en tættere kontakt end hver tredje måned i jobtræningen, ville få flere unge til at passe deres jobtræning bedre og få dem til at blive i den, når der opstod problemer. På UCI er praktikken en del af forløbet, og man er fortsat på kontanthjælp, hvilket betyder, at kursisten kan følges løbende. På Center for Undervisning og Erhverv er dette ikke muligt, da kursisterne på trods af, at de ofte kommer ud i en praktik med løntilskud i den første måned ikke regnes for at være kontanthjælpsmodtagere længere, og derfor er de formelt ude af systemet. At mange falder fra i praktikken, finder vejlederne først ud af, når de igen dukker op et par måneder efter på Centeret. Kursisterne tilbagevisiteres altid til det sted i beskæftigelsesindsatsen, hvor de sidst var tilknyttet, hvis det sker inden for et år. Vejlederen på Center for Undervisning og Erhverv har flere eksempler på små misforståelser, der har ført til, at kursisten har stoppet praktikken, hvilket hun mener kunne være løst ved en vejleders mellemkomst.

Ud fra nogle vejlederes erfaringer tyder det således på, at der undertiden i aktiveringstilbudet løbende skal arbejdes på at motivere kursisten til at komme igennem forløbet, hvad enten det drejer sig om et praktikophold, et jobtilbud eller en offentlig jobtræning. Nogle kursister har brug for at blive vejledt løbende, ellers er det vejledernes erfaring, at de ikke passer deres aktivering. Fx udebliver nogle unge jævnlige, eller de stopper med at søge reelt lønarbejde under aktiveringen, eller der opstår problemer med arbejdsgiveren eller kollegaer. Erfaringen er, at det ofte drejer sig om forbigående forhold, småproblemer og misforståelser i kulturmødet, men som får den konsekvens, hvis der ikke gribes ind af vejlederen, at de unge stopper i jobbet, eller virksomheden siger dem op. Ofte kræver det kun lidt af en vejleder at løse forviklingerne og undgå, at den unge springer fra et aktiveringstilbud eller siges op. Det anbefales derfor, at arbejdet organiseres på en måde, så vejlederne kan følge nogle af klienterne før og under praktik/jobtilbud/offentlig jobtræning.

I forhold til at nogle vejledere nævner, at de ikke har mulighed for at følge kursisterne, fordi de ikke længere er på kontanthjælp, kan det overvejes, at beskæftigelsesindsatsen indleder et samarbejde med skole- og ungdomsvejledningen under Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen, som har mulighed for at følge de unge til de er 19 år. Det er dog nødvendigt, at samarbejdet løber længere end, til den unge indvandrer er 19 år. Det kan overvejes, at man derfor udvider perioden ud over det 19. år.

Generelt er der i følge praktikerne mange unge indvandrere, der forlader erhvervsskolerne, gymnasiet og HF, før uddannelsen er afsluttet. Det kan overvejes, at beskæftigelsesindsatsen tager kontakt med skole- og ungdomsvejledningen under Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen med henblik på et tættere samarbejde om de helt unge. Man kunne drøfte hinandens sager for at blive bedre til at samle de unge indvandrere op, som er faldet ud af uddannelsessystemet. Lige som man kunne søge at inddrage de unges forældre i samarbejdet.

Vejlederne på UCI er som nævnt opdelt efter brancher, og de tre interviewede vejledere havde alle erfaring med virksomhedskontakt inden for deres område. En vejleder ville gerne være med til at etablere ERFA grupper med virksomheder, for derigennem at skabe større kontakt mellem beskæftigelsesindsatsen i Københavns Kommune og erhvervslivet. De fleste af de øvrige interviewede vejledere havde ikke erfaringer med samarbejde med virksomheder. Det kan anbefales, at søge at etablere ERFA grupper i tilknytning til de projekter i centrene, hvor man retter sig direkte mod bestemte typer af virksomheder, som fx på UCI, hvor projekterne er brancheopdelt.

Der er kun et sted i KJC, nemlig på UCI, hvor interviewpersoner nævner, at der finder systematiske evalueringer sted af de forløb, man har med kursisterne. Heller ikke i de to lokalcentre foregår der nogen form for evaluering eller erfaringsopsamling af arbejdet med indvandrere. Det kan overvejes at udarbejde en plan for, hvordan løbende evalueringer af eget arbejde kan blive indarbejdet som en fast rutine i de forskellige centre.

Opsamlende på praktikernes erfaringer med de unge indvandrere i beskæftigelsesindsatsen kan det siges, at barriererne hos de unge drejer sig om, at de unge ønsker sig gode, velbetalte stillinger, men at de ikke har den rette forståelse for, at det kræver en uddannelse, som de ikke har eller er motiveret til at tage. Desuden mangler nogle unge initiativ til aktiv jobsøgning, og det gælder for både kvinder og mænd. Det manglende initiativ til at være aktiv jobsøgende eller gå ind i et uddannelsesforløb skal ses i sammenhæng med, at flere mangler opbakning hjemmefra, og de gifte mangler opbakning fra deres ægtefæller. Det nævnes dog også, at nogle unge mænd oplever et pres fra familie eller ægtefælle om at få en god stilling, men ingen støtte til at tage den uddannelse en sådan stilling

kræver. Desuden gælder det for nogle af de unge mænd om, ifølge vejlederne, at de har problemer med at fastholde aktivering, arbejde eller uddannelse, fordi de er boligløse, bor på herberg eller hos forskellige kammerater.

En anden barriere hos de unge indvandrere er vanskeligheder med både at tale og forstå dansk i et omfang, som gør det muligt at følge med i såvel undervisning som almindelig samtale, fx på en arbejdsplads eller i et jobtilbud.

Vejlederne nævner også nogle interne barrierer i systemet. De nævner, at de mangler viden om forskellige indvandregrupperes kulturelle baggrund, hvilket vanskeliggør forståelsen af de unge indvandreres problemer. Desuden siger de, at de mangler tid til længere samtaler med den enkelte unge indvandrer for at finde vedkommendes potentialer for uddannelse eller arbejde. Mere tid til den enkelte vil, ifølge vejlederne, sikre et mere optimalt forløb, der ender med, at den unge kommer i aktivering, arbejde eller uddannelse. Endelig nævnes det, at vejlederne mangler viden om de andre centres arbejde og tilbud til unge indvandrere i beskæftigelsesindsatsen, hvilket nogle gange vanskeliggør visiteringen af de unge mellem centrene.

Kapitel 6

Nøgleinterview med arbejdsgivere og uddannelsessteder

Indledning

Undersøgelsens sidste del har til formål at opsamle viden om barrierer og styrker, som virksomheder og uddannelsesinstitutioner har oplevet i forbindelse med kontakten til såvel forvaltningen som til unge indvandrere. Det overordnede fokus er interviewpersonernes holdninger til og erfaringer med unge indvandrere ansat på særlige vilkår, ligesom erfaringer med samarbejde med kommunen vil blive belyst.

Kapitlet bygger på 14 kvalitative interview med personaleansvarlige chefer og projektledere i større virksomheder samt bestyrere og selvstændige erhvervsdrivende i mindre butikker, der aktuelt har unge indvandrere ansat på særlige vilkår. Der er primært tale om ansættelsesforhold og -forløb på det private arbejdsmarked i form af praktik, jobtræning, flexjob m.m. Udvalgelseskriteriet har først og fremmest været, at virksomhederne har erfaring med ansættelse af unge indvandrere på kontanthjælp. Derudover er det tilstræbt at gennemføre interview med virksomheder af forskellig størrelse og type. Her er der fokuseret på serviceorienterede virksomheder eller mere teknisk orienterede virksomheder.

Foruden interview med forskellige virksomhedsledere har vi foretaget interview med uddannelsesinstitutioner, nærmere bestemt et interview med Social- og Sundhedsuddannelsen, et interview med Pædagogisk Grunduddannelse og to interview med to tekniske skoler.

Undersøgelsen bygger udelukkende på viden fra personer fra arbejdsmarkedet og uddannelsessystemet, som har erfaring med unge indvandreres ansættelses- og studieforløb. Det vil derfor ikke være muligt at sige noget kvalificeret om de virksomheder og uddannelsesinstitutioner, der ingen erfaringer har med unge indvandrere, og som muligvis kan have andre holdninger, end hvad denne undersøgelse viser. Med andre ord er det ikke muligt at belyse de virksomheder, der er mere eller mindre afvisende over for ansættelse af unge indvandrere på særlige vilkår.

Det er meget forskelligt, hvor mange unge indvandrere, der er eller har været ansat på særlige vilkår i de forskellige virksomheder. Et fællestræk ved virksomhederne er, at de hovedsagligt omfatter ufaglærte jobs inden for kassearbejde, rengøring, service og lagerarbejde. Nogle virksomheder har partnerskabsaftale med forskellige kommuner, deriblandt Københavns Kommune, dvs. at de har mange unge ansat på særlige vilkår. Andre, ofte mindre virksomheder, har kun erfaring med nogle få ansatte på særlige vilkår. Endvidere er det til tider vanskeligt at skelne mellem, hvornår virksomhedsledere udelukkende taler om unge indvandrere, og hvornår de også inddrager deres erfaringer med indvandrere over 30 år. Denne skelnen er særlig vanskelig ved spørgsmål, hvor personers alder ikke gør nogen forskel for interviewpersonen, fx holdninger til indvandrere generelt. Interviewene bærer derfor præg af forskellige erfaringsniveauer, men samlet set er der tale om følgende:

- Virksomhederne har generelt haft gode erfaringer med at ansætte unge indvandrere. Imidlertid er det ofte ved et tilfælde, at man er begyndt et samarbejde med kommuner om ansættelsesforhold.
- Løntilskud fra kommunerne opfattes som en nødvendig forudsætning for at ansætte unge indvandrere fra kontanthjælpssystemet. Dernæst peges der på, at virksomheder bør tage et socialt ansvar. De enkelte virksomheder ønsker i den forbindelse at hjælpe de personer, der menes at have svært ved at blive integreret på arbejdsmarkedet. Flere virksomheder giver udtryk for et ønske og en vilje til at ansætte unge indvandrere på ordinære vilkår efter endt jobtrænings- og praktikforløb.
- Ansættelse af unge indvandrere er angiveligt med til at gøre den enkelte virksomhed mere rummelig og omgangsformen blandt personalet mere åben, hvilket er en værdi for alle i virksomheden.
- Blandt de interviewede virksomheder tilkendegives, at samarbejdet med Københavns Kommune kan være forvirrende og usammenhængende, dels fordi man oplever at blive kontaktest af flere instanser fra kommunalt regi, og dels fordi det kan være vanskeligt at fastholde et kontinuerligt samarbejde med den samme sagsbehandler. Desuden har kommunen i nogle tilfælde angiveligt ikke overholdt opfølgingsaftaler.
- Kommunen kunne overveje at være mere opsøgende, da især større virksomheder har mulighed for at ansætte flere på særlige vilkår. En virksomhed peger i den forbindelse på, at kommunen kunne være mere 'aggressiv' i sin kontaktform og tage udgangspunkt i, at alle virksomheder bidrager til integrationen i form af ansættelse af unge indvandrere på særlige vilkår.
- Ifølge virksomhederne er den største barriere manglende dansk kundskaber hos målgruppen, hvilket især har betydning i jobfunktioner, hvor der er kundekontakt.
- Større virksomheder har i højere grad end mindre virksomheder mulighed for at tilrettelægge særlige integrationsindsatser, fx sprogundervisning i arbejdstiden og mentorordninger som menes at være en succes.
- Mange virksomheder har forbehold over for ansættelse af unge indvandrere, der bærer tørklæde. Såfremt de ansættes i servicevirksomhederne, får de som regel jobfunktioner, der ikke indebærer kundekontakt.
- Blandt de interviewede virksomhedsledere og bestyrere tilkendegives også, at der blandt indvandrere er visse barrierer forbundet med bestemte kønsrollemønstre. Det betyder, at nogle indvandrere har svært ved at påtage sig eller at udføre bestemte jobfunktioner tilfredsstillende, da de er meget styret af normative forestillinger og forventninger til, hvad en kvinde og mand bør varetage i arbejdssammenhænge.
- Indvandrere og flygtninge bidrager til nytænkning, da de har gjort sig andre erfaringer, der kan inddrages i arbejdssammenhænge.

- På to ud af fire uddannelsesinstitutioner, der belyses i denne undersøgelse, tilrettelægges der ikke en særlig indsats i forhold til unge indvandrere, da de optages og indgår i uddannelsesforløbet på lige fod med andre.
- Én uddannelsesinstitution har særlig gode erfaringer med elever med indvandrerbaggrund, da de beskrives som mere stabile og engagerede i undervisningsforløbet end andre elever. Dette er ikke enestående, da mange virksomheder også har den opfattelse i forhold til ansættelsesforhold.

Som det fremgår af ovenstående punkter, er der i overvejende grad tale om, at virksomhederne fremstår som motiveret for og indstillet på at ansætte unge indvandrere på særlige vilkår. Sådanne positive udmeldinger synes at stå i kontrast til de erfaringer, som en vejleder fra Københavns Kommune har gjort sig. Hun påpeger bl.a. (jf. kapitel 5), at det i nogle tilfælde kan være vanskeligt at motivere virksomhederne til at ansætte unge indvandrere på særlige vilkår. Denne udmelding er ikke enestående og bliver understreget af nogle få interviewede virksomhedsledere og bestyrere, der henviser til, at mange andre virksomheder er tilbageholdende over for ansættelse af unge indvandrere på særlige vilkår.

De følgende udmeldinger fra virksomhederne kan i nogle sammenhænge opfattes som noget romantisierende, forstået på den måde, at virksomhederne gennem interviewene har haft mulighed for at fremhæve deres gode sider og velvilje i forhold til ansættelse af unge indvandrere. Der er næppe tvivl om, at virksomhederne med deres meldinger ikke yder Københavns Kommune fuld retfærdighed, og der er sikkert ligeså meget at kritisere ved virksomhederne selv. Det er imidlertid mindre væsentligt, når emnet er at få unge indvandrere ansat på særlige vilkår i virksomhederne, for i den sag er Københavns Kommune helt afhængig af virksomhedernes velvilje.

I det følgende vil vi først og fremmest se nærmere på virksomhedernes kontakt og samarbejde til Københavns Kommune. Dernæst inddrages virksomhedernes motiv for at ansætte unge indvandrere på særlige vilkår såvel som deres egnethed som fx praktiksted. Endvidere belyses de barrierer, som virksomhederne mener er med til at forhindre, at unge indvandrere bliver tilknyttet arbejdsmarkedet samt styrkerne ved at have unge indvandrere ansat på særlige vilkår. I den forbindelse afdækkes virksomhedernes erfaringer med og holdninger til unge indvandrere. Afslutningsvis inddrages forskellige uddannelsessteders erfaringer med at undervise unge indvandrere og ser nærmere på, om der tages særligt hensyn til unge indvandrere i undervisningsforløbene.

Kontakt og samarbejde med kommunen om praktik og elevpladser

I de fleste tilfælde som interviewene omfatter, har kommunen været initiativtager til, at virksomhederne er begyndt at ansætte unge indvandrere på særlige vilkår. I de mindre virksomheder har kontakten været sådan, at en sagsbehandler har henvendt sig, når der var en konkret person, der skulle i praktik eller jobtræning. Hvis en virksomhed én gang har taget fx en praktikant fra kommunen, får den henvendelser om at gøre det igen. Virksomheden er således blevet kendt blandt sagsbehandlere.

Når det gælder mindre virksomheder, kan den første kontakt have været ganske tilfældig. En butiksbestyrer har således 'arvet' den sociale funktion fra sin forgænger og er siden fortsat med at ansætte unge indvandrere på særlige vilkår. Denne butik er medlem af en kæde, der har en overordnet poli-

tik på området i henhold til partnerskabsaftaler. Butikken er endnu ikke tilknyttet kædens partnerskabsaftaler og har således handlet ud fra egne ønsker om ansættelse af personer på særlige vilkår.

Når det gælder større virksomheder, er der mere regelmæssig kontakt, men også denne synes i mange tilfælde at være lidt tilfældig. Således giver man fra en stor butikskæde udtryk for, at man får henvendelser ca. fire gange om året, men at man godt kunne ansætte flere, hvis der var brug for det. Flere personaleansvarlige chefer mener, at Københavns Kommune burde forvente, at alle virksomheder påtager sig et socialt ansvar i forhold til ansættelse af unge indvandrere. I stedet for at skrive pæne breve til virksomhederne om at ansætte unge indvandrere mener en personaleansvarlig chef, at kommunen burde være mere 'aggressiv' i sin kontaktform. Han henviser til en mere sælgerorienteret tilgang, hvor kommunen tager det for givet, at den pågældende virksomhed vil ansætte unge indvandrere på særlige vilkår. Med andre ord kunne Københavns Kommune overveje at undlade de pæne breve til virksomhederne, hvor der appelleres til deres gode vilje og i stedet ringe dem op og gå ud fra, at de gerne vil bidrage til integration af unge indvandrere ved at ansætte unge indvandrere fra kontanthjælpssystemet på særlige vilkår.

Enkelte større arbejdssteder har egentlige projekter eller partnerskabsaftaler, som drejer sig om organisering af virksomhedernes sociale ansvar i samarbejde med kommunerne. Det vil sige et samarbejde om ansættelse af bl.a. unge indvandrere, der er tilknyttet kontanthjælpssystemet. Et eksempel er Post Danmark, som har partnerskabsaftaler med i alt 200 kommuner, deriblandt København. Ved sådanne aftaler er fordelene, at virksomheden kun har én kontaktperson i hver kommune. Dermed er det virksomhedernes erfaring, at der kan skabes et tæt og kontinuerligt samarbejde med få sagsbehandlere fra de pågældende kommuner. Trods de organiserede samarbejdsformer oplever Post Danmark og andre virksomheder at blive kontaktet af flere arbejdsprøvningssteder i København, hvilket tyder på en manglende koordinering. Den manglende koordinering bliver understreget af en projektleder i DGI-byen, der efterspørger en vis kontinuitet i samarbejdet med Københavns Kommune. Det er projektlederens oplevelse, at det er vanskeligt at fastholde et forløb med den samme sagsbehandler. Dette skaber forvirring for både virksomheden og de borgere, som kommunen har ansvar for. Det er også projektlederens oplevelse, at samarbejdet skal starte forfra, hver gang der kommer en ny sagsbehandler. På den måde går viden og tillid tabt. For at undgå problemstillinger og frustrationer, som ovenfor beskrevet, bør Københavns Kommune så vidt muligt bestræbe sig på at kunne tilbyde et kontinuerligt og stabilt kontaktføreløb til virksomhederne ved at de samme sagsbehandlere/virksomhedskonsulenter fastholdes i de forskellige samarbejdsforløb.

Flere virksomheder oplever, at sagsbehandlere fra Københavns Kommune jævnligt besøger virksomheden i overensstemmelse med opfølgingsaftaler. Der er dog også eksempler på, at der trods aftale herom ingen opfølgning har været på virksomheden, hvilket er med til at skabe en usammenhængende kontakt til virksomheden og personen ansat på særlige vilkår.

På baggrund af interviewene med virksomhedsledere og bestyrere er det ikke vores indtryk, at Københavns Kommune adskiller sig væsentligt fra andre kommuner. Men vi bemærker, at der i nogle sammenhænge ikke er meget tiltro til Københavns Kommune, hvilket især bliver udtalt af personalechefer fra større virksomheder. Flere har erfaringer med, at det til tider kan være vanskeligt at komme igennem og få godkendt virksomhedsinitiativer, netop fordi de ved opringing bliver stillet om til mange forskellige mennesker, der ikke ved, hvem de skal tale med. I et konkret tilfælde valgte en virksomhed at kontakte en anden kommune, da der skulle tages en hurtig beslutning, fordi ingen i Københavns Kommune vidste, hvem der var den rigtige person at tale med. I den anden

kommune blev der handlet hurtigt, og virksomheden kunne i samarbejde med kommunen påbegynde et projekt.

Motiv for at ansætte unge indvandrere på særlige vilkår

De fleste interviewede repræsentanter fra virksomhederne angiver et ønske om at hjælpe mennesker, som har vanskeligt ved at få job. Man får indtryk af et personligt engagement, hvad enten man taler med mindre selvstændige erhvervsdrivende, bestyrere, som selvstændigt leder en butik eller personaleansvarlige chefer i større virksomheder. I den forbindelse må man dog huske på, at vi udelukkende har interviewet arbejdsgivere, som faktisk beskæftiger unge indvandrere.

Motivet uddybes på forskellig vis. Nogle repræsentanter fra mindre butikker nævner, at de synes, at det er en succes, hvis man kan 'opfostre' nogen. Ligesom de større virksomheder ønsker de at bidrage til en gunstig udvikling af lokalområdet, dvs. medvirke til en positiv udvikling mht. arbejdsmæssig og social integration i samfundet.

De interviewede personalechefer fra større virksomheder henviser ofte til forhold, der har med virksomheden og dens image at gøre. Der er eksempler på større virksomheder, der synes det er vigtigt at have unge indvandrere ansat og andre persongrupper med tilknytning til kontanthjælpssystemet, da dette afspejler lokalsamfundets sammensætning både i forhold til kundegruppe og befolkning. De ønsker på denne måde at være et godt eksempel og signalere åbenhed over for mennesker, der ellers har svært ved at finde fodfæste på arbejdsmarkedet. Det er således virksomhedernes ønske at være med til at flytte nogle holdninger i samfundet. Flere virksomheder, både større og mindre, har angiveligt den opfattelse, at det er virksomhedernes sociale ansvar at medvirke til integration af unge indvandrere.

Trods de smukke ord om ansvar og åbenhed, som der givetvis ikke er nogen grund til at betvivle, får vi dog alligevel at vide, at løntilskuddet er afgørende for, om man ansætter folk på særlige vilkår. Det er meget sjældent, at løntilskuddet direkte anføres som motivet. Derimod anfører næsten alle, at løntilskuddet er nødvendigt, fordi der er meget arbejde forbundet med at sætte de pågældende personer ind i arbejdet. To bestyrere fra en mindre virksomhed nævner, at til trods for løntilskuddet, er de fleste af deres kolleger ikke interesseret i at ansætte unge indvandrere, da der er mange problemer forbundet med denne gruppe, hvilket bliver uddybet senere.

Hvad angår ansættelse på ordinære betingelser, er det flere større virksomheders politik at lade løntilskuddet falde bort, når vedkommende har lært så meget, at der ikke længere skal kompenseres for den lavere produktion i virksomheden. Det er ifølge interviewene mange virksomheders politik, at så snart en medarbejder kan yde en rimelig indsats, skal denne ansættes på almindelige vilkår. Det er vanskeligt at sige noget om, hvorvidt der er hold i denne politik, men det fremgår af flere interview, at nogle unge indvandrere efter endt jobtræningsforløb er blevet tilbudt ansættelse i en eller anden forstand. Eksempelvis er en ung indvandrer blevet ansat som trykkerimedarbejder efter endt uddannelsesforløb i virksomheden, mens en anden, der har haft et forløb i en børnehave, er fortsat som vikar her.

Få af de interviewede virksomheder, heriblandt ISS, har motiver, der adskiller sig fra de øvrige. Her er motivet, at man generelt har et rekrutteringsproblem, fordi det drejer sig om rengøring og andre

former for service. Selv om man ikke nødvendigvis har et rekrutteringsproblem hvert eneste år, ved man af erfaring, at det vil være der i perioder. Et par andre større virksomheder nævner også, at de sandsynligvis vil få et rekrutteringsproblem med tiden og gerne vil være forberedt på denne situation, men at det endnu ikke er aktuelt.

Virksomhedernes og butikkernes egnethed som praktiksted og elevplads

De interviewede arbejdsgivere giver klart udtryk for, at de opfatter deres arbejdsplads som velegnet til ansættelse af unge indvandrere på særlige vilkår. Der bliver dog givet forskellige begrundelser herfor. Nogle steder bliver det oplyst, at man ikke er så afhængig af sprog, fordi man fysisk kan vise, hvordan tingene skal gøres. Andre steder lægger man vægt på, at der på arbejdspladsen er mange ledere med indvandrerbaggrund, som unge indvandrere i særlige vanskelige situationer kan tale med på det sprog, de taler flydende. Nogle arbejdsgivere fremhæver, at de er et lille sted, mens andre synes, at deres fortrin er, at de er et stort sted! Med andre ord er det vidt forskelligt, hvad der i den pågældende virksomhed lægges vægt på, og hvad man mener kan være fremmende for integration af målgruppen.

Flertallet af de interviewede virksomhedsledere anfører, at de er egnede til at modtage unge indvandrere, fordi de, som tidligere nævnt, betragter sig som åbne og fordomsfrie. De peger bl.a. på, at der i virksomheden er plads til alle, og at forskellighed ofte er en berigelse. Nogle fremhæver, at de har mange unge ansat, som de mener er mindre fordomsfulde end ældre, og som er positivt indstillet over for mennesker, der betragtes som anderledes. Endvidere fremhæves det, at unge indvandrere bliver en del af et arbejdsfællesskab og derigennem styrker deres danskundskaber.

En af de virksomheder, vi har talt med, fremhæver sig som særlig egnede, fordi deres arbejdsprøving altid sker med henblik på senere ordinær beskæftigelse. Til gengæld kan de så ikke tage så mange i arbejdsprøving. Et par andre virksomheder løser problemet med det fortsatte forløb på arbejdsmarkedet ved at hjælpe unge indvandrere videre til beskæftigelse i andre virksomheder.

Virksomhedernes initiativer

DGI-byen har taget initiativ til at starte et virksomhedsnetværk, der bl.a. har flygtninge og indvandrere med sprogproblemer som målgruppe. Formålet med projektet er at hjælpe personer, der ellers har vanskeligheder ved at blive integreret på arbejdsmarkedet. På denne måde bliver det muligt at kanalisere arbejdskraft til eller fra andre virksomheder. Projektlederen i DGI-byen gør opmærksom på, at det er yderst vigtigt, at der løbende er en tæt og stabil kontakt med kommunen.

ISS er ligesom DGI-byen en virksomhed, der har megen erfaring med at ansætte unge indvandrere. Arbejdet er sat i system, og der er udviklet et koncept, som er under konstant videreudvikling. Ligesom DGI-byen rekrutterer ISS arbejdskraft til andre virksomheder og medvirker til at sætte folk i gang med kompetencegivende uddannelser, så de på den måde kommer ud af kontanthjælpsystemet. Et eksempel er projekt "Multiservice job", der henvender sig til mennesker med resterhvervsevne. Det kan være ordinære jobs på heltid eller deltid eller flexjob. Indholdet i jobbene sammensættes af elementer på tværs fra alle slags ISS job, og på den måde er det muligt at designe

et job, som en konkret person kan klare. Man forsøger så at sige at skabe en jobprofil ud fra den enkelte ansattes kompetencer.

Som det her fremgår, er der i de større virksomheder en tendens til mere strukturerede integrationsforløb. Nogle af de særlige forløb er ISSs sidemandsoplæring og DGI-byens opstart af mentorordning, som lyder til at være et andet ord for det samme. Ved sådanne forløb efterligner man de processer, som sker helt af sig selv på de små arbejdssteder. Dette skal ses i forhold til, at de små arbejdssteder har en tæt kontakt til den enkelte ansatte og på den måde hurtigt kan følge op på, hvis der skulle være arbejdsrelaterede problemer, eksempelvis forståelsesproblemer i forhold til arbejdsindholdet og udførelsen heraf. Endvidere kan den lille virksomhed følge med i den ansattes kompetenceudvikling og udvide arbejdsfunktioner i overensstemmelse med disse.

Når man taler om større og mindre virksomheder, er det vigtigt at have for øje, at der er visse tiltag, der etableres i de større virksomheder, som kan være vanskelige at gennemføre i mindre virksomheder. Der er tale om, at større virksomheder ofte har en personaleafdeling, der kan designe og gennemføre projekter med at integrere unge indvandrere. Ligesom de kan sørge for, at der etableres mentorordning, at der i samarbejde med kommunen bliver tilknyttet en sproglærer på arbejdspladsen, og ikke mindst, forsøger at lede unge indvandrere videre til andre virksomheder, hvis virksomheden ikke selv kan tilbyde dem fortsat beskæftigelse efter løntilskuddet ophører. For mindre virksomheder vil disse funktioner ikke kunne varetages, medmindre kommunen kan gå ind og gøre det og fx tilrettelægge en indsats, der medtænker ovenstående tilgange i integrationsarbejdet i virksomhederne.

I forhold til styrkelsen af danskkundskaber har flere større virksomheder integreret danskundervisning i arbejdstiden med stor succes. Post Danmark er et eksempel på en virksomhed, der i samarbejde med en omegnskommune har indgået aftale om sammenlægning af arbejde og undervisning. I dette tilfælde møder de ansatte to timer før reel arbejdstid. Den første time af undervisningen foregår i deltagerens fritid, mens den anden time foregår i arbejdstiden. Undervisningen er tilrettelagt sådan, at den pågældende kommune stiller en sproglærer til rådighed. Det særlige ved undervisningen er, at der tages udgangspunkt i skriftligt materiale, som deltagerne anvender i deres arbejdstid. Der kan fx være tale om sikkerhedsmanualer, manualer for arbejdsindhold, beskrivelse af tempo i forhold til forskellige arbejdsfunktioner m.m.. Undervisningen er ikke kun centreret om arbejdsfunktioner, men inddrager også sociallovgivning og andet, afhængig af deltagerens interesse. De interviewede virksomheder, der har erfaring med sammensætningen af arbejde og sprogundervisning giver udtryk for, at ansatte med indvandrerbaggrund har nemmere ved at lære det danske sprog, netop fordi sprogundervisningen tilrettelægges i forbindelse med den pågældende arbejdsplads. Det er vores indtryk, at de virksomheder, der er repræsenteret i denne undersøgelsesdel, og som har gode erfaringer med ordninger, som ovenfor beskrevet, oplever en positiv udvikling, hvad angår unge indvandreres danskkundskaber. Som det også fremgik af forrige kapitel, synes det at være en god ide at tilrettelægge sprogundervisning i samarbejde med virksomhederne og på den måde styrke unge indvandreres danskkundskaber.

Barrierer og holdninger i virksomhederne

Manglende danskkundskaber som en barriere

Flertallet af de interviewede arbejdsgivere nævner, at gode danskkundskaber er afgørende for integration i det danske samfund. Der er dog forskellige udsagn om, hvorvidt manglende danskkundskaber konkret i den enkelte virksomhed opleves at være et problem eller ej. I den forbindelse kan man groft opdele virksomhederne i henholdsvis serviceorienterede med direkte kundekontakt og praktisk og teknisk orienterede virksomheder uden kundekontakt.

Det viser sig, at manglende danskkundskaber betragtes som et større problem i de virksomheder, hvor der er direkte kundekontakt, fx i supermarkeder og i mindre butikker. I virksomheder, der udbyder service med dertil knyttet kundekontakt, peges der bl.a. på vigtigheden af, at de ansatte formår at forstå og forklare kunderne ting, de spørger om. Man er således i tvivl om, hvorvidt den pågældende ansatte kan yde service i overensstemmelse med virksomhedens profil udadtil. Derimod anses manglende danskkundskaber for at udgøre et mindre eller helt fraværende problem i de virksomheder, der tilbyder ansættelse, jobtræning eller praktik inden for jobfunktioner med et praktisk og teknisk indhold, fx lagerarbejde, mekanikarbejde m.m. Som tidligere nævnt, formår de praktisk og teknisk orienterede virksomheder at vise på andre måder end verbalt, hvordan tingene skal gøres.

Sprogvanskeligheder tillægges således forskellige betydninger. Det kommer bl.a. til udtryk i en mindre servicevirksomheds oplevelse af at skulle gentage og forklare en person ansat på særlige vilkår om gøremål i virksomheden m.m. De mange nødvendige forklaringer kræver tid og tålmodighed fra arbejdsgiveren. Derimod oplever en personaleansvarlig chef i en mere teknisk orienteret virksomhed det på en helt anden måde. Hun fortæller, at sprogvanskeligheder somme tider giver anledning til et hjerteligt grin, netop fordi ord udtales forkert og får et nyt og sjovt indhold ved sådanne udtalelser.

Samtlige interviewede personaleansvarlige chefer, bestyrere og ledere påpeger, at unge indvandrere på kontanthjælp ofte har dårlige danskkundskaber, når de starter i virksomheden. Ligesom vejledere fra Undervisningscentret for Indvandrere (UCI), der blev belyst i kapitel 5, mener personalechefer og bestyrere, at de pågældende ansatte bliver væsentlig bedre til at tale dansk efter et stykke tid i virksomhederne. Dette skal ses i forhold til den daglige brug af det danske sprog, der netop bliver forstærket gennem kontakten til kolleger. Det er en personaleansvarlig chefs erfaring, at fællessproget i større arbejdsgrupperinger blandt indvandrere ofte centrerer sig om modersmålet. Dette menes at være et problem, da unge indvandrere i mindre grad formår at tilegne sig virksomhedens normer, men i stedet isolerer sig i et fællesskab med de personer, der taler det samme sprog. Med andre ord lægges der vægt på, at unge indvandrere indgår i samarbejdsrelationer med kolleger, der har dansk som modersmål, hvilket kan tilrettelægges ved tidligere nævnte mentorordning og sidemandsoplæring.

Enkelte job har den egenskab, at man følges ad to og to i et makkerpar hele dagen. Det gælder fx for renovationsarbejdere. I så fald er det nødvendigt for en eventuel indvandrer-makker at have rimeligt gode danskkundskaber, ellers er det ikke til at holde ud for makkeren at gå hele dagen uden at kunne kommunikere på et nogenlunde normalt niveau.

Flere butiksbestyrere har oplevet manglende tolerance fra kunder i forhold til unge indvandrere, der ikke taler korrekt dansk. Det betyder, at unge indvandrere med sprogproblemer oftest sættes til arbejde, der ikke indebærer kundekontakt. I tilfælde af at kunderne giver udtryk for mistillid over for

unge indvandrere i servicefunktioner, synes det at fremgå, at de ofte tildeles en anden arbejdsfunktion. I en situation, hvor en kunde havde modvilje mod en person med indvandrerbaggrund, der ud- delte post og faktisk ingen kontakt havde til den pågældende kunde, blev denne alligevel flyttet til en anden rute af hensyn til kunden. Kun én virksomhed, der indgår i dette interviewmateriale og som jævnligt oplever manglende tolerance fra nogle kunder, går i dialog med kunderne. Ved sådan- ne dialoger oplever bestyreren, at kunderne herefter giver udtryk for forståelse og indsigt, hvad an- går manglende dansk kundskaber, som der ofte klages over.

Påklædning som en barriere

Det er interessant, at flertallet af virksomhederne angiver et ønske om at flytte holdninger i samfun- det ved at ansætte unge indvandrere. Alligevel synes især servicevirksomhederne at medvirke til at fastholde fordomme om unge indvandrere og danske kunders tolerancemønster, hvilket særligt bli- ver udtalt, når det handler om unge kvinder, der bærer tørklæde.

Når servicevirksomhederne tilrettelægger arbejdet i forhold til unge kvinder med indvandrerbag- grund, tages der særligt hensyn til kundernes holdning og tolerance over for personer, der bærer tørklæde. I flere af de interviewede virksomheder, især større servicebutikker, henvises der til et be- klædningsreglement, der indebærer, at tørklæde ikke er tilladt. Personaleansvarlige chefer og besty- rere begrundet det med, at de er afhængige af kunderne og derfor må tage hensyn til deres præfe- rencer, hvad angår beklædning. En butiksbestyrer har den opfattelse, at en ekspedient med tørklæde vil virke provokerende på kunderne, som fremover vil vælge end anden butik at handle i.

Flere større servicebutikker oplevede i perioden efter den 11. september 2001 stærke reaktioner fra nogle kunder mod servicemedarbejdere med indvandrerbaggrund, hvilket især var tydeligt over for kvinder, der bar tørklæde. Det kom bl.a. til udtryk i en situation, hvor kunderne ønskede mere kas- sebetjening i et supermarked, på trods af, at en kvinde med tørklæde havde en ledig kasse åben, uden kø. Den kvindelige ansatte valgte kort tid efter at opsige sit job. Her anfører butiksbestyreren, at han ikke en anden gang vil sætte en kvinde med tørklæde i kassen, for han synes ikke, hun eller andre skal have det nederlag at blive afvist af kunderne. Det skal i øvrigt anføres, at tørklædet i det- te tilfælde ikke havde religiøs baggrund, men blev motiveret med ægteemandens jealousy.

Kønsrollemønster som en barriere

To mindre virksomheder, nærmere bestemt en daginstitution og en blomsterbutik, har i forbindelse med ansættelse af indvandrere gjort sig nogle erfaringer, der kan ses i et kønsperspektiv. Det skal bemærkes, at der er tale om jobfunktioner, der oftest udfyldes af kvinder og muligvis kunne skabe lignende problemstillinger i forhold til nogle etniske danskere.

I interviewet med to bestyrere fra en blomsterbutik fremgår det, at de havde samarbejdsvanskelig- heder med en mand med indvandrerbaggrund, der havde ansvar for at levere blomsterbuketter til kunderne. Det var deres oplevelse, at manden havde meget svært ved at tage imod ordrer fra de to butiksindehavere, hvilket de begrundet med, at de er kvinder. Denne oplevelse er i overensstemmel- se med, hvad en leder i en daginstitution kan fortælle. Hun henviser til et jobtræningsforløb, hvor en pakistansk mand ikke ønskede at bidrage til det praktiske arbejde i institutionen. I stedet gav han udtryk for, at det var under hans værdighed at foretage sig arbejde, som han mente udelukkende var tiltænkt kvinder.

Den ovenfor anførte daginstitution har meget erfaring med ansættelse af indvandrere på særlige vilkår, fortrinsvis kvinder. Kvinderne beskrives som ressourcetsvage med ringe dansk kundskaber. Det er lederen og en mandlig pædagogs erfaring, at kvinderne, hvis de kan komme af sted med det, søger ud i køkkenet og gerne påtager sig dette ansvar, på trods af, at de er ansat til at varetage pædagogisk arbejde. Den mandlige pædagog har flere gange oplevet, at kvinderne med indvandrerbaggrund finder det besynderligt, at han som mand laver mad til børnene, tømmer opvaskemaskiner eller foretager sig andet praktisk arbejde i daginstitutionen. De reagerer med at le og fnise ad ham og vil gerne overtage de handlinger, som han er i gang med.

Lederen og pædagogen gengiver, at de kvinder med indvandrerbaggrund, som er ansat i institutionen, ofte fortæller om erfaringer og oplevelser af fx familiemønstre, der adskiller sig fra danske. Dette giver anledning til mange interessante samtaler og diskussioner blandt personalet generelt. Man kan gætte på, at ansatte med indvandrerbaggrund på sådanne steder bliver mere eller mindre påvirket af de normer og mønstre, som de hører deres danske kolleger giver udtryk for.

Endvidere oplever lederen og pædagogen, at kvinderne har mange ansvarsområder i deres familieliv og derfor kan have svært ved at forene dette med et erhvervsarbejde. Ligesom i andre virksomheder oplever de, at nogle kvinder bliver nødt til at opsiges deres job eller ikke tager i mod et tilbudt job, fordi de alene er ansvarlige for, at familielivet fungerer. Det er således i nogle tilfælde vanskeligt at fastholde de enkelte kvinder i ansættelsesforhold, hvilket er sammenligneligt med de erfaringer, man har gjort sig i lokalcenter Ydre Nørrebro, der refereres til i kapitel 5.

Som det kort er blevet fremstillet, er der visse barrierer forbundet med bestemte kønsrollemønstre, der indvirker på, at nogle er tilbageholdende med at varetage visse jobfunktioner. De samfundsmæssige betingelser, hvad angår aktiv deltagelse på arbejdsmarkedet, er således i nogle tilfælde svære at forene med kønsrollemønstre, der skaber visse forestillinger og forventninger til, hvad en kvinde og mand bør varetage i arbejdsammenhænge.

Holdninger til og forestillinger om unge indvandrere

Forestillingerne om unge indvandrere er mange. En personaleansvarlig chef udtaler, at unge indvandrere står for en lidt større andel af tyverier end etniske danskere. Sådanne handlinger resulterer i firing med det samme. Det betyder dog ikke, at virksomheden undlader at ansætte unge indvandrere, da han netop fremhæver, at de har andre fortrin, fx at de er mere engagerede, og at de arbejder mere seriøst end andre ansatte.

Et par butiksbestyrere fra den samme virksomhed synes, at de har ændret holdning til indvandrere efter at have samarbejdet med dem i forskellige ansættelsesperioder. De henviser til, at medierne ofte mistænkeliggør unge indvandrere ved at henvise til kriminalitet og andet, hvilket de ikke mener, er i overensstemmelse med virkeligheden. De nævner i den forbindelse, at det ville være formålstjenligt at starte en kampagne i TV-Lorry om positive jobtrænings- og praktikforløb i samarbejde med Københavns Kommune. Det ville også være interessant, hvis unge indvandrere, som har været i praktik eller i jobtræning videregav deres erfaringer til andre unge, der ønsker at indgå i sådanne forløb.

Flere repræsentanter fra virksomhederne nævner, at mange indvandrere generelt har en mere autoritær forestilling om, hvad en leder er. Flere personalechefer oplever en mere formel tiltaleform fra ansatte med indvandrerbaggrund, end de ellers er vant til. Det er deres opfattelse, at indvandrere er mere autoritetstro og derfor fremstår som mere 'underdanige' i starten af en arbejdsperiode. En personaleansvarlig chef understreger, at dette ændrer sig, så snart den pågældende person vænner sig til omgangstonen og kulturen i virksomheden og på den måde slapper mere af over for chefen. Det er således virksomhedernes opfattelse, at ansatte med indvandrerbaggrund har lige så mange fordomme om danske arbejdsforhold, som danskere har fordomme, der angår personer med indvandrerbaggrund.

Med hensyn til problemstillinger af religiøs art nævner flere virksomhedsledere ritualer som at bede i arbejdstiden eller faste under ramadanen. Virksomhederne synes ikke det er noget problem at tilrettelægge arbejdet sådan, at den enkelte ansatte har mulighed for at bede i arbejdstiden. Det kan være i et rum, som ikke bliver brugt i det pågældende tidsrum. En virksomhed tilrettelægger arbejdet, så den pågældende ansatte møder senere på arbejde og går senere end ellers under ramadanen. Dette med henblik på, at personen kan spise sig mæt inden solopgang, hvorefter han vil fungere bedre i arbejdstiden. Det er flertallets opfattelse, at handlinger, der har en direkte sammenhæng med religion, ofte kan løses under hensyn til den enkelte, og det antages derfor ikke at være et problem, hvad angår tilrettelæggelse af arbejdet. En enkelt virksomhed påpeger dog, at faste under ramadanen kan være et problem, fordi nogle bliver aggressive over for kunder og kolleger.

Positive erfaringer med unge indvandrere

Fordelen ved at have ansatte med indvandrerbaggrund er, at de kan bidrage til nytænkning, netop fordi de i deres oprindelsesland har gjort sig andre erfaringer, som kan være nyttige i de danske virksomheder. I et interview henvises til en ung mand med indvandrerbaggrund, der i sit oprindelsesland var selvstændig erhvervsdrivende, idet han havde en grønthandlerbutik. Han arbejder i dag i frugt- og grønt afdelingen i et supermarked, hvor han formår at komme med nye ideer til opstilling m.m.

Det fremhæves også, at ansatte med indvandrerbaggrund bidrager til, at tonen og kulturen i virksomheden bliver mere åben og rummelig, og at virksomheden i det hele taget bliver mere behagelig at være i for alle.

Mange af de interviewede personaleansvarlige chefer oplever, at unge indvandrere får mere selvtilid gennem arbejdet, det vil sige, at de får et ansvar og i øvrigt også oplever at udvikle sig, bl.a. i kraft af forbedrede dansk kundskaber. Derudover har flere personaleansvarlige chefer og bestyrere erfaret, at ansatte med indvandrerbaggrund i højere grad end etniske danskere er engagerede i arbejdet og viser interesse og vilje for at arbejde og blive klogere på arbejdsområdet. Nogle personalechefer beskriver det således, at de ofte er en bedre arbejdskraft end etniske danskere, ligesom det beskrives, at de værdsætter arbejdet mere. En chef tilføjer, at mange virksomheder er betænkelige over for at ansætte unge indvandrere. Hun mener, at det er sværere for indvandrere generelt at få arbejde, hvorfor de måske i højere grad viser interesse og engagement. Hun uddyber, at der ofte er tale om jobs, som ingen andre gider have. Derfor står unge indvandrere bedre, da de konkurrerer med unge etniske danskere, der er meget mindre ressourcestærke end unge indvandrere.

Uudnyttede ressourcer

Én virksomhed kunne godt ansætte flere flygtninge eller indvandrere med uddannelse fra hjemlandet. De synes ikke altid kommunerne tager arbejdet med integration lige seriøst og nævner som eksempel en flygtning med ingeniøruddannelse, som efter fire år i Danmark endnu ikke havde fået sit eksamensbevis oversat. Det betød i det konkrete tilfælde, at de ikke kunne ansætte ham. Projektlederen mener, at det er billigere for kommunen at få ham ud at køre taxa eller lignende, men det ville give en mere tilfredsstillende integration og et større udbytte for samfundet, hvis den pågældende person og andre i lignende situationer kunne bruge deres uddannelse.

Der er andre eksempler på flygtninge og indvandrere med uddannelse, som har fået helt andet arbejde i Danmark. Et eksempel er en kvinde, som er uddannet elektriker, men som er i praktik i en servicebutik. Det er ikke til at vide, om denne kvinde hellere ville arbejde inden for sit uddannelsesområde, eller om hun selv har ønsket at skifte erhvervsbranche. Dog virker det som om, at de kompetencer, som nogle personer med indvandrer- eller flygtningebaggrund har, ikke bliver udnyttet. Ved at inddrage uddannelsesbaggrund i planlægningen af arbejdsrelateret praktik og andet sender man et signal om, at man tager vare på de ressourcer, som nogle indvandrere og flygtninge kommer med fra deres hjemland.

Uddannelsessystemet

Som det indledningsvis til dette kapitel blev nævnt, er der foretaget to interview med henholdsvis en studievejleder og studieleder fra Teknisk Skole, et interview med en studieleder fra Pædagogisk Grunduddannelse og et interview med en studievejleder og leder fra Social og Sundhedsuddannelsen.

I det følgende gengives erfaringer fra de forskellige skoler mht. unge indvandreres uddannelsesforløb.

Social- og sundhedsuddannelsen

Social- og sundhedsuddannelsen er en kommunal institution, der både uddanner og ansætter folk i jobs. Det direkte samarbejde med Københavns Kommune er i forhold til de personer, der er under revalidering, hvilket både er indvandrere og etniske danskere. I den forbindelse har skolen bemærket en markant nedgang mht. bevilling af revalidering. Konsekvensen heraf er, at færre får en uddannelse, fordi det er vanskeligt for dem at klare sig økonomisk. Hvad angår kontakten til sagsbehandlere bliver det understreget, at skolen ikke vil påtage sig en kontrolfunktion over for de personer, der er under revalidering, fx i forhold til mødefrekvens. I øvrigt er det studielederen og vejleders opfattelse, at der løbende er kontakt mellem sagsbehandlere og revalidender.

Det fremgår af interviewet, at optagelseskriterierne er blevet strammet. Det betyder, at eleverne inden optagelse skal have et vist niveau i dansk, engelsk og naturfag. Dette menes at være positivt og begrundes med, at det ville være uetisk og upædagogisk at undlade at stille krav til danskkundskaber i forhold til uddannelsesniveaet. Hvis der ikke stilles krav, vil nogle elever lide nederlag, da det vil være vanskeligt at gennemføre uddannelsen. Ifølge studielederen og vejlederen kan det resul-

tere i, at eleverne mister lysten til at lade sig genoptage på et senere tidspunkt, netop fordi de har mistet selvtilliden.

Studielederen og -vejlederen oplever, at elever med indvandrerbaggrund har et særligt behov for at blive styrket i det skriftlige arbejde, netop fordi der lægges vægt på at kunne udarbejde skriftlige rapporter på skolen. For at imødekomme dette behov tilbyder skolen lektiecafé tre dage om ugen, hvor der er tilknyttet en lærer. Denne lektiecafé benyttes særligt af elever med indvandrerbaggrund.

Som det også fremgik af interviewene med vejledere fra Center for Offentlig Jobtræning (COJ), kapitel 5, er det studielederen og vejlederens indtryk på Social- og Sundhedsuddannelsen, at mange elever med indvandrerbaggrund har meget høje ambitioner og ofte gerne vil videreuddanne sig til erhverv som læger og jordemødre. Det er ikke til at vide, om der er tale om for høje ambitioner, da skolen ikke har kendskab til, hvorvidt de pågældende elever faktisk videreuddanner sig. Der peges dog på, at dette ambitionsniveau kan være kulturelt betinget, fordi høje erhvervsstillinger medfører social status og prestige, som nogle elever med indvandrerbaggrund lægger særligt vægt på.

Forinden uddannelsesstart er alle elever blevet orienteret om vigtigheden af at have en cykel til rådighed i forbindelse med praktikforløb. Flere elever med indvandrerbaggrund siger, at de har en cykel, men det viser sig senere, at det alligevel er et problem. Denne problematik bliver særlig udtalt, når skolen får tilbagemeldinger fra praktiksteder om, at nogle elever med indvandrerbaggrund ikke har en cykel, hvilket gør arbejdet svært at organisere, da praktikstederne er afhængige af, at praktikanterne har en cykel. Det tilføjes, at der findes mange jobs inden for erhvervsområdet, hvor det ikke er nødvendigt at have en cykel, fx på plejehjem og hospitaler. Det bør tages i betragtning, at nogle unge indvandrere muligvis ikke har lært at cykle eller ikke har haft adgang til en cykel. I den forbindelse kunne det være en ide at tilrettelægge et forløb inden optagelse på skolen, hvor de enkelte personer får mulighed for at lære at cykle.

Studielederen og -vejlederen fortæller, at de får mange forskellige tilbagemeldinger fra ældre borgere, der modtager hjemmehjælp. De oplever jævnligt at få negative tilbagemeldinger, hvad angår etnicitet. Dertil skal føjes, at de generelt får mange negative tilbagemeldinger, der både angår hårfarve, beklædning, køn og alder. Det er derfor deres antagelse, at etnicitet ikke udgør en særlig negativ faktor, men at det snarere handler om at brokke sig over mennesker, der ser anderledes ud, hvad enten der er tale om personer med sort, rødt eller slet ingen hår på hovedet.

I undervisningen inddrages løbende diskussioner om episoder og situationer, som eleverne oplever i deres praktik, samt hvordan de skal takle disse. Her drøftes også spørgsmål, der vedrører køn, da der efterhånden er flere og flere mænd, både etniske danskere og indvandrere, som er tilknyttet skolen. I den forbindelse er der nogle elever, både kvinder og mænd, der oplever at skulle overskride nogle grænser i forhold til at varetage opgaver med personlig pleje over for det modsatte køn. Endvidere drøftes elevernes fordomme og forestillinger om mennesker, som de er tilbageholdende over for. Det er således skolens målsætning at skabe dialog om grænser, etik m.m., der kan være med til at forberede eleverne til erhvervet som social- og sundhedsassistent.

Den overordnede tilrettelæggelse af undervisningsforløbet er indrettet sådan, at der tages højde for forskellighed i de enkelte klasser. Det vil sige, at skolen, ligesom mange virksomheder, lægger vægt på at afspejle beboersammensætningen i lokalmiljøet og derfor ser forskellighed som en ressource. Med andre ord bestræber man sig på at have forskellige elever samlet i klasserne, hvad angår køn, alder, etnicitet m.m.

Pædagogisk Grunduddannelse (PGU)

PGU – er en uddannelse som kvalificerer studerende til et arbejde som pædagogmedhjælper, dagplejer eller omsorgsmedhjælper. Uddannelsen er inddelt i to forløb. Det ene omtales som den ordinære uddannelse, der varer 1½ år og optager elever direkte fra folkeskolen med efterfølgende erhvervserfaring, mens den anden er en merituddannelse, der varer i 40 uger. På denne uddannelse kræves det, at de studerende har minimum et års erhvervserfaring inden for pædagogisk arbejde. I det følgende beskrives den ordinære uddannelse, da denne har et tæt samarbejde med Københavns Kommune, repræsenteret ved Center for Kompetence Udvikling (CKU) og Undervisningscentret for Indvandrere (UCI), begge beskrevet i kapitel 5.

På den ordinære uddannelse er der i gennemsnit seks elever med indvandrerbaggrund tilknyttet et hold på i alt 28 elever. Der er i alt otte hold på skolen, og de studerende starter, fra de er ca. 21 år. Der er indgået en uddannelsesaftale med Københavns Kommune, der betaler løn til de studerende. Under uddannelsesforløbet skal de studerende i praktik to gange af tre måneders varighed.

Unge indvandrere, som bliver tilknyttet uddannelsen, er primært fra Undervisningscentret for Indvandrere (UCI). PGU har et tæt samarbejde med UCI og låner så at sige lærere ud til UCI, der underviser på stedet. Fordelen ved at have lærere på UCI er, at disse kender til kravene, der stilles på PGU såvel som uddannelsesindhold og studiemiljø. Endvidere er de udlånte lærere med i voveringen om, hvilke elever fra UCI, der kan optages på PGU. I visiteringen forsøger man at undgå at optage de elever, som menes at have svært ved at gennemføre Pædagogisk Grunduddannelse. På den måde forsøger man at undgå, at nogle lider nederlag. Hvis der er usikkerhed på UCI om, hvorvidt den enkelte unge har tilstrækkelige dansk kundskaber til at kunne klare sig på PGU, indkaldes denne til en samtale på PGU, der efterfølgende laver en vurdering.

Det er skolens hensigt at etablere en lektiecafé på linie med den, der er beskrevet på Social- og Sundhedsuddannelsen. Dette fordi skolen oplever, at mange elever efterspørger en sådan, både etniske danskere og unge indvandrere. Det er studielederens opfattelse, at de fleste elever oplever at udvikle sig fagligt på meget kort tid. Både etniske danskere og indvandrere står i nogle tilfælde svagt, hvad angår dansk kundskaber. I den forbindelse er det interessant, at unge indvandrere synes at have en større selverkendelse, hvad angår dansk kundskaber end andre elever. Det er også studielederens indtryk, at elever med indvandrerbaggrund gennemgående er mere stabile mht. mødetid end andre elever. Denne stabilitet kan være negativ i andre sammenhænge, hvor elever med indvandrerbaggrund kan være mere autoritetstro ved automatisk at tage udgangspunkt i, at læreren har ret, hvad end denne siger og gør. Elever med indvandrerbaggrund opleves også at være mindre forstyrrende og mere engagerede i undervisningssammenhænge end andre elever.

Stabiliteten mht. fremmøde og gennemførelse af uddannelsen kan også ses ved, at langt færre elever med indvandrerbaggrund end andre elever indkaldes til helhedsbedømmelse. I modsætning til Social- og Sundhedsuddannelsen påtager PGU sig gerne en kontrolfunktion i forhold til eleverne. Dette skal ses i forhold til, at de elever, som har meget fravær, bliver helhedsbedømt. Det betyder, at der etableres en samtale mellem elev og studieleder, lærer samt en pædagogisk konsulent fra Københavns Kommune. Ved dette møde tales der med eleven om hendes eller hans fravær og årsagen her til. I de tilfælde, hvor elever med indvandrerbaggrund deltager, er årsagen ofte ikke fravær, men i højere grad familieproblemer, der kan omhandle problemstillinger, hvor kvinden har brudt nogle familietraditioner i forhold til at tage en uddannelse med henblik på arbejde. Fordelen ved helhedsbedømmelser er, at der er tæt opfølgning i forhold til unge med problemer, hvad enten det handler om fravær eller familie og uddannelse.

Noget andet, der adskiller elever med indvandrerbaggrund fra andre elever er, at de kender hinanden indbyrdes fra UCI og derfor naturligt finder sammen på PGU. PGU forsøger dog at splitte sådanne grupperinger ved at nedsætte projektgrupper på tværs af køn, alder og etnicitet. Studielederen mener, det er vigtigt at integrere elever med indvandrerbaggrund med elever, som dels tænker dansk, dels kender til normer, rutiner og omgangsformer. Dette menes at være en styrke, da unge indvandrere på et senere tidspunkt skal samarbejde med mange etniske danskere og derfor bør have kendskab til mange ting og problemstillinger, der netop diskuteres i gruppesammenhænge.

Tekniske skoler

De tekniske skoler, som vi har talt med, adskiller sig fra de øvrige uddannelsessteder som beskrevet ovenfor. Dette er fordi, de ingen samarbejdsaftale har med Københavns Kommune og derfor ikke har kendskab til, om deres elever har været tilknyttet kontanthjælpssystemet.

Uddannelseslederen på den ene Teknisk Skole oplyser, at elever med indvandrerbaggrund oftest er vokset op i Danmark, hvilket også bekræftes af en studievejleder på linjen for multimediedesign. På ingen af skolerne tilrettelægges man et særligt forløb for unge indvandrere. Der er simpelthen ikke behov for det, da de på lige fod med andre indgår i studieforløbet.

Det er ikke studievejlederens indtryk, at elever med indvandrerbaggrund søger sammen i grupper. Desuden vanskeliggøres det ved, at skolen flere gange i løbet af de to år uddannelsen varer, nedsætter studiegrupper, der går på tværs af køn, alder og etnicitet.

Det er uddannelsesvejlederens opfattelse, at elever med indvandrerbaggrund har lige så gode muligheder for at få arbejde som andre elever, der har taget den samme uddannelse som multimediedesigner. Eleverne kommer ikke i praktik under uddannelsesforløbet, så vejlederen har ingen erfaring med, hvorvidt der kan være problemer eller ej mht. at få en praktikplads.

Som det fremgår af ovenstående, synes unge indvandrere på tekniske skoler at indgå på lige fod med andre elever, hvorfor der ikke tilrettelægges særlige forløb. Dette er ikke tilfældet på Social- og Sundhedsuddannelsen, hvor man oplever, at unge indvandrere har svært ved det danske sprog og derfor har behov for særlig støtte i forhold til lektiehjælp. Pædagogisk Grunduddannelse adskiller sig fra de øvrige uddannelsessteder ved at fremhæve unge indvandrere som mere engagerede og stabile end andre elever på uddannelsen. At de tekniske skoler faktisk ikke synes, at unge indvandrere adskiller sig fra andre elever kan skyldes, at der er tale om uddannelsesforløb, der forudsætter længere skolegang forinden optagelse, end hvad der er tilfældet på de øvrige uddannelser. Endvidere synes der at være fællestræk med nogle af de erfaringer, som visse virksomheder har gjort sig i forbindelse med ansættelse af unge indvandrere. Der kan bl.a. henvises til oplevelsen af, at unge indvandrere virker mere engagerede, men også mere autoritetstro end andre.

Litteratur

- Bach, H. (2002): Kontanthjælpsmodtageres aktivering og arbejdsudbud. København. Socialforskningsinstituttet. 02:3. 2002.
- Boll, J & T.Q. Christensen (2002): Kontanthjælpsmodtagere og arbejdsmarkedet: Casestudie fra Vestegnen. København. Socialforskningsinstituttet. 02:1. 2002.
- Borjas, G.J. (1999): Heaven's door. Princeton: Princeton University Press.
- Csonka, A. (1995): Når virksomheder rekrutterer. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 95:10.
- Dansk Arbejdsgiverforening (2001): Arbejdsmarkedsrapport 2001. Kapitel 4. København
- Finansministeriet: Finansredegørelsen 2001. København.
- Hjarnø, J. og T. Jensen (1997): Diskrimination af unge med indvandrerbaggrund ved jobsøgning. Dansk Center for Migration og Etniske Studier. Working Paper no. 21.
- Hummelgaard, H., B.K. Graversen, L. Husted og J.B. Nielsen (1998): Uddannelse og arbejdsløshed blandt unge indvandrere.
- Hummelgaard, H., L. Husted, H.S. Nielsen, M. Rosholm og N. Smith (2002): Uddannelse og arbejde for andengenerationsindvandrere. København: AKF Forlaget
- Hummelgaard, Hans 2002: Tilknytningen til arbejdsmarkedet (kapitel 3) i: "Integrationsforskningen i Danmark 1980-2002." Ministeriet for flygtninge og indvandrere og integration.
- Husted, L., H.S. Nielsen, M. Rosholm and. Smith (2000): Employment and Wage Assimilation of Male First Generation Immigrants in Denmark. CLS Working Paper, nr. 1.
- Jakobsen, V. og N. Smith (2002): The Educational Attainment of the Children of the Danish "Guest Worker" Immigrants. (Conference paper....)
- Københavns Kommunes Udbud af 11. juni 2002: Undersøgelse af barrierer for indvandreres adgang til uddannelse og beskæftigelse i Københavns Kommune
- Larsen, C. (2000): Uddannelse og danskundskaber, i Mogens, G. V. & P. C. Mathiessen (red.): Integration i Danmark omkring årtusindeskiftet. Indvandrerne møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet. Rockwool fondens Forskningsenhed. Århus: Århus Universitetsforlag
- Lov om aktiv socialpolitik.
- Mogens, G. V. & P. C. Mathiessen eds. Indvandrere og Arbejdsmarkedet: Mødet med det danske velfærdssamfund. Rockwool fondens Forskningsenhed. Spektrum. 2002

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2002a): Årbog om udlændinge i Danmark 2002, København

Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2002b): Integrationsforskning i Danmark 1980-2002, København.

Møller, B. og L. Togeby (1999): Oplevet diskrimination. En undersøgelse blandt etniske minoriteter. København: Nævnet for Etnisk Ligestilling

Nævnet for Etnisk Ligestilling (1996): Praktikpladssituationen for etniske minoriteter. København: Nævnet for Etnisk Ligestilling

Pedersen, P.J. (2002): Arbejdsmarkedsintegration, arbejdsmarkedspolitik og overførselsindkomster. Forskningsmæssig viden om immigration fra mindre udviklede lande siden 1980. AMID Working Paper Series no. 7. Aalborg Universitet: AMID.

Rosholm, M., Scott, K. & Husted, L. (2000): The Times They Are A-Changin'. Organizational Change and Immigrant Employment Opportunities in Scandinavia. CLS Working Paper, nr. 7

Schmidt, G. og V. Jakobsen (2000): 20 år i Danmark. En undersøgelse af nydanskernes situation og erfaringer. København: Socialforskningsinstituttet 00:11.

Schmidt, G. (2002): Tidsanvendelse blandt pakistanere, tyrkere og somaliere - Et integrationsperspektiv. København: Socialforskningsinstituttet 02:28.

Schultz-Nielsen (2000): Hvilke individuelle faktorer har betydning for integrationen på arbejdsmarkedet?, i Mogens, G. . & P.C. Mathiessen (red.): Integration i Danmark omkring årtusindeskiftet. Indvandrernes møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet. Rockwool fondens Forskningsenhed. Århus: Århus Universitetsforlag.

Scott, K. (1999): The immigrant Experience. Changing Employment and Income Patterns in Sweden, 1970-1993. Lund: Lund University Press.

Thomsen, M.H. og M. Moes (2002): Kompetencer mellem kulturalisering og mangfoldighed. Aalborg: AMID Working Paper Series, No. 9/2002.

Undervisningsministeriet (2001): Indvandrere og efterkommere i uddannelsessystemet. København: undervisningsministeriet.

Winther, S. (2002): Kommunernes integrationsindsats efter den nye integrationslov. Aalborg: AMID Working Paper Series, No. 30/2002 .

Appendiks A

Kortlægning af barrierer for beskæftigelse

Der kan være flere grunde til, at indvandrere har svært ved at finde beskæftigelse på det danske arbejdsmarked. Disse grunde, eller barrierer, for integration kan skyldes karakteristika og adfærd hos indvandrerne selv, forhold hos de virksomheder, som skal efterspørge indvandrerens arbejdskraft samt forhold i selve velfærdssamfundets struktur. Forskningen i disse barrierer er begrænset i Danmark. Der findes dog enkelte empiriske studier, som specifikt berører barrierer for indvandrerens adgang til arbejdsmarkedet. Nedenfor vil vi gennemgå de forskellige barrierer for beskæftigelse, som er blevet dokumenteret i disse studier.

De barrierer, som den empiriske litteratur dokumenterer for indvandrere, kan sammenfattes til følgende:

- Manglende dansk kundskaber og dansk uddannelse kan udgøre en barriere, idet et flertal af indvandrerne i Danmark har meget lidt eller ingen uddannelse. Flere studier finder, at virksomheder typisk kræver gode dansk kundskaber, selv i ufaglærte jobs.
- Ringe viden om det danske arbejdsmarked samt manglende sociale netværk kan medføre en begrænset adgang til jobåbninger samt praktikpladser.
- Unge indvandrere gifter sig og får børn tidligere end danske unge. Familiemønstre og traditionelle forventninger omkring denne familiedannelse kan medføre, at indvandrere ikke tager uddannelse eller, at (især) kvinder går hjemme og passer børn og hus.
- Diskrimination og fordomme fra efterspørgselsiden om indvandrerens kundskaber og kvalifikationer, om medarbejderes og kunders fordomme kan sætte en barriere for ansættelse.
- Skattesystemets konstruktion samt reglerne for overførselsindkomster medfører, at indvandrere ofte skal tjene et betragteligt beløb, før det kan betale sig for den ene part at forlade kontanthjælpssystemet til fordel for arbejde.
- Klientgørelse i form af problemfokusering i kontanthjælpssystemet kan sætte barrierer for den enkelte, når man senere skal møde arbejdsmarkedets krav om og fokus på kompetencer.

Forhold specifikt for indvandrergruppen

Ligesom hos danskerne øger en erhvervskompetencegivende uddannelse gennemført i Danmark indvandrerens beskæftigelseschancer (Hummelgaard et al. 1998; Husted et al, 2000). Den positive effekt af uddannelse på beskæftigelsessituationen er dog mindre for efterkommere og indvandrere, som er kommet til Danmark som børn, end for jævnaldrende danskere. Denne forskel kan indikere, at indvandrerne oplever diskrimination på arbejdsmarkedet (Hummelgaard et al. 1998). Dette er

særligt alvorligt, hvis det mindsker de unge indvandreres incitament til at påbegynde og gennemføre en uddannelse.

Indvandrere fra tredjelande er generelt dårligere uddannet end den øvrige befolkning. Dette hænger bl.a. sammen med, at kun godt 40 pct. af mændene og 32 pct. af kvinderne blandt indvandrere fra tredjelande, som er kommet til Danmark efter de fyldte 16 år, har medbragt en erhvervskompetencegivende uddannelse. (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2002a). De indvandrere, der er kommet til Danmark i førskole- eller skolealderen, har et lavere uddannelsesniveau end jævnaldrende etniske danskere (Jakobsen og Smith, 2002; Hummelgaard et al., 2002). Efterkommere får i højere grad en erhvervskompetencegivende uddannelse end indvandrere, der er kommet til Danmark som børn. Andelen med en erhvervskompetencegivende uddannelse falder med stigende alder ved indvandring. På den måde kan manglende dansk erhvervskompetencegivende uddannelse være en barriere for indvandrernes vej ind på arbejdsmarkedet.

En medvirkende årsag til det lavere uddannelsesniveau blandt unge indvandrere er, at de i mindre grad end etniske danskere gennemfører den uddannelse, de er startet på (Undervisningsministeriet, 2001). En af forklaringerne på det høje frafald er problemer med det danske sprog (Jakobsen og Smith, 2002). Indvandrere har endvidere sværere ved at finde praktikplads end etniske danskere, hvilket kan forklare et relativt højt frafald på erhvervsfaglige uddannelser. Erhvervsskolerne vurderer, at der er flere årsager hertil. For det første er arbejdsgiverne mindre villige til at tilbyde praktikpladser til etniske minoriteter. For det andet sender de etniske minoriteter for få uopfordrede ansøgninger og mangler sociale netværk, der kan give dem vigtige informationer om virksomheder, som ansætter praktikanter. For det tredje har de etniske minoriteter sværere ved at leve op til arbejdsgivernes kvalifikationskrav.

Ikke alle de uddannelsesmæssige kvalifikationer og al den erhvervserfaring, som indvandrerne medbringer fra oprindelseslandet, er anvendelig på det danske arbejdsmarked. Oprindelseslandet kan være afgørende for, hvor let indvandrerne kan anvende deres medbragte uddannelse i Danmark. Eksempelvis er der store forskelle i jobstrukturer og de færdigheder, man erhverver sig, inden og i forbindelse med beskæftigelse i en industrialiseret økonomi og i et udviklingsland (Borjas, 1999). Endvidere kan fx manglende dansk kundskaber og viden om det danske arbejdsmarked indebære, at indvandrerne ikke kan anvende deres uddannelse i Danmark. I en survey-undersøgelse foretaget af Rockwool Fondens Forskningsenhed, hvor indvandrere fra 8 forskellige nationaliteter interviewes, svarer to tredjedele nej til, at de har kunnet anvende deres uddannelse i Danmark. De hyppigste begrundelser er manglende dansk kundskaber, uddannelsen kan ikke godkendes, eller uddannelsen er irrelevant eller forældet (Larsen, 2000).

For etniske danske unge såvel som for unge indvandrere samt efterkommere har den sociale arv betydning for uddannelsesvalget. For etniske minoriteter virker den sociale arv gennem tre kanaler: en direkte effekt fra forældrene, effekter af det boligområde, hvor individet vokser op, og effekter fra den etniske gruppe individet tilhører (Borjas, 1999). Forældrene påvirker bl.a. børnene gennem deres holdninger til uddannelse og arbejde, den støtte de giver (og har mulighed for at give børnene i skolegangen), samt de informationer de videregiver til børnene om uddannelses- og jobmuligheder. Analyser af efterkommeres uddannelse viser, at unge efterkommere i mindre grad end jævnaldrende danskere påvirkes af deres egne forældres uddannelse og arbejdsmarkedstilknytning. Det betyder, at unge efterkommere i højere grad end danske unge er mønsterbrydere. Til gengæld spiller den etniske gruppe, som unge efterkommere tilhører, dog en stor rolle for de unges uddannelsesniveau (Hummelgaard et al., 2002). Da uddannelsesniveaue for forældre generationen fra tredjelande er la-

vere end for etniske danskere, kan den sociale arv være med til at forklare det lave uddannelsesniveau blandt unge indvandrere, jf. kapitel 2 og 3.

Enkelte analyser har undersøgt betydningen af danskkundskaber og viser ikke overraskende, at dårlige danskkundskaber har en negativ effekt på uddannelsesniveauet og arbejdsmarkedsintegrationen (Schultz-Nielsen, 2000; Jakobsen og Smith, 2002). Alder ved indvandringen er afgørende for indvandrernes danskkundskaber. Indvandrere, der er kommet til Danmark i førskolealderen, har fx bedre danskkundskaber som 30-35 årige end indvandrere, der er kommet til Danmark i skolealderen (Schmidt og Jakobsen, 2000).

Alt andet lige kan det endvidere forventes, at danskkundskaber og viden om arbejdsmarkedet øges med opholdstiden i Danmark, ligesom muligheden for at have opnået dansk uddannelse og erhvervserfaring stiger med opholdstiden. Både danske og udenlandske undersøgelser viser da også, at indvandreres arbejdsmarkedsintegration stiger med opholdstiden (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2002b).

Som tidligere nævnt viser undersøgelser, at etniske minoriteter kan mangle sociale netværk, der kan medvirke til information om praktiksteder. Der er kun få og ikke repræsentative undersøgelser om betydningen af sociale netværker for etniske minoriteters arbejdsmarkedsintegration. Men disse har vist, at sociale netværker i det hele taget har stor betydning for jobsøgning og ansættelse. Det gælder særligt ufaglærte jobs, hvor ansættelsen typisk sker gennem direkte kontakt til arbejdsgiver eller gennem sociale netværk. Der har endvidere vist sig en sammenhæng mellem beskæftigelse og omgang med danskere for indvandrere og efterkommere. Men det er endnu ubelyst, hvilken vej denne årsagssammenhæng går. Beskæftigelse blandt danske kollegaer øger naturligt den daglige kontakt med danskere. Det er altså usikkert, hvorvidt danske sociale netværker i højere grad end etniske minoritetsnetværker højner beskæftigelseschancerne (Schultz-Nielsen, 2000; Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2002b). En klar barriere for indvandrerne kan således være manglende netværker på de rette arbejdspladser, uanset om netværket består af danskere eller etniske minoriteter.

De unges familiedannelse kan også influere på deres valg af uddannelse og arbejde. Hos både danske unge og unge indvandrere mindsker tidligt ægteskab sandsynligheden for at gennemføre en erhvervskompetencegivende uddannelse. Denne effekt er stærkere for indvandrerne end danskerne og stærkere for kvinder end mænd. Børn i førskolealderen har også en negativ effekt på uddannelsesniveauet for indvandrerkvinder, mens børn ingen effekt har på mandlige indvandreres uddannelsesvalg (Hummelgaard et al., 2002; Jakobsen og Smidt, 2002). Ægteskab har endvidere en negativ effekt på sandsynligheden for at komme i beskæftigelse for efterkommere, mens ægteskab ingen effekt har på sandsynligheden for at komme i beskæftigelse for danske unge (Hummelgaard et al., 2002). I gennemsnit gifter indvandrere fra lande som Pakistan, Somalia, Tyrkiet og det tidligere Jugoslavien sig tidligere end danskere. De får også børn tidligere og får flere børn (Schmidt og Jakobsen, 2000; Schmidt, 2002).

Ægteskab og børn behøves ikke nødvendigvis at være en hindring for at studere og arbejde. Men der kan være forskellige forventninger blandt forskellige etniske minoritetsgrupper og etniske danskere til, om mændene skal kunne forsørge en familie, når de er gift og derfor ikke kan være under uddannelse og til, om gifte kvinder skal forsørges. Schmidt (2002) viser, at kvinder i indvandrerhjem, i større omfang end danske kvinder, tager sig af opgaverne i hjemmet som fx børnepasning og

madlavning. Livsholdninger og familieværdier kan også indebære, at bestemte job ikke er acceptable for kvinder og på den måde begrænse kvindernes jobmuligheder.

Det er dog vigtigt at understrege, at den præcise årsagssammenhæng mellem ægteskab og børn på den ene side, og uddannelse og beskæftigelse på den anden side, ikke er tilstrækkeligt belyst. Fx kan nogle unge vælge tidligt ægteskab, fordi de ikke kan komme videre i uddannelsessystemet og ikke har et arbejde (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2002b).

De nævnte studier af barrierer for adgang til arbejdsmarkedet fokuserer bredt på etniske minoriteter. Der er ikke lavet studier, som specifikt fokuserer på kontanthjælpsmodtagere med anden etnisk baggrund. Analyser fra Socialforskningsinstituttet indikerer dog, at kontanthjælpsmodtagere med anden etnisk baggrund i mindre grad end etnisk danske kontanthjælpsmodtagere har personlige problemer ud over ledighed (Bach, 2002; Boll og Christensen, 2002). Til gengæld har kontanthjælpsmodtagere med anden etnisk baggrund ofte problemer med det danske sprog og meget lidt viden om, hvordan det danske arbejdsmarked fungerer, fx hvordan man søger job (Boll og Christensen, 2002).

Barrierer på efterspørgselsiden

En mulig barriere på arbejdsmarkedet er diskrimination fra virksomheder. Denne diskrimination kan fx skyldes manglende tiltro til en indvandrers udenlandske uddannelse eller generelle fordomme hos arbejdsgivere, allerede ansatte på virksomheden og virksomhedens kunder (eller virksomhedens forventninger omkring fordomme hos kunderne). Det er vanskeligt/umuligt at kvantificere, hvor udbredt diskrimination er på arbejdsmarkedet, men flere studier viser, at der eksisterer diskrimination (fx Hjarnø og Jensen, 1997; Nævnet for Etnisk Ligestilling, 1996; Møller og Togeby, 1999). Indvandrere kan også mere utilsigtet blive udelukket fra job i virksomhederne, fx hvis der i rekrutteringen i høj grad anvendes sociale netværk, som indvandrere ikke har adgang til. Anvendelsen af sociale netværk i rekrutteringen er bl.a. belyst i Csonka (1995).

Som nævnt i foregående afsnit øger en formel erhvervskompetencegivende uddannelse og gode danskundskaber sandsynligheden for beskæftigelse. Meget tyder på, at uddannelsesmæssige kvalifikationer bliver af stadig større betydning på det danske arbejdsmarked, idet andelen af beskæftigede med en erhvervskompetencegivende uddannelse er stigende. Thomsen og Moes (2002) viser fx, at professionaliseringen af det kommunale arbejdsmarked er steget markant gennem det sidste årti med skærpede krav til den faglige uddannelsesbaggrund hos de nyansatte.

Scott (1999) og Rosholm, Scott & Husted (2000) argumenterer for, at betydningen af de mere bløde kvalifikationer er øget i de sidste årtier, da den økonomiske og teknologiske udvikling har ændret kravene til arbejdskraftens kvalifikationer. Ud over at kravene til uddannelsesmæssige kvalifikationer er steget, har den teknologiske udvikling i 1970'erne og 1980'erne ført til ændringer i produktionsmetoderne og organiseringen af arbejdet i mange virksomheder, og disse ændringer øger kravene til kommunikation mellem de ansatte. Dette indebærer eksempelvis, at kravene til indvandrernes danskundskaber og kendskab til dansk arbejdspladskultur øges, og at det derfor i de sidste årtier er blevet sværere for indvandrere at blive integreret på arbejdsmarkedet.

Boll og Christensen (2002), som bl.a. fokuserer på arbejdsmarkedet for kontanthjælpsmodtagere på Vestegnen, finder, at virksomheder ofte kræver gode dansk kundskaber. Ud over sprogkravet finder Boll og Christensen faktisk, at virksomhederne typisk ikke fokuserer på faglige kvalifikationer i deres efterspørgsel af ufaglært arbejdskraft. I stedet fokuseres der på, om folk er i stand til at møde til tiden samt bløde værdier som bl.a. interesse i arbejdet.

Strukturelle barrierer

I de senere år har både ministerier og forskningsmiljøer beskæftiget sig med, hvordan strukturer i det danske samfund kan gøre det urentabelt for personer at arbejde. Populært kaldes det for "fattigdomsfælden" eller "beskæftigelsesfælden". Oftest er det flere forhold i samfundet, som spiller sammen. Størstedelen af disse forhold kan henføres til skattesystemet og overførselssystemet.

Det danske skattesystem er konstrueret med en relativ stigning i skattetrykket for folk, der overgår fra ledighed til beskæftigelse. Arbejdsmarkedsbidraget, som er på 8 pct. af den samlede lønindkomst, betales ikke, når man er ledig. Samtidig kan man risikere at skulle betale mellemskatten på 5,5 pct., hvis man tjener mere end 17.000 kr. om måneden.

De ydelser, som man kan modtage som ledig, og som for de fleste vedkommende vil falde bort ved beskæftigelse, spiller også en stor rolle i folks risiko for at ende i fattigdomsfælden. Hvis man har børn, er der fx en række af ydelser, man kan risikere at miste ved beskæftigelse. Det er fx friplads i børnehave/vuggestue, børnefamilieydelse, børnebidrag og børnetilskud. For ægtepar, hvor begge modtager kontanthjælp, vil beskæftigelse for den ene part medføre, at der modregnes i den anden parts ydelse. Dette kan især være et problem for indvandrere, eftersom en stor del formentlig er gift pga. traditioner og familiesammenføringer.

Både Finansministeriet (2001), Rockwool Fonden samt Dansk Arbejdsgiverforening har udfærdiget analyser af indvandreres økonomiske situation, når de overgår fra ledighed til beskæftigelse. Rockwool Fonden har udregnet forskelsbeløbet ved arbejde i forhold til dagpenge for en gennemsnitlig indvandrer i 1999 og 2001. De finder, at 26 pct. af de beskæftigede indvandrere faktisk taber ved at være i beskæftigelse. Til sammenligning er kun 9 pct. af de danske beskæftigede i den samme situation. Fattigdomsfælden lader til især at ramme kvinder. Rockwool Fonden finder, at hele 33 pct. af indvandrerkvinderne går ned i indkomst ved beskæftigelse, hvor tallet for mandlige indvandrere er 22 pct. (Mogensen og Mathiessen, 2003).

Dansk arbejdsgiverforening (2001) finder, at for 40 pct. af indvandrere på kontanthjælp kan det sjældent betale sig at arbejde, netop fordi ægtefællen også er på kontanthjælp. For denne gruppe finder de, at den ene ægtefælle skal tjene over 26.000 kr. før skat om måneden, før familien får 500 kr. ekstra ud af det i månedlig disponibel indkomst. Det lader således til, at netop problemet med manglende gevinst ved beskæftigelse kan være et stort problem for indvandrergruppen på kontanthjælp, som vi koncentrerer os om i denne rapport.

En analyse af kontanthjælpsmodtagernes vej ud på arbejdsmarkedet fremhæver en barriere i de modsatte krav, som den enkelte møder først i det sociale system og dernæst på arbejdsmarkedet (Boll og Christensen, 2002). I det sociale system er der oftere fokus på problemer, eftersom ydelser gives for forskellige sociale problemer. Boll og Christensen finder, at for lang tid i det so-

cial system kan medføre en klientgørelse, hvor den enkelte oplever og føler sig som klient og tænker i problemer. Det kan skabe problemer, når man skal ud på arbejdsmarkedet, hvor der er fokus på kompetencer. Denne klientgørelse kan måske særligt blive en barriere for indvandrere, der ellers ikke er bekendt med, hvordan det danske arbejdsmarked fungerer, og hvad der forventes.

Appendiks B

Beskrivelse af dataindsamling (interview-undersøgelsen)

Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført af SFI Survey ved hjælp af telefoninterview i perioden november - januar 2003. Stikprøvegrundlaget består af indvandrere med oprindelse i mindre udviklede lande, som var 18-25 år den 1. juli 2001, var bosiddende i Københavns Kommune den 10. september 2002, og som havde modtaget kontanthjælpsydelse efter aktivloven i en eller flere måneder i perioden juli 2001 til september 2002. Personer på integrationsydelse indgår ikke i stikprøvegrundlaget. I alt 1.745 personer opfylder disse kriterier. Heraf er 1.240 forsøgt kontaktet med henblik på interview. Svarprocenten er på 30 pct. (tabel B.1).

Oprindelseslandet er fastlagt ved at kombinere oplysninger om statsborgerskab og oprindelsesland. Personer med statsborgerskab i et mindre udviklet land samt personer med dansk statsborgerskab og fødested i et mindre udviklet land er medtaget som en del af stikprøvegrundlaget, hvis de ellers opfylder de øvrige kriterier. Det indebærer dog, at nogle adoptivbørn og enkelte personer født af danske forældre i udlandet indgår i stikprøvegrundlaget, selvom de ikke er målgruppe for undersøgelsen. I forbindelse med analyserne på spørgeskemaundersøgelsen i kapitel 3 og 4 bliver disse personer sorteret fra. Det drejer sig om 31 personer (de identificeres på baggrund af interviewoplysninger), dvs. at der er opnået interview med 347 indvandrere.

Tabel B.1. Personer udvalgt til interview fordelt efter resultat. Kvinder og mænd. Antal og pct.

	Mænd		Kvinder		I alt	
	I alt	Procent	I alt	Procent	I alt	Procent
Interview gennemført	155	27	223	33	378	30
Interview nægtet	16	3	16	2	32	3
Ikke truffet	183	32	180	27	363	29
Flyttet	12	2	6	1	18	1
Sprogproblemer ¹⁾	19	3	46	7	65	5
Ej telefon, ekstra udsendt ²⁾	92	16	140	21	232	19
Ej telefon, ej ekstra udsendt ²⁾	36	6	35	5	71	6
Ej folkeregister adresse	57	10	24	4	81	7
I alt	570	100	670	100	1.240	100

1) Personer, der ikke er opnået interview med pga. utilstrækkelige danskundskaber.

2) 303 unge indvandrere udvalgt til interview, som har en folkeregisteradresse, men ikke en telefon. SFI Survey har udsendt breve til 232 af disse unge, hvor de er blevet spurgt, om de ville kontakte SFI Survey med henblik på interview.

Note: Forskellen i svarprocenten på mænd og kvinder er signifikant på 5-pct. niveau.

Den meget lave svarprocent skyldes først og fremmest, at det har været meget vanskeligt at komme i kontakt med personerne udvalgt til interview, mens der har været få decideret nægttere. 10 pct. af mændene og 4 pct. af kvinderne havde ikke en folkeregisteradresse, og disse personer har SFI Survey således ikke kunnet komme i kontakt med. At en så stor andel, især blandt mændene, ikke har

en bolig og kan opfattes som hjemløse indikerer, at der er en socialt meget svag gruppe blandt kontanthjælpsmodtagerne med indvandrerbaggrund, som ikke er med i spørgeskemaundersøgelsen.

Endvidere har en stor andel af de unge ikke telefon.¹⁸ SFI Survey har derfor udsendt breve til de fleste af de unge, som ikke har en telefon, hvor de er blevet spurgt, om de ville kontakte SFI Survey med henblik på interview. 232 personer, som har modtaget et sådant brev, har dog ikke reageret. Endelig kunne en meget stor andel af de unge ikke træffes på trods af, at man havde fundet et telefonnummer på dem (29 pct. af personerne udvalgt til interview). En af forklaringerne på at så mange ikke kunne træffes er, at personen som var registreret på det pågældende telefonnummer og derfor tog telefonen, ofte ikke var den udvalgte interviewperson.

Endelig er der ikke gennemført interview med 5 pct. af personerne udvalgt til interview pga. manglende dansk kundskaber hos interviewpersonen. Disse personer med utilstrækkelige dansk kundskaber udgør ca. 14 pct. af de personer, som interviewpersonerne er kommet i kontakt med (kategorierne 'gennemført', 'nægtede' og 'sprogproblemer'), hvilket indikerer, at der er store problemer med dårlige dansk kundskaber i gruppen af kontanthjælpsmodtagere med indvandrerbaggrund i Københavns Kommune, især blandt kvinderne.

Interviewoplysningerne er sammenkoblet med registerdata fra Københavns Kommune. Registerdataene indeholder dels oplysninger omkring demografiske forhold som køn, alder, indvandringsdato, oprindelsesland og civilstand, dels oplysninger omkring varighed af kontanthjælp og deltagelse i aktivering. Disse registeroplysninger har vi for alle 1.745 personer, som udgør stikprøvegrundlaget, hvilket giver mulighed for at lave bortfaldsanalyser, hvor de personer, der hhv. er opnået og ikke opnået interview med blandt de 1.240 udvalgt til interview, sammenlignes (se afsnit B.2).

Bortfaldsanalyse

Med en svarprocent på 30 pct. er det meget væsentligt at vide, om de personer, der er blevet interviewet, adskiller sig væsentligt fra de personer, der ikke er opnået interview med, så der kan tages højde for eventuelle skævheder i analyserne af survey-data.

Tabel B.1 i det foregående afsnit viser, at mænd har en lavere svarprocent end kvinder, dvs. at mændene er underrepræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen. Der er også signifikant forskel på fordelingen på oprindelsesland for de personer, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen og de personer, der ikke har deltaget. Især er unge med oprindelse i Somalia underrepræsenteret og unge med oprindelse i 'resten af Asien' overrepræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen (tabel B.2). Til gengæld er der ingen signifikante forskelle mht. alder, indvandringsår, civilstand, antal børn og deltagelse i dansk kurser (tabel B.3-B.7).

Svarprocenten er ikke signifikant lavere for personer, der stadig er på kontanthjælp i september 2002 end for personer, som ikke er på kontanthjælp den pågældende måned (tabel B.8), hvilket indikerer, at bortfaldet ikke er meget skævt mht. personer, der er kommet i beskæftigelse eller under uddannelse og personer, som stadig befinder sig i kontanthjælpssystemet på interviewtidspunktet (november 2002 – januar 2002) på trods af den lave samlede svarprocent. Der er heller ikke forskel

¹⁸ Eller mere præcist, de har ikke en fastnet-telefon eller en mobiltelefon med abonnement. De kan derimod meget vel have mobiltelefon med taletidskort, men det er ikke muligt at søge telefonnumre på telefoner med taletidskort.

i svarprocenter blandt de personer, som har modtaget aktivering i perioden juli 2001 – september 2002 og de personer, der ikke har modtaget aktivering (tabel B.10).

På den anden side viser tabel B.9, at personer med relativt korte kontanthjælpsforløb er overrepræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen, mens personer med lange forløb er underrepræsenteret. Dette gælder især kvinderne. Dette resultat tyder på, at de personer, som har de bedste forudsætninger for at forlade kontanthjælpssystemet, er overrepræsenteret i spørgeskemaundersøgelsen. Den samlede konklusion på bortfaldsanalyserne må dog være, at analyserne ikke tyder på store skævheder i analyse materialet pga. en lav svarprocent på trods af, at tabel B.1. viser, at de boligløse indvandrere og indvandrere med meget svage dansk kundskaber ikke er blevet interviewet.

Tabel B.2. Fordeling af oprindelsesland. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
Tyrkiet	18	14	10	12	13	13	15	11	13
Tidl. Jugoslavien	12	11	8	9	10	10	11	9	10
Irak	8	9	11	15	10	12	9	13	11
Iran	5	5	4	4	4	4	5	4	4
Libanon	5	7	9	10	8	8	6	10	8
Afghanistan	4	2	3	2	3	2	2	3	3
Pakistan	4	8	6	7	5	8	7	7	7
Thailand	1	1	4	2	3	2	1	3	2
Resten af Asien	10	8	19	10	16	9	9	13	11
Marokko	4	6	5	4	4	5	5	4	5
Somalia	7	16	9	13	8	15	14	12	13
Resten af Afrika	12	9	9	5	10	7	10	6	8
Syd- og Mellemamerika	7	4	2	2	4	3	5	2	3
Statsløs	2	1	1	4	2	2	1	3	2
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt personer	155	413	223	445	378	858	568	668	1.236
Chi-square (p-value)	19 (0,134)		22 (0,051)		30 (0,005)		43 (0,001)		

Note: Fordelingen på oprindelsesland for alle mænd og alle kvinder udtrukket til stikprøven adskiller sig kun lidt fra fordelingen i 1998 for kontanthjælpsmodtagere i Københavns Kommune med oprindelse i mindre udviklede lande (se kapitel 3). Andelen af indvandrere med pakistansk oprindelse er faldet fra 1998 til 2001/2002, mens andelen af kontanthjælpsmodtagere fra de resterende asiatiske lande og fra Afrika er steget.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Tabel B.3. Fordeling på alder. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
18-19 år	26	21	17	14	20	18	22	15	18
20-22 år	37	40	29	31	32	35	40	30	35
23-25 år	37	39	55	55	48	47	38	55	47
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt	155	415	223	447	378	862	570	670	1.240
Chi-square (p-value)	2 (0,464)		1 (0,673)		2 (0,375)		34 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Tabel B.4. Fordeling på indvandringsår. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
1994 eller før	23	29	21	18	22	23	27	19	23
1995-1998	30	26	40	45	36	36	27	43	36
1999-2002	8	5	7	6	7	6	6	6	6
Uoplyst	39	40	32	31	35	35	40	31	35
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt	155	415	223	447	378	862	570	670	1.240
Chi-square (p-value)	4 (0,224)		2 (0,668)		2 (0,627)		37 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Tabel B.5. Fordeling på civilstand. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
Fraskilt	2	2	5	6	4	4	2	6	4
Gift/separeret	18	19	49	53	36	36	18	51	36
Ugift	80	79	46	42	60	60	79	43	60
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt	155	415	223	447	378	862	570	670	1.240
Chi-square (p-value)	0.05 (0,975)		1,3 (0,515)		0.09 (0,957)		169 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Tabel B.6. Fordeling på antal børn. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
0 børn	83	80	42	43	59	60	81	42	60
1 barn	8	13	28	24	20	18	11	25	19
2 børn	7	6	23	25	16	16	6	24	16
mere end 2 børn	2	2	7	9	5	5	2	8	5
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt	155	415	223	447	378	862	570	670	1.240
Chi-square (p-value)	19 (0,134)		2 (0,577)		1 (0,898)		43 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Tabel B.7. Fordeling på antal dansktimer. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
1-500 timer	8	8	13	14	12	11	9	14	11
501-1000 timer	3	3	17	11	11	7	3	13	9
1001-1500 timer	3	1	6	5	5	3	2	6	4
1501-2000 timer	1	1	1	2	1	2	1	2	1
2001- timer	1	0	0	1	0	1	0	1	0
Ej dansk kursus	84	86	62	67	71	76	85	65	74
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt	155	415	223	447	378	862	570	670	1.240
Chi-square (p-value)	4 (0,608)		8 (0,132)		9 (0,117)		74 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Tabel B.8. Fordeling på om indvandrerne september 2002 var på kontanthjælp eller ej. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
Modtog ej kontanthjælp	52	46	31	30	40	37	48	30	38
Modtog kontanthjælp	48	54	69	72	60	63	52	70	62
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt	155	415	223	447	378	862	570	670	1.240
Chi-square (p-value)	2 (0,168)		0,24 (0,620)		0,73 (0,392)		41 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Tabel B.9. Fordeling på varighed af kontanthjælp i perioden juli 2001 – september 2002. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
1-3 mdr.	37	30	27	18	31	24	32	21	26
4-6 mdr.	19	19	10	10	13	14	19	10	14
7-9 mdr.	12	12	9	9	10	11	12	9	10
10-12 mdr.	6	13	8	12	7	12	11	11	11
13-15 mdr.	26	27	47	51	38	39	26	49	39
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt	155	415	223	447	378	862	570	670	1.240
Chi-square (p-value)	6 (0,234)		10 (0,043)		13 (0,013)		74 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Tabel B.10. Fordeling på om indvandrerer på har været aktiveret på et tidspunkt i perioden juli 2001 – september 2002. Mænd og kvinder der hhv. har deltaget og ikke har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen.

	Mænd		Kvinder		Mænd og kvinder		Alle personer udtrukket til interview		
	Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Er interview gennemført?		Alle mænd	Alle kvinder	Alle mænd og kvinder
	Ja	Nej	Ja	Nej	Ja	Nej			
Aktiveret	52	57	71	66	63	62	56	68	62
Ej aktiveret	48	43	29	34	37	38	44	32	38
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100
I alt	155	415	223	447	378	862	570	670	1.240
Chi-square (p-value)	1 (0,240)		2 (0,166)		0,25 (0,614)		19 (0,0001)		

Kilde: Spørgeskemaundersøgelsen og registerdata fra Københavns Kommune.

Organisationsdiagram for Københavns beskæftigelsesindsats

